

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konstantinos Dimelis

Geopolitické směřování zahraniční politiky

Turecka : možnosti a perspektivy

Geopolitical orientation of foreign policy of

Turkey : possibilities and perspectives

Praha 2013

Vedoucí práce: Prof. Pavel Barša, PhD.

Poděkování

Rád bych vyjádřil poděkování vedoucímu své diplomové práce Prof. Pavlu Baršovi, PhD., kterému vděčím za mnoho cenných připomínek.

Zároveň bych rád poděkoval za cenné rady Doc. PhDr. Jitce Malečkové, CSc. ohledně turecké vnitřní politiky a tureckých médií a taktéž Doc. Ondřeji Císařovi, Ph.D. ohledně behaviorální analýzy dat.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. května 2013

.....

Konstantinos Dimelis

Abstrakt

Cílem této práce je analyzovat soudobou tureckou zahraniční politiku, zda se nevzdaluje od Západu. Pro zodpovězení této otázky práce mapuje a analyzuje zahraniční vztahy Turecka se třemi hlavními geopolitickými oblastmi směřování turecké zahraniční politiky: s Evropskou unií (EU), se Střední Asií a s muslimským světem, zejména se Středním východem. Směřování zahraniční politiky Turecka je také ilustrováno pomocí empirické části práce - kvantitativní analýzou událostí z časového období druhého pololetí roku 2012. Analýza vede k závěrům, že přístupové rozhovory s EU vyznívají tak, že Turecko do EU není zváno. Ve Střední Asii hájí své bezpečnostní zájmy Rusko spolu s Čínou, Turecko se zde prosazuje pouze v oblasti ekonomické a kulturní. Současná zahraniční politika Turecka, stále více se identifikujícího s islámskou identitou, se stává nezávislejší a nejvíce se zaměřuje na oblast Středního východu. Má ambice reprezentovat celý muslimský svět. Přesto nelze říci, že by se Turecko zcela odpoutávalo od Západu. Naopak se nyní více přimklo k Západu proti sílícímu vlivu Íránu.

Klíčová slova

Zahraníční politika Turecka, Evropská unie, Střední Asie, Střední východ, muslimský svět.

Abstract

The aim of this thesis is to analyze the contemporary Turkish foreign policy and to determine whether it is becoming increasingly distant from the West. To answer this question, the thesis maps and analyzes the Turkish international relations with the three main geopolitical regions of the Turkish foreign policy direction: the European Union, central Asia and the Muslim world, especially the Middle East. The direction of the Turkish foreign policy is also illustrated by the empiric part of the thesis - a quantitative event data analysis of the second half of 2012. The analysis leads to the conclusions that negotiations for accession to the European Union gives the impression that Turkey is not being invited. In central Asia Turkey promotes itself in the economic and culture areas only. The contemporary Turkish foreign policy, when Turkey increasingly identifies itself with an Islamic identity, is becoming more independent and its main focus is on the Middle East region. Turkey's ambition is to represent the whole Muslim world. Despite this fact, it cannot be said that Turkey is completely breaking away from the West. On the contrary, Turkey is now closer to the West, facing the increasing influence of Iran.

Keywords

Turkish foreign policy, the European Union, central Asia, the Middle East, the Muslim world.

Obsah

1. Úvod.....	11
1.1 Zhodnocení literatury.....	12
1.2 Vymezení pojmů.....	13
1.3 Vymezení metodiky.....	13
1.4 Základní nástin historie zahraniční (a vnitřní) politiky Turecka	16
2. Přístupování k Evropské unii.....	22
2.1 Otázka arménská.....	23
2.2 Otázka řecká a řecko-kyperská	25
2.3 Otázka kurdská	30
2.4 Jak Evropská unie vnímá přístupování Turecka	37
2.5 Jak Turecko vnímá přístupování k Evropské unii	41
3. Vztahy se Střední Asií	46
3.1 Vztahy s Ruskem	46
3.2 Vztahy se Zakavkazskem.....	49
3.2.1 Vztahy s Ázerbájdžánem	49
3.2.2 Vztahy s Arménií	51
3.2.3 Vztahy s Gruzii	53
3.3 Vztahy s turkickými státy Střední Asie	54
4. Vytváření užších vazeb s muslimským světem	60

4.1 Rozmach politického islámu v Turecku	60
4.2 Islámská strana ve vedení státu – současná politika Turecka	64
4.3 Vztahy s Izraelem a s Palestinci	72
4.4 Vztahy s Íránem	77
4.5 Vztahy s Irákem a iráckými Kurdy	80
4.6 Turecko - vzor „arabského jara“	85
4.6.1 Vztahy se Sýrií	88
4.7 Vztahy s USA a role Turecka na Středním východě jako člena NATO	95
4.8 Globálnější vize zahraniční politiky Turecka	101
5. Vyhodnocení kvantitativní analýzy událostí	107
Závěr	108
Seznam použitých zdrojů	118
Přílohy	126
Příloha I. – výslovnost v turečtině	126
Příloha II. – mapa Turecka s okolními regiony	127
Příloha III. – mapa kurdského osídlení na Středním východě	128
Příloha IV. – fotografie současných nejdůležitějších aktérů zahraniční politiky Turecka	129
Příloha V. – výsledky posledních parlamentních voleb v Turecku	130
Příloha VI. – některé statistické informace o Turecku	131
Příloha VII. – výsledná tabulka analýzy událostí	132

Seznam použitých zkratek

AKP – Strana spravedlnosti a rozvoje (Adalet ve Kalkinma Partisi - Justice and Development Party)

ANAP – Strana vlasti

ASALA – Arménská tajná armáda pro osvobození Arménie

BDP – Strana míru a demokracie (Barış ve Demokrasi Partisi)

BSEC – Organizace černomořské hospodářské spolupráce

BTC – ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan

CCTS – Rada spolupráce turkicky mluvících států

CHP – Republikánská lidová strana (Cumhuriyet Halk Partisi)

CIA – Ústřední zpravodajská služba USA (Central Intelligence Agency)

CREON – Komparativní výzkum množiny dat událostí států (The Comparative Research on the Events of Nations data set)

DP – Demokratická strana

ECO – Organizace ekonomické spolupráce (Economic Cooperation Organization)

EHS – Evropské hospodářské společenství

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

FSA – Svobodná syrská armáda

GAP – Jihovýchodní anatolský projekt (Guneydogu Anadolu Projesi)

ICG – Mezinárodní krizová skupina (International Crisis Group)

İHH – Nadace humanitární pomoci

ISAF – Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly v Afghánistánu (International Security Assistance Force)

KCK – Unie kurdistánských komunit

KDP – Kurdská demokratická strana (v Iráku)

KNC – Kurdská národní rada (v Sýrii)

KRG – Kurdská regionální vláda (v Iráku)

MGK – Národní bezpečnostní rada (Milli Güvenlik Kurulu)

MHP – Strana národní akce (Milliyetçi Hareket Partisi)

MİT – Národní zpravodajská služba (Milli İstihbarat Teşkilatı)

MMF – Mezinárodní měnový fond

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OIC – Organizace islámské spolupráce (do roku 2011: Org. islámské konference)

OSKB – Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti

PJAK – Strana pro svobodný život v Kurdistánu (v Íránu)

PKK – Strana kurdských pracujících (Partiya Karkeren Kurdistan)

PUK – Vlastenecká unie Kurdistánu (v Iráku)

PYD – Strana demokratické jednoty (odnož PKK v Sýrii)

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

SNS – Společenství nezávislých států

SSSR – Sovětský svaz (Svaz sovětských socialistických republik)

ŠOS – Šanghajská organizace pro spolupráci

TANAP – Trans-Anatolský plynovod

TİKA – Turecká mezinárodní agentura pro spolupráci a rozvoj

TRNC – Turecká republika severního Kypru

TSK – Turecké ozbrojené síly

TÜİK – Turecký statistický institut

USA – Spojené státy americké

1. Úvod

Téma geopolitického směřování zahraniční politiky Turecka jsem si vybral především z toho důvodu, že Turecko – dlouholetý spojenec západních států, vedoucí přístupová jednání s Evropskou unií (dále EU), člen NATO – v posledních letech podle mnoha indicií provádí mnohem nezávislejší politiku a navazuje stále těsnější vazby zejména s regionem Středního východu a s celým muslimským světem. Cílem této práce proto bude analyzovat současnou doktrínu turecké zahraniční politiky po nástupu islámské strany do vlády v roce 2002, reagující na změny na mezinárodní, regionální a domácí úrovni. Hlavní otázkou této práce bude: Vzdaluje se Turecko od Západu, mění osu svého směřování? Pro zodpovězení této otázky se postupně zaměřím na zmapování a analýzu zahraničních vztahů Turecka se třemi hlavními geopolitickými oblastmi směřování zahraniční politiky Turecka: s Evropskou unií, se Střední Asií a s muslimským světem, zejména se Středním východem. Soustředím se na zmapování faktů o vztazích se všemi důležitými státy/regiony dané globální oblasti směřování, od konce studené války až po události současné, u některých se pokusím vysvětlit jejich hlavní historické příčiny. Bude také zkoumáno to, zda Turecko jako regionální velmoc dokáže v dané oblasti směřování dostatečně projektovat svůj vliv, ať již kulturní, ekonomický, politický či bezpečnostní. Každé oblasti směřování bude věnována samostatná kapitola.

Druhá kapitola předloží současný stav přístupových rozhovorů Turecka s EU, včetně problematiky arménské, řecké a kurdské, které tyto aspirace Turecka brzdí. Bude zde popsáno i vnímání tohoto přistupování, a to jak ze strany EU, tak ze strany Turecka. Turecko usiluje o plné členství, ale v poslední době je Turecku některými státy EU nabízeno tzv. „privilegované partnerství“. V této kapitole tedy bude snaha zodpovědět výzkumnou otázku: Má Turecko šanci stát se členem EU?

Ve třetí kapitole bude pojednáno o možném směřování Turecka do Střední Asie a Zakavkazska. Odsud totiž Turci do oblasti dnešního Turecka přišli, a zde Turecko může navazovat úzké vztahy s ostatními turkickými státy. Přestože se jedná převážně o muslimské státy, pro tuto oblast je důležitější vazba etnická a jazyková. Pokud by se podařila nějaká politicko-ekonomická aliance s těmito státy, pak by to byla rozlohou a přírodními surovinami aliance nesmírně bohatá a silná, nový geopolitický hráč. Turecko zde však naráží na stále

silné Rusko. V této kapitole se pokusím zodpovědět otázky: Jaký je vztah Turecka k zemím Střední Asie? Jedná zde Turecko s ohledem na své vztahy s EU, nebo k prospěchu vlastnímu?

Ve čtvrté kapitole budou nejprve analyzovány změny na domácí úrovni. Pokusím se vysvětlit, jak se v sekulárním státě dostala do vlády islámská strana a její vazby na muslimský svět. Poté budou analyzovány vztahy Turecka se všemi důležitými aktéry v oblasti Středního východu, tedy s muslimskými sousedy, s Izraelem i se Spojenými státy americkými (dále USA), které do této oblasti silně zasahují. Tyto velmi dynamicky se měnící vztahy Turecka s těmito státy budou studovány i na pozadí tzv. „arabského jara“. V této kapitole si položíím následující otázky: Odpoutává se Turecko od sekulárního odkazu Atatürka? Jaká je role Turecka na Středním východě jako člena NATO? Uchovává si Turecko pevné vazby se západním světem, s USA?

V páté kapitole bude směřování zahraniční politiky Turecka zachyceno pomocí výsledků empirické části práce - behaviorální kvantitativní analýzy událostí, z časového období druhého pololetí roku 2012. Předložené výsledky tohoto výzkumného úkolu a jejich analýza má spíše ilustrativní a doprovodný význam k předchozím závěrům.

V závěru se vynasnažím zodpovědět zde položené otázky a zároveň shrnout možnosti a zamyslet se nad perspektivami geopolitického směřování zahraniční politiky Turecka, jakožto strategického regionálního hráče na Středním východě.

1.1 Zhodnocení literatury

Zdroje informací pro moji práci jsem čerpal především ze zahraniční literatury. Cenným průvodcem po dějinách zahraniční politiky Turecka mi byla publikace *Turkish Foreign Policy since 1774*¹ od Williama Haleho, bývalého profesora turecké politiky na University of London. Dalšími opěrnými body mi byly dva sborníky *Turkey in the 21st Century: Quest for a New Foreign Policy*² a *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*,³ jejichž přispěvatelé jsou vesměs profesori mezinárodních vztahů, převážně z Turecka. Další cenné informace jsem

---

¹ HALE, William M. *Turkish Foreign Policy since 1774*. 3. revidované a aktualizované vydání. 2013.

² OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1. vydání. 2011.

³ BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1. vydání. 2004.

čerpá především z článků zahraničních časopisů zaměřených na oblast mezinárodních vztahů. Pouze volně navazují na diplomovou práci Michala Thima, jež se více zaměřovala na postavení Turecka v rámci geopolitických teorií a na determinanty turecké zahraniční politiky v rámci její historie.⁴ Protože téma této práce je velmi široké, tak čerpá z primárních i sekundárních pramenů. Pro aktuálnost tématu práce jsem v textu (i pro kvantitativní analýzu dat) jako empirické prameny použil internetové zdroje. Ač neovládám turecký jazyk, potřebné informace, pro posouzení aktuální turecké politiky domácí i zahraniční, jsem čerpá především z tureckých online deníků, které jsou zároveň překládány do angličtiny. Tato práce je ve výběru literatury, článků a událostí omezena hranicí konce roku 2012.⁵

1.2 Vymezení pojmů

Předmětem zkoumání je zahraniční politika Turecka. Tureckem budeme rozumět Tureckou republiku (Türkiye Cumhuriyeti), která byla vyhlášena 29.10.1923 na ruinách bývalé Osmanské říše. Velmi důležitá pro zkoumání geopolitického směřování zahraniční politiky Turecka je jeho poloha, na dotyku Asie a Evropy. V Příloze II. je uvedena mapa současného Turecka i s přilehlými regiony. V této práci budu pro region jihozápadní arabské části Asie, spolu s Íránem a Tureckem, užívat pojmu Střední východ (odpovídá tak z většiny anglickému pojmu *the Middle East*). Pod pojmem Střední Asie budu rozumět území dřívějších sovětských republik na jih od Ruska a východně od Kaspického moře. Pod pojmem Západ budou míněny západní státy, vesměs sdružené v NATO. Oba používané pojmy – muslimský svět i islámský svět – budou odkazovat k oblasti států, kde je islámské náboženství dominantní. Všechny překlady z cizojazyčných publikací a novinových článků použitých v textu, jsou od autora práce. V Příloze I. je uvedena specifická výslovnost některých hlásek turecké abecedy.

1.3 Vymezení metodiky

V této práci budou použity metody explanační, a sice analýza a empirická pozorování a měření, neboť půjde o rozbor a výzkum stávajícího stavu. Tudiž se bude jednat o sběr klíčových informací o historii a příčinách vztahů Turecka ke každé z vytyčených oblastí směřování zahraniční politiky Turecka, spolu s monitorováním současného stavu z médií.

---

⁴ THIM, Michal. *Geopolitický význam Turecka: možnosti a perspektivy turecké zahraniční politiky*. Praha, 2008.

⁵ Autor práce učinil dvě výjimky: jde o podstatné události ve vztahu k PKK a k Izraeli, obě z března 2013.

V textu bude uvedena nepostradatelná část historických faktů pro pochopení současné turecké zahraniční politiky. Práce tedy chce být více pozitivistickou analýzou příčin a následků, při zamyšlení nad možnostmi a perspektivami chce vycházet z jednotlivých ověřitelných faktů.

Bude se jednat o obsahovou analýzu zahraniční politiky Turecka, národního státu střední velikosti, k čemuž bude využíván rozbor jednotlivých faktů ve třech analytických rovinách: jak je zahraniční politika Turecka definována zvnějšku, strukturou systému mezinárodních vztahů, na globální a regionální rovině, a rovněž jak je tato politika definována jejími hlavními tvůrci v rovině domácí.

Výše uvedený faktografický přístup bude doplněn o přístup behaviorální, jenž dovoluje politické chování analyzovat přímo ve statistickém kvantifikačním rámci pomocí systematicky měřených proměnných a umožňuje vyvodit jednoznačné hypotézy. V této práci bude využita jedna z nejvíce používaných měřících metod, a sice „data událostí“ (event data), snažící se odpovědět na otázku *kdo udělal co komu*, kdy každé - v novinách - reportované události, interakci, je přidělen kategorizační kód. Pro danou metodu autor použije svůj upravený kódovací systém, vycházející z množiny dat orientovaných na aktéry, např. z CREON (The Comparative Research on the Events of Nations data set).⁶

Autor bude vycházet z reportovaných událostí - interakcí mezi jednotlivými státy/entities - v časové periodě 07-12/2012 z následujících dvou tureckých online novin, v angličtině:

- Today's Zaman – tiskový deník Zaman je spojován s hnutím Fethullaha Gülena, uznávaného islámského učence. Zaman sám sebe deklaruje jako podporující demokracii a sekularismus, je však vnímán jako konzervativní s umírněným muslimským světonázorem.⁷ Svoji orientací je provládní.
- Hürriyet Daily News – nejstarší (od roku 1961) anglicky-psané turecké noviny. V roce 2001 je koupilo jedno z největších konsorcií průmyslových podniků v Turecku, Doğan

---

⁶ SCHRODT, Philip A. *Event data in Foreign Policy Analysis*. [online]. 1993-10 [cit. 2012-10-29]. Dostupný z WWW: <<http://eventdata.psu.edu/papers.dir/Haney.pdf>>.

⁷ Wikipedia: *The Free Encyclopedia – Zaman (newspaper)* [online]. [cit. 2013-01-09]. Dostupné z WWW: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Zaman_\(newspaper\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Zaman_(newspaper))>.

Media Group, které vydává turecký tiskový deník Hürriyet.⁸ Jejich vyjádření se zdá být sekulární a liberální.

Nákladem a rozšířením jsou to dva největší turecké deníky.

Vybírány budou všechny nalezené články o interakcích tureckého státu, či nějaké jiné významné turecké entity se zahraničním subjektem, nejen s národními státy, ale i s jinými mezinárodními organizacemi (např. s EU, OSN), s celými regiony či kontinenty (např. Střední Asie, Afrika), nevládními organizacemi (např. Human Rights Watch). Budou také rozlišeny různé entity operující v Iráku a Sýrii. Tato behaviorální analýza událostí si klade za svůj prioritní cíl zjistit četnost interakcí Turecka s jednotlivými státy/entities v daných zvolených globálních oblastech směřování své zahraniční politiky, tj. s EU (příp. Západem), se Střední Asií, se Středním východem. Proto odhlíží, a v této práci na to není ani místo, od rozlišování toho, který aktér turecké zahraniční politiky v dané interakci za Turecko jednal. Z důvodů zjednodušení, pod zkratkou „Tur“, vystupují jak oficiální státní představitelé, tedy premiér, ministr zahraničí, prezident, ostatní ministři, armádní představitelé a zástupci tureckých státních organizací, tak např. i představitelé tureckého byznysu a nevládních organizací, protože spolu tvoří celkový rámec sítě zahraniční politiky Turecka. V několika málo případech byl některý článek zapsán jako interakce Turecka ke dvěma zemím/entities.

Autor si uvědomuje některé nedostatky této behaviorální analýzy událostí: (1) Subjektivní faktor autora, jenž mohl některé interakce kategorizovat nepřesně. (2) Na rozdíl od článku o použití podobné metody o Norsku,⁹ jímž se autor inspiroval, jsou výsledné četnosti interakcí Turecka ve velké míře ovlivněny mnohem neklidnější oblastí Středního východu, kde např. probíhá občanská válka v Sýrii, latentně v Iráku. (3) Výběr tureckých online novin. (4) Daná půlroční perioda sledování událostí se pohybuje na spodní hranici, jež je doporučena pro tuto metodu. Autor nicméně věří, že chybovost nebude tak velká, aby znejistila výsledky, které budou použity pouze jako ilustrativní doplněk předchozí faktografické části.

---

⁸ *Wikipedia: The Free Encyclopedia – Hürriyet Daily News* [online]. [cit. 2013-01-11]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Hürriyet_Daily_News>.

⁹ KNUDSEN, O.F.; UNDERDAL A. Patterns of Norwegian Foreign Policy Behavior: An Exploratory Analysis. *Cooperation and Conflict* [online]. 1985, roč. 20, s. 229-251 [cit. 2012-12-20]. Dostupný také z WWW: <<http://cac.sagepub.com/cgi/content/abstract/20/4/229>>.

1.4 Základní nástin historie zahraniční (a vnitřní) politiky Turecka

Abychom mohli ve správných souvislostech pochopit dnešní zahraniční politiku Turecka, pak je nutné, v co nejkratší formě, nastínit, jak turecká zahraniční politika reagovala na nejdůležitější historické momenty a jak se prolínala s politikou vnitřní.

Osmanská říše se zhroutila za 1. světové války. K centrálním mocnostem se Osmanská říše připojila zřejmě z důvodu arménské otázky (viz s. 23). K ratifikaci Sèvreské smlouvy (1920), o rozparcelování území současného Turecka ze strany Turků, nikdy nedošlo. K lepším podmínkám Smlouvy z Lausanne (1923) se museli probojovat domácím odbojem proti všem, tj. proti územním nárokům Francie, Itálie, nově vzniklé Arménie a konečně i Řecka.¹⁰ Turecko je tedy příkladem, jak boj o zachování státu a integrity jeho území existenciálně utváří vnitřní i zahraniční politiku státu, které jsou proto silně bezpečnostně-orientovány, sekuritizovány, v reakci na mezinárodní a regionální vztahy a na domácí situaci. Vládnoucí elita včele s hlavním strůjcem osvobození, Mustafou Kemalem,¹¹ pochopila, že důvodem kolapsu Osmanské říše je naprostá zaostalost jejich země a proto, pro zachování státní svrchovanosti nové republiky, nařídila její úplnou westernizaci: latinské písmo, zákony, sekularismus, oblékání, vybudování vlastního průmyslu s vedoucí rolí státu (etatismus) a jiné. V počátcích Turecké republiky formuloval Mustafa Kemal tzv. „kemalismus“, jenž tvoří především 6 principů: nacionalismus, sekularismus, republikanismus, populismus, etatismus a reformismus.¹² Tyto principy se propojením republikánské strany se státem dostaly i do ústavy (1935) a je na nich od této doby založena ideologie Turecké republiky.¹³ Jak nicméně upozorňuje Petr Kučera, kemalismus má k Západu ambivalentní vztah, neboť jeho cílem je na jedné straně přetvořit Turecko v západním duchu (westernizace), na druhé straně se má před Západem na pozoru, jelikož proti němu Turci vedli protiimperialistickou osvobozovací válku.¹⁴

---

¹⁰ Po porážce Řecka byla v roce 1923 mezi oběma zeměmi dohodnuta výměna obyvatelstva.

¹¹ Od roku 1934 obdržel čestné příjmení Atatürk („otec Turek“).

¹² AYDÍN, Mustafa. *Turkish foreign policy : framework and analysis*. 2004, s. 32.

¹³ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. *Dějiny Turecka*. 2010, s. 186.

¹⁴ KUČERA, Petr. Hledání evropských kořenů turecké identity: Západ a Východ v kemalistickém modernizačním projektu. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 2007, s. 15.

Pro upevnění reformy byla opozice zakázána (1925-45). Na Západ byla orientována nejen politika vnitřní, ale i zahraniční, která se odstřížením od svých předchozích dějin zcela odtáhla od oblasti Středního východu. Aby se jako stát střední velikosti ubránilo vnějším hrozbám, muselo se Turecko ve svých následujících dějinách – na základě struktury mezinárodních vztahů – buď spojit do aliancí, nebo udržovat mezi silnějšími mocnostmi vyváženou rovnováhu moci a síly, dělat umírněnou a realistickou politiku a rozhodně nepomýšlet na expanzi. Meziválečné období bylo vyplněno prohraným sporem s Velkou Británií o území iráckého Mosulu,¹⁵ navázáním přátelských vztahů s Ruskem i Řeckem. Turecko obnovilo přátelské vztahy i se západními velmocemi a v roce 1932 bylo přijato do Společnosti národů. V rámci příprav na novou válku Turci v roce 1936 prosadili své právo remilitarizovat úžiny v tzv. Konvenci z Montreux.¹⁶ Turečtí i západní pozorovatelé pokládají zachování de facto neutrality Turecka prakticky po celou dobu 2. světové války za užitečnou, jak pro Turecko, tak nakonec i pro západní spojence.¹⁷ Turecko bylo jedním ze zakládajících členů nové Organizace spojených národů (OSN).

Po 2. světové válce se objevila nová hrozba v podobě velmi silného Sovětského svazu (SSSR), který se stal hegemonek i v jihovýchodní Evropě a začal si diktovat nespelnitelné požadavky. Proto se turecká zahraniční (i vnitřní) politika začala orientovat na USA. Turecko ukončilo období neutrality a v roce 1952, současně s Řeckem, vstoupilo do NATO, protože jedině tento blok mohl zadržovat hrozbu útoku ze strany SSSR. NATO zase oceňovalo jedinečnou strategickou polohu Turecka, zadržování SSSR ve směru k ropným polím na jihu. Tak se ještě více upevnilo geopolitické směřování ke státům Západu. V období celé studené války se zahraniční politika Turecka angažovala zejména ve třech oblastech: ve vztazích k USA a NATO, v navázání vztahů s Evropským hospodářským společenstvím (EHS) a konečně v kyperské otázce, která ovlivňovala a dosud ovlivňuje i oba předchozí vztahy. Léta 60. a 70. se nesla ve znamení permanentně nestabilního politického systému doma, v zahraniční politice dominovala především kyperská otázka.

---

¹⁵ Ve smlouvě s Velkou Británií si Turecko alespoň vymohlo 10% podílu ze zisků z ropy z okolí Mosulu po dobu následujících 25 let. Viz: HALE, William M. *Turkish Foreign Policy since 1774*. 2013, s. 42-43.

¹⁶ V dobách míru směly úžinami proplouvat válečné lodě černomořských i ne-černomořských států do určité tonáže, v době války – pokud bude Turecko neutrální – nikoliv lodě států ve válce. Viz: Tamtéž, s. 47-48.

¹⁷ Tamtéž, s. 75-76.

Léta 1964-1980 představovala, z důvodu kyperské otázky, určitou odtažitost Turecka od svého největšího partnera USA a od NATO. Turecko se začalo politicky více otevírat regionu Středního východu. V izraelských válkách s Araby (1967 a 1973) se Turecko prohlásilo za striktně neutrální a nedovolilo USA použít vojenské základny na svém území, ale většímu sblížení Turecka s Araby bránilo spojenectví s USA. Zároveň se Turecko snažilo o vylepšení vztahů s Izraelem. Po roce 1980 se vztahy s USA opět zlepšily, z důvodu změn regionálních i globálních. Významný vliv měla iránská revoluce (v únoru 1979), ponechávající Turecko z pohledu NATO jako jediného ochránce Středního východu před Sovětským svazem, jehož invaze do Afghánistánu (v prosinci 1979) nadto znamenala varování tureckým představitelům, jak dopadají neutrální státy v sousedství SSSR.¹⁸ Dirigisticky a protekcionisticky vedené neflexibilní hospodářství nemělo recept na ropnou krizi. Strmý nárůst inflace, která stoupala od poloviny 70. let, vystupňovala ve společnosti pravo-levou polarizaci provázenou teroristickými akty z obou extrémních pozic. Tuto hrozbu zastavil v roce 1980 již 3. puč armády, která zakázala všechny politické strany a vyhlásila program ekonomické liberalizace. Od roku 1983 se pokusil vcelku úspěšně léčit churavějící ekonomiku i společnost svými liberálními reformami nový premiér, ekonom, Turgut Özal. V letech 1989-93 se stal prezidentem, jako první ne-generál po třiceti letech a vůbec první praktikující muslim. V době své vlády se mohl opírat o akceschopnější jednobarevnou vládu své pravo-středové Strany vlasti (ANAP), která se částečně pokusila převzít islámsky umírněné voliče zakázané islamistické strany. V zahraniční politice navázal velmi přátelské vztahy s předními státníky Západu, vylepšil vztahy s USA, z ekonomických i politických důvodů si přál, aby Turecko vstoupilo do EHS. Středovýchodní arabské státy si chtěl Özal naklonit dvěma mohutnými vodovody, které by přiváděly vodu až na Arabský poloostrov, nicméně tento projekt pro svoji politickou a finanční náročnost zůstal jen na papíře.¹⁹ Özalovu otevřenou politiku k mnoha regionům, soft-power a vstřícnosti k domácím Kurdům nahradili po něm vládnoucí nacionalisté snahou o co nejtěsnější jednotu s turkickými národy Eurasie a v boji s kurdskou teroristickou organizací Strana kurdských pracujících (PKK) se opírali o hard-power armády.²⁰

---

¹⁸ HALE, William M. Op. cit., s. 118-9.

¹⁹ Tamtéž, s. 127.

²⁰ GÖZEN, Ramazan. Turkish Foreign Policy in Turbulence of the Post Cold War Era: Impact of External and Domestic Constraints. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 2004, s. 35, 47.

Konec studené války pro Turecko znamenal zničení hlavního bezpečnostního rizika, kvůli kterému Turecko vešlo do NATO. V Turecku proběhla debata ohledně případné změny orientace zahraniční politiky, nicméně se ukázalo, že nové možnosti působení Turecka především ve směru Zakavkazska a Střední Asie je komplementární a podporovaná z USA a EU. Také situace na Středním východě, kdy si NATO během 1. války v zálivu (1990-91) vyžádalo součinnost od Turecka, a kdy byla zřízena bezletová zóna nad severním Irákem, byla lépe řešitelná uvnitř NATO s vlivem na USA, než vně. Kromě toho již vazby se Západem byly mnohem širší: vztahy s EU a směr k většímu politickému a ekonomickému liberalismu. Nadto Turecko stále čelilo, tzv. válce na „2 a ½ frontách“, jak tuto strategii pojmenoval Şükrü Elekdağ,²¹ protože muselo v 90. letech čelit bezpečnostním hrozbám Řecka, Sýrie/Íránu/severního Iráku a navíc domácí válce s PKK. Tyto státy/entity spolu s Arménií tvořily proti-tureckou alianci.

Doma Turecko v 90. letech opět upadlo do období nestabilních vlád, vysilujících bojů s PKK, vysoké inflace, katastrofální ekonomiky, korupce. Snad právě proto umírněná islámská Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) vyhrála volby v listopadu 2002 tak výrazně. Od této doby se AKP podařilo výrazně posílit ekonomiku. I z tohoto důvodu od roku 2002 nepřetržitě vládne a dominuje politickému systému Turecka již třetí volební období po sobě, v posledních dvou volbách dostala téměř 50% hlasů (viz Příloha V.). Oproti předchozím 60., 70. a 90. létům je politický systém stabilní, ekonomika na vzestupu a vláda akceschopná, proto se mohla zaměřit i na zahraniční politiku. Jejími hlavními atributy do konce tisíciletí byly kemalistické hodnoty westernizace a uchování status quo. Zlomovými se staly již roky 1998-99: Turecko vyhrálo válku na „2 a ½ frontách“ a zároveň se stalo kandidátskou zemí EU. Od této doby, tedy ještě před nástupem AKP, Turecko mohlo svoji reálpolitiku desekuritizovat,²² a to i na základě významné europeizace, harmonizováním svých zákonů a procesů s EU. Özlem Tür s Ahmetem Hanem uvádějí, že touto desekuritizací, byl dále snížen vliv dosud dominantního tvůrce zahraniční (i vnitřní) politiky: kemalistické vojensko-byrokratické elity. Zahraniční politice postupně začal dominovat nový aktér, strana AKP, jež do ní vnesla nový světový názor a

---

²¹ ELEKDAĞ, Şükrü. 2 ½ War Strategy. *Perceptions*. March-May 1996, vol 1, no. 1, s. 57.

²² Tj. vrátit některé bezpečnostní otázky do oblasti veřejného politického diskursu.

dřívější kemalistické atributy, jako historické zkušenosti a geostrategickou lokalizaci státu, reinterpretovala, včetně dosud pouze prozápadní orientace.²³

K tomu však přispěly, jak také uvádějí Tür s Hanem, především samy USA, neboť z jejich počínání v severním Iráku po roce 1991 si dosud jejich největší přítel, turecká armáda, vyvodila, že napomáhají PKK a mohou prosadit nezávislý Kurdistan. Tato situace ještě více prohloubila sekuritizaci 90. let. Tehdy byla nepřístupná i EU, a tak i kemalisté začali pociťovat vyloučení a pokrytectví ze strany Západu. Tento nový diskurs v Turecku vyústil v hledání nové identity, zejména v Özalem vytyčeném směru Střední Asie, Zakavkazska a Balkánu. Proto již Özalovu zahraniční politiku někteří nazvali neo-otomanismus. V těchto letech nicméně nebyl zpochybňován sekulární základ státu. Koncepti zahraniční politiky 90. let nazývají Tür s Hanem „neo-tradiční“. Nicméně vedle identity eurasijské byla vnímána vzrůstající identita islámská a kurdáská, s významnými dopady na domácí i zahraniční politiku, kterou začaly ovlivňovat i různé etnické a ekonomické lobbistické skupiny a nevládní organizace. Pro zahraniční politiku to vše znamenalo oslabování její tvorby jako „státní politiky“, tvořené pouze úzkou kemalistickou elitou. Zejména se o to přičinil Özal svojí politikou liberalizace ekonomiky a svým osobním přístupem v krizových situacích, kdy šel i proti mínění armády.²⁴ Turecko na Západ zcela nezanevřelo. Po útocích z 11.9.2001, kdy se změnila systémová úroveň, se Turecko připojilo k Západu v boji proti islámskému terorismu a získalo opětovnou důležitost pro Západ jako model muslimského a demokratického státu. Nicméně americká invaze do Iráku v roce 2003 způsobila zatím největší několikaletou roztržku Turecka s USA, s největším spojencem. V této době se zdálo, že přístupové rozhovory s EU zastoupí tuto roli Západu, ale byly postupně zpomaleny a zablokovány.

S nástupem k moci v listopadu 2002 začala AKP uplatňovat novou doktrínu, jejímž autorem je profesor politologie Ahmet Davutoğlu, nejdříve vrchní poradce premiéra Recepa Tayyipa Erdoğan a od května 2009 ministr zahraničních věcí Turecka. Na mezinárodním poli dosáhl značného uznání. Ve svém konceptu turecké zahraniční politiky²⁵ Davutoğlu přisuzuje Turecku zejména z důvodu své geografické polohy *strategickou hloubku*. Aby ji využilo,

---

²³ TÜRK, Özlem; HAN, Ahmet K. A Framework for Understanding the Changing Turkish Foreign Policy of the 2000s. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 7-9.

²⁴ Tamtéž, s. 12-15.

²⁵ Jenž popsal v knize *Stratejic Derinlik* (Strategic depth), kterou vydal v roce 2000.

mělo by změnit svoji dosavadní pasivní a obrannou politiku vnímání hrozeb na proaktivní politiku, angažující se v blízkých regionech Středního východu, Zakavkazska, Střední Asie a Balkánu.²⁶ Za vlády AKP Davutoğlu změnil dosavadní jedno-dimenzionální vidění zahraniční politiky Turecka, jako pouhého mostu mezi Západem a muslimským světem, na aktivní působení Turecka jako „centrálního státu“, jenž přispívá k regionálnímu i celosvětovému míru pomocí při řešení problémů ve svém okolí. Zahraniční politiku Turecka postavil Davutoğlu na pěti principech: (1) vyváženost mezi bezpečností a demokracií v rámci státu; (2) „zero-problems with neighbors“ - politika snažící se vyřešit problémy se všemi sousedními státy; (3) rozvíjení vztahů s regiony sousedními i vzdálenějšími; (4) udržování multidimenzionální zahraniční politiky směřující do různých geopolitických oblastí; (5) „rytmická diplomacie“ - proaktivní účast v globálních a regionálních organizacích, kdy vztahy se zahraničím spolu tvoří i ekonomické organizace a jiné nevládní organizace občanské společnosti.²⁷ Některé tyto soft-power principy – aktivita, multidimenzionalita a víceúrovňovost – se objevují již v zahraniční politice Özala.²⁸ I Tür s Hanem potvrzují, že některé koncepty byly adoptovány již za Özala a předchozí vlády, nicméně, až za AKP byly uvedeny plně do chodu, protože to více umožnil mezinárodní systém i [ekonomické - pozn. autora] schopnosti Turecka. Proto oba přístupy zahraniční politiky, sekuritizovaný přístup tradiční elity i více islámsky-orientovaný desekuritizovaný přístup AKP, koexistují v současnosti vedle sebe.²⁹ A to z důvodu jednoho z principů Davutoğlua - rovnováhy mezi bezpečností a demokracií, jenž má obecnou platnost, nejen pro Turecko.

---

²⁶ MURINSON, Alexander. The strategic depth doctrine of Turkish foreign policy. *Middle Eastern Studies*. 2006, vol 42, no. 6, s. 945-55.

²⁷ DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey*. 2008, vol 10, no. 1, s. 79-83.

²⁸ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 35, 46.

²⁹ TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 25-6.

2. Přístupování k Evropské unii

Tato kapitola se bude zabývat problematičným přístupováním Turecka do Evropské unie (EU). Po krátké rekapitulaci přístupování budou do této kapitoly zahrnuty i tři problémové otázky, jelikož na toto přístupování mají menší či větší vliv. Je to otázka arménská, řecká a kurdská. Vymezení se vůči těmto třem národům bylo od konce Osmanské říše pro Turecko stěžejní, a dosud tyto otázky kalí vody turecké zahraniční politiky. Na konec této kapitoly bude zařazeno aktuální vnímání přístupových jednání ze strany EU i ze strany Turecka.

Turecko v roce 1959 (měsíc po Řecku) podalo žádost o asociované přičlenění k Evropskému hospodářskému společenství (EHS) a v září 1963 byla podepsána Asociační dohoda. Přestože úkoly plynoucí z této dohody byly ryze ekonomické (dosáhnout celní unie), motivace Turecka byla spíše politická. Šlo o završení westernizačních snah kemalistů, stát se uznávaným státem Západu. Během fázi dovršení celní unie byly ohledně členství na turecké straně spory, např. islamista Necmettin Erbakan byl silně proti, z důvodů protekcionistických i ideologických, ale tehdy ještě neměl vliv na zahraniční politiku. Vztahy Turecka s EHS/EU byly jako na houpačce. Zatímco po pádu junty Řecko požádalo o plné členství v roce 1974 a vstoupilo do EHS v roce 1981, Turecko požádalo o plné členství až v roce 1987, poté, co po vojenském puči v roce 1980 musel napravovat vztahy s EU Özal.³⁰ Na tuto žádost dostalo Turecko od EHS v roce 1989 více méně zamítavou odpověď pro politické a ekonomické problémy Turecka, a z důvodů změny globálních podmínek. I proto se na začátku 90. let Turecko více zaměřovalo na vztahy se Střední Asií. V roce 1996 byla zřízena celní unie, avšak v roce 1997, po svržení vlády, bylo Turecko vyškrtáno ze seznamu potenciálních kandidátů EU, na což Turecko zareagovalo přerušením všech diplomatických kontaktů s institucemi EU. Nelze se divit, že od této doby v turecké společnosti rostly anti-evropské a anti-západní nálady. Zlom přišel v roce 1999 na summitu v Helsinkách, kde byl Turecku (po zlepšení situace s PKK) udělen kandidátský status členství a vztahy se začaly zlepšovat.³¹ V Turecku začaly nutné reformy, které ještě více po roce 2002 urychlila AKP, vstup Turecka do EU se pro ni stal prioritou. Konečně v říjnu 2005 byly s Tureckem zahájeny přístupové rozhovory.

---

³⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 128-31.

³¹ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 35, 48-50.

2.1 Otázka arménská

První z otázek, problematik, je otázka arménská. Je nejmenší z daných tří překážek přistupování Turecka k EU, nicméně je to problém stále živý. Arméni obviňují Turecko, že se Turci ještě za Osmanské říše dopustili během 1. světové války, v roce 1915, genocidy Arménů.

Osud křesťanů v Osmanské říši byl velmocemi vnímán kriticky, Rusko bylo jejich největším zastáncem. Osmanští Turci byli smlouvou z Berlínského kongresu (1878) tlačeni pod pohrůžkou intervence k reformním opatřením v šesti provinciích s arménskou populací.³² Problém arménské menšiny propukl již od 90. let 19. století, neboť se Arméni inspirovali úspěchy balkánských národů proti Turecku, které si svobodu vydobily ozbrojenou silou, a na řadě míst propukala povstání. Turci a Kurdové je násilně potlačovali, dopouštěli se pogromů (1894-96). Arméni se pokusili o atentát na sultána. Počet Arménů činil před 1. světovou válkou v Malé Asii (Anatolii) přibližně 1,7 mil., tj. cca 10% populace, nicméně v žádné z východních provincií Arméni neměli většinu obyvatelstva.³³ Přesto bylo Turecko těsně před 1. světovou válkou velmocemi dotlačeno k tomu, aby dvě velké (arménské) provincie dostaly značnou autonomii a měly být vedeny západními diplomaty. Realizaci tohoto záměru však překazila válka.³⁴ Během 1. světové války byl v roce 1915 útok ruských vojsk do východní Anatólie důvodem pro povstání arménského obyvatelstva, na které zareagovalo mladoturecké vedení státu Zákonem o přesídlení obyvatelstva: Arméni byli kolektivně z celé Anatólie deportováni do mezopotámské stepi.

Obě strany, Arméni i Turci, se od této doby shodnou pouze na tom, že několik stovek tisíc Arménů bylo vystaveno trýznivým pochodům přes hory a pouště, během nichž jich mnoho zemřelo hlady, vysílením, na nemoci nebo byli zavražděni. Stanoviska obou konfliktních stran se významně liší, zejména co do příčiny deportací a rozsahu obětí. Arménská strana tvrdí, že Arméni byli nevinnými oběťmi nevyprovokovaného a promyšleného aktu genocidy. Domáhá se uznání více než jednoho miliónu obětí. Oficiální verze turecké vlády tvrdí, že deportace byly nezbytnou reakcí na povstání Arménů, podporovaného Ruskem a Velkou

---

³² KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 153, 168.

³³ Tamtéž, s. 178-80.

³⁴ CORNELL, Erik. *Turkey in the 21st Century: opportunities, challenges, threats*. 2001, s. 162.

Británií, a že vysoký počet tzv. „zmasakrovaných“ jde na vrub hladomoru a nemocí nebo byl důsledkem občanské války v rámci války globální. I někteří vědci, včetně Guentera Lewyho, se kloní spíše ke stanovisku turecké vlády s tím, že hladem a na nemoci v té době zemřelo i mnoho tureckých a zajatých spojeneckých vojáků a že Arméni vedli ozbrojené povstání.³⁵ I Erik Cornell se přiklání k verzi Turecka, pro kterou počet arménských obětí nepřevyšuje počet 300 000.³⁶

Po těchto masakrech se zvětšila arménská diaspora na Středním východě, ve Francii a v USA. Po 1. světové válce vznikla na východě Arménská republika, zabírající část dnešního Turecka. Arméni byli podporováni francouzským okupačním vojskem. Kemal tehdy navrhl bolševickému Rusku společný boj proti imperialistické Arménii a obdržel k tomu z Moskvy peníze a zbraně. Naproti tomu souhlasil s přidružením Ázerbájdžánu k sovětským republikám.³⁷ Tak si Rusko a Turecko vlastně rozdělily Arménii. Hranice z tehdejší doby přetrvávají až dosud, nicméně arménští nacionalisté je trvale odmítají. Arménská diaspora se snažila upozorňovat na „genocidu“ zejména po jejím padesátém výročí. Když to nešlo politicky, tak zasáhly levicové teroristické skupiny, např. Arménská tajná armáda pro osvobození Arménie (ASALA), které v letech 1973-85 měly na svědomí více než 40 mrtvých tureckých diplomatů v Turecku i v zahraničí.³⁸

Celosvětová kampaň vedená Arménií dokázala do konce roku 2010 přimět na 20 států, včetně Francie, Itálie a Ruska, aby uznaly masakry Arménů z roku 1915 za genocidu. V americkém Kongresu byl již několikrát předložen zákon uznávající masakry za genocidu, zatím byl vždy odmítnut pro nejednoznačnost historických záznamů, nicméně to neustále narušuje vztahy Turecka se Spojenými státy.

---

³⁵ LEWY, Guenter. *The Armenian massacres in Ottoman Turkey : a disputed genocide*. 2005, s. 268.

³⁶ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 163.

³⁷ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 188, 191.

³⁸ LEWY, Guenter. Op. cit., s. 258-9.

2.2 Otázka řecká a řecko-kyperská

Turecko má dlouhodobý a významný problém – jednu z největších překážek pro vstup do EU – kyperskou otázku. Turecká zahraniční politika prodělala mnohé zvraty³⁹, dostala dvakrát nakrátko Turecko z kemalistické pasivity, kvůli kyperské otázce utrpěly i vztahy s USA.

Turecko se začalo více zajímat o Kypr, který od roku 1878 spravovala Velká Británie, až od poloviny 50. let 20. století. Přestože turecká menšina dodnes činí kolem 20% obyvatel ostrova, mezi většinovými kyperskými Řeky i v Řecku začala mít podporu myšlenka „*enosis*“, tj. spojení celého ostrova s mateřským Řeckem. Když byl tento návrh Řecka odmítnut v OSN, tak řecká ilegální teroristická organizace EOKA rozpoutala od roku 1955 na Kypru násilí proti Britům, s nimiž se Turecko spojilo. Protiřecké demonstrace v Istanbulu se zvrhly ve výtržnosti, které donutily mnoho tamních Řeků emigrovat. Po mnoha schůzkách všech tří vlád a stupňujícím se odboji ze strany EOKA nakonec Britové souhlasili s ponecháním si pouze dvou vojenských základen a v roce 1960 dovolili vzniknout nezávislému státu, Kyperské republice. Aniž by došlo k *enosis* či k rozdělení ostrova, všechny strany se v nové ústavě dohodly na určité dělbě moci mezi Řeky a Turky, např. že prezident bude volen z kyperských Řeků a vice-prezident bude kyperský Turek, že oba tito představitelé budou mít v důležitých otázkách právo veta, Turci získají 30% zastoupení v legislativě, spolu se separátními komorami obou komunit. Ručiteli nového státu se staly v Garanční smlouvě všechny tři státy spolu s Kyprem.

Tento ústavní pořádek nicméně nevyhovoval kyperským Řekům, jejichž většina se klonila k *enosis*, a začali požadovat ústavní změny (podzim 1963). Ty byly neakceptovatelné z tureckokyperské strany, mezi oběma komunitami se rozhořel boj, ve kterém Turci trpěli více. Protože mírové sbory OSN nedokázaly situaci zpacifikovat, turecká vláda s armádou rozhodly v červnu 1964 o přípravách invaze na Kypr. Ihned poté turečtí představitelé obdrželi dopis od amerického prezidenta Lyndona Johnsona, který je varoval, že pokud invazi uskuteční, pak si státy NATO rozmyslí své závazky k obraně Turecka, v případě útoku ze strany Sovětského svazu, jenž měl s Kyprem dobré vztahy. Turecko raději ustoupilo od

---

³⁹ Viz tabulka v: SÖZEN, Ahmet. Jednání o kyperské otázce. Jednání od roku 1963 do současnosti. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 2007, s. 129-30.

invaze a uchýlilo se pouze k leteckým útokům na řecko-kyperské pozice. Tento dopis - jasné favorizování Řeků - nesla od té doby těžce nejen turecká veřejnost, ale i oficiální tvůrci zahraniční politiky Turecka. Probíhala mezi nimi debata, zda vůbec zůstat v NATO.⁴⁰ Nicméně posílení Řecka v tomto případě a ztráta významné ekonomické pomoci USA, která se projevila po invazi na Kypr hloubkou ekonomické krize,⁴¹ byly tehdy neopominutelnými faktory. V létě 1974 řecká vojenská junta iniciovala na Kypru „pro-enosis“ puč proti kyperské vládě, načež turecká armáda ihned zareagovala a vytvořila na severu ostrova předmostí bránící asi polovinu turecko-kyperské populace, zaštituje se smlouvou z roku 1960, která dovoluje intervenci po konzultaci s ostatními ručiteli. Po tomto aktu Řecko vyhlásilo Turecku válku, nicméně obyvatelstvo neuposlechlo rozkazu a řecká junta se zhroutila. Tato 1. fáze turecké intervence byla oprávněná, iniciovala další kolo rozhovorů. Turci vznesli požadavek na vytvoření federální struktury, řecko-kyperský představitel požádal o dva dny na rozmyšlenou, nicméně turecká armáda nečekala a začala naplňovat 2. fázi intervence, která zabrala 36% území Kypru. Z obou částí rozděleného ostrova bylo vyhnáno či později přesunuto na 150 tisíc „těch druhých“.⁴² Tímto svéprávným aktem, jenž neuznal žádný stát světa, i proti stanovisku mnohých členů NATO, si turecká diplomacie nesmírně uškodila.

Významně utrpěly vztahy s USA, neboť řecká lobby dokázala v Kongresu prohlásit embargo na prodej zbraní a pomoc Turecku (s účinností od února 1975), do doby podstatného pokroku při řešení kyperské otázky. Demirelova vláda na to rázně odpověděla pozastavením obranné smlouvy a ukončila všechny operace čistě amerických (ne NATO) zařízení vojenských základen v Turecku. To bylo pro USA nemilé, protože se tím snížila možnost efektivně monitorovat vojenské akce v SSSR. Embargo proto bylo již v říjnu 1975 zčásti a v roce 1978, po hrozbě vystoupení z NATO premiéra Bülenta Ecevíta, zcela zrušeno.⁴³ Nicméně z důvodu silných lobby, USA i nadále zachovávaly finanční pomoc Turecku v poměru 10:7 (vůči Řecku).⁴⁴ Ecevit tehdy přijal novou národní bezpečnostní koncepci, kterou nestačil uvést v život. Bylo v ní uvedeno, že Turecko v rámci NATO nese příliš těžké

---

⁴⁰ Tuto debatu umocnilo i uchvácení moci juntou v Řecku, kdy se strany otočily, SSSR začal podporovat Turecko proti *enosis*.

⁴¹ ÇELİK, Yasemin. *Contemporary Turkish Foreign Policy*. 1999, s. xx.

⁴² HALE, William M. Op. cit., s. 106-15.

⁴³ Tamtéž, s. 116-7.

⁴⁴ Tamtéž, s. 120.

břemeno a je příliš závislé na USA. Proto by mělo zredukovat ozbrojené síly, vyvinout svůj vlastní obranný průmysl a zřítit atmosféru vzájemné důvěry ve vztazích se sousedními státy.⁴⁵ Na tomto diskursu tvůrců turecké zahraniční politiky stavěli jak Özal, tak Davutoğlu. Neochota řecké strany k jednání dala Turecku záminku, aby na severu ostrova v roce 1983 ustavilo Tureckou severokyperskou republiku (TRNC), kterou však neuznal žádný stát světa.

Vztahy Turecka s oběma řeckými státy konec studené války moc neovlivnil, protože i nadále na obou stranách přetrvávala vzájemná identifikace souseda jako „toho druhého“. Mezi Tureckem a Řeckem přetrvávaly především dva spory: o Kypr a o hranice v Egejském moři. 90. léta byla poznamenána sérií rozhovorů o Kypru pod patronací generálního tajemníka OSN Boutrose Boutrose-Ghálího, jenž pro překonání rozdílných pohledů obou stran v roce 1992 vypracoval tzv. „sadu idejí“, avšak, tak jako předešlé ani nadcházející rozhovory, žádný posun nepřinesly. Spory ohledně vytyčení hranic v Egejském moři hrozily v roce 1996 vyústit ve vojenský střet s Řeckem, jenž musely zažehnat USA. V roce 1997 se vztahy opět vyostřily poté, co prezident Kyperské republiky Glafkos Kleridis objednal z Ruska obranný raketový systém S-300. Turecko pohrozilo jejich zničením a Kleridis si (po tlaku z USA) nakonec tento nákup rozmyslel.⁴⁶

Dramatický zlom ve vztazích s Řeckem přinesl rok 1999. V únoru 1999 byl totiž dopaden vůdce PKK Abdullah Öcalan a vyšlo najevo, že PKK byla podporována řeckými vládami. Tato nová situace donutila Atény ke změně postoje vůči Turecku, ke vstřícnosti. Rychlé a účinné vzájemné pomoci při zemětřeseních téhož roku zcela změnily obraz dosud „nepřátelského“ souseda, nejprve v tisku, poté i ve společnosti. Ministři zahraničí İsmail Cem a George Papandreou v roce 1999 a 2000 podepsali smlouvy pro posílení vzájemného obchodu, turistiky, proti ilegální imigraci a zejména smlouvu o spolupráci proti terorismu, tedy aby Řecko již nepodporovalo PKK.⁴⁷

Další utužení vztahů mezi Tureckem a Řeckem iniciovala v prosinci roku 1999 EU zařazením Turecka na seznam kandidátských zemí. Na druhé straně, po předchozím silném tlaku Řecka, EU také odsouhlasila, že Kyperská republika může přistoupit k EU, a to aniž by bylo

---

⁴⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 117.

⁴⁶ Tamtéž, s. 194-6.

⁴⁷ Tamtéž, s. 196-7.

dosaženo interní dohody mezi ní a TRNC, respektive Řeckem a Tureckem. Těmito značně nevyváženými výnosy byl z EU vyvinut značný tlak, a to pouze na Turecko, aby se pokusilo vyřešit kyperský problém. Začalo další kolo rozhovorů o Kypru pod patronátem generálního tajemníka OSN Kofiho Annana, jenž v listopadu 2002 přišel se zatím nejkompexnějším plánem pro dohodu. Jednalo se o zřízení bi-zonální federace, Spojené Kyperské republiky, se slabou federální mocí, neumožňující ani rozdělení ani spojení s jiným státem. Měla by dvě komory parlamentu: v Poslanecké sněmovně by Turci měli minimálně ¼ zástupců, v Senátu by obě komunity byly zastoupeny rovným dílem. Turecká část území by se zmenšila na 28%, byl navržen časový rozvrh postupného stahování cizích vojenských jednotek. Svoboda osidlování a svoboda vlastnictví majetku mezi oběma federálními státy by byly omezeny po určitou dobu nebo do vstupu Turecka do EU. Když se v Turecku dostala do vlády strana AKP, dala Annanovu projektu plnou podporu, nicméně vůdce kyperských Turků Rauf Denктаş tuto snahu – s veřejnou podporou turecké armády – zablokoval. Hale toto rozhodnutí kritizuje s tím, že byla ztracena drahocenná příležitost malého časového okénka, protože Kleridis by zřejmě tento plán přijal, kdežto jeho nástupce Tassos Papadopoulos byl proti.⁴⁸

Od roku 2003 se strany mince otočily: Rauf Denктаş prohrál v TRNC volby, a premiérem se stal Mehmet Ali Talat, jehož vláda se dokonce zavázala k dosažení dohody s kyperskými Řeky do 1.5.2004. V turecké Národní bezpečnostní radě (MGK) byly námitky zástupců armády a prezidenta Ahmeta Sezera zamítnuty díky AKP, tj. turecká i kypersko-turecká diplomacie dohodě o Kypru daly zelenou. Bylo dohodnuto, že finální verze Annanova plánu bizonální volné federace bude předestřena občanům obou komunit ve dvou separátních referendech 24.4.2004. Kyperští Turci v referendu 65% hlasů dohodu podpořili, protože by se za několik dnů stali rovněž součástí EU. Řecká část ostrova však plán 76% hlasů zamítla. Ahmet Sözen poskytuje soupis, jaké preference dávají obě komunity různým variantám. Annanův plán se u kyperských Řeků jeví jako alternativa nejhorší, nepřejí si totiž rovné postavení turecko-kyperské komunity.⁴⁹ Kyperští Řekové nicméně chybným rozhodnutím Evropské rady nebyli vůbec k ničemu tlačeni. Přestože k dohodě nedošlo, tak se 1.5.2004

---

⁴⁸ HALE, William M. Op. cit., s. 198-9.

⁴⁹ Viz tabulka v: SÖZEN, Ahmet. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 145-50.

Kyperská republika stala součástí EU.⁵⁰ Od této doby se žádné řešení kyperského problému nepodařilo dosáhnout. Zatímco Řekové mají v EU dva státy, tak Turci žádný.

Od roku 1999 se vztahy Turecka s Řeckem jeví jako velmi dobré. Řecko podporuje vstup Turecka do EU (nicméně tomu brání Kyperská republika). V květnu 2010 byla v Aténách podepsána řada smluv mezi oběma zeměmi v mnoha sektorech: imigrace, energetika, finance, kultura. Po krátkém ochladnutí vztahů, byla v říjnu 2012 při návštěvě Davutoğlua v Aténách restartována procedura budování důvěry, kdy se v lednu 2013 má sejít rada strategického partnerství obou vlád, především pro vyřešení metodiky včasného řešení možných incidentů na hranici obou zemí.⁵¹ V obou státech jsou však vznášeny stížnosti na zacházení s menšinou druhé země. Turecko se alespoň na podzim roku 2012 rozhodlo restituovat majetek náboženským minoritám, tedy i řecké pravoslavné církvi. Nicméně dosud mezi Tureckem a Řeckem nebyly vyřešeny spory o teritoriální hranice v Egejském moři. Turecko se odmítlo připojit k Úmluvě OSN o mořském právu,⁵² protože se obává možných dopadů právě v Egejském moři, ve kterém si Řecko od 70. let minulého století nárokuje velké oblasti, zejména z důvodu případné těžby nerostných surovin.

Od 1.7.2012 převzala na půl roku rotující předsednictví EU (řecko-) Kyperská republika. Turecko tento stát oficiálně neuznává, proto dlouho předtím Unii hrozilo, že s ní v době tohoto předsednictví přeruší své vztahy, tedy i rozhovory o svém přistupování k EU. Těsně před 1.7.2012 Turecko svoje stanovisko trochu zmírnilo a bojkotovalo jen ta jednání EU, jimž předsedala Kyperská republika. Navzdory tomu, že Evropská komise pro rok 2012 nastolila s Tureckem tzv. „pozitivní agendu“, tak pro Turecko to byl rok nejhorších vztahů s EU.

---

⁵⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 199-200.

⁵¹ Greece-Turkey summit in January to boost ties. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-10 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/greece-turkey-summit-in-january-to-boost-ties.aspx?pageID=238&nID=32129&NewsCatID=338>>.

⁵² Přijata v roce 1982, nabyla účinnosti od roku 1994. Uznává právo zemí na rozšíření svého pobřežního moře až po hranici 12 námořních mil. Viz *Wikizdroje – Úmluva OSN o mořském právu* [online]. [cit. 2012-11-13]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikisource.org/wiki/Úmluva_OSN_o_mořském_právu>.

Turecko se zřejmě natruc předsednictví Kyperské republiky v EU postaralo o to, aby se TRNC částečně vymanila z totální mezinárodní izolace. V říjnu 2012 byla totiž na schůzce regionální organizace ECO⁵³ přijata TRNC do této organizace s pozorovatelským statutem.⁵⁴

2.3 Otázka kurdská

Otázka Kurdů je od 70. let jedním z nejdůležitějších vnitropolitických bezpečnostních problémů Turecka. Protože Kurdové obývají nejen jihovýchod Turecka, ale také zejména severovýchod Iráku, západní část Íránu a sever Sýrie (viz mapa v Příloze III.), tak je to zároveň nejpálčivější problém zahraničně-politických vztahů celého regionu, mající „transstátní“ charakter. Kurdové jsou největší etnickou skupinou na světě, která nemá politickou nezávislost, svůj stát. Jak vyplývá z tabulky osídlení v Příloze III, v celé oblasti žije téměř 30 miliónů Kurdů, přičemž v Turecku žije přibližně polovina kurdského národa. Jak vypovídají Kemal Kirişci s Garethem Winrowem, Kurdové v rámci celého regionu a dokonce i v rámci Turecka musejí překonávat řadu těžkostí: hranice této etnické skupiny nejsou jasně definované, rozděluje je částečně jejich náboženská víra (většinově sunnitě vs. alevitě), kmenová příslušnost (zvláště na venkově) a do jisté míry i lingvistické odlišnosti.⁵⁵ Přesto se toto etnikum v posledních desetiletích v celém regionu, i v Turecku samém, domáhá stále větší míry nezávislosti.

Za soumraku Osmanské říše byly ustaveny regimenty Hamîdiye, polopravidelné kurdské jezdecké oddíly,⁵⁶ které pacifikovaly odbojné Armény. V průběhu 1. světové války a v osvobozené válce, byli Kurdové pro Turky nepostradatelnými spojenci. Pokud by se Kurdové chtěli osamostatnit již tehdy, tak kdo ví, jestli bychom dnes vůbec analyzovali dějiny Turecka. Po ustavení Turecké republiky však Kurdové v Turecku za svoji pomoc nedostali vůbec nic. V Sèvreské smlouvě sice byla uvedena určitá autonomie pro Kurdy, ale ve Smlouvě z Lausanne nefiguroval ani nezávislý ani autonomní Kurdistan. Teprve poté se vůdci

---

⁵³ *Economic Cooperation Organization* [online]. [cit. 2012-12-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ecosecretariat.org/Detail_info/About_ECO_D.htm>. Více v kapitole o Střední Asii.

⁵⁴ Erdoğan, Ahmadinejad discuss Syria during private meeting. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-16 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-ahmadinejad-discuss-syria-during-private-meeting-.aspx?pageID=238&nID=32524&NewsCatID=338>>.

⁵⁵ KİRİŞCİ, Kemal; WINROW, Gareth M. *The Kurdish question and Turkey*. 1998, s. 24-5.

⁵⁶ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 179.

kurdských klanů začali bouřit pro zachování autonomie klanů a proti sekularizaci.⁵⁷ Jejich povstání byla však rychle potlačena. V roce 1937 Turecko podepsalo spolu s Irákem, Íránem a Afghánistánem regionální bezpečnostní smlouvu, tzv. saadabádský pakt, jenž měl Turecku dát primárně záruku, že Írán ani Irák nebudou vydržovat kurdské rebely na tureckém území a naopak.⁵⁸ V roce 1925 byl z důvodu hledání předislámských kořenů, nové identity Turků, založen Ústav pro turecké dějiny, jenž se primárně zaměřil na Střední Asii, ale zároveň se snažil „objevovat“ vazby Turků k Sumerům či Chetitům, aby přetvořením dějin dokázal, že Turci byli v Anatolii před Řeky či Armény.⁵⁹ Pro ukování jednoty národa byli pak Kurdové identifikováni jako tzv. „horští Turci“ a jejich indoevropský jazyk jako dialekt [altajské] turečtiny.⁶⁰ Na území nové Turecké republiky žilo pospolu mnoho národů, i těch vyhnaných např. z Balkánu či Zakavkazska, a cílem Atatürka bylo vytvořit turecké národní vědomí západního typu, kdy Turek byl definován jako obyvatel Turecka, nehledě na jazyk, náboženství a národnost. Jak dále dodává Cornell, tento cíl se podařilo téměř splnit, až na Kurdy v jihovýchodním Turecku, protože téměř polovina Kurdů, která odešla do měst na západě Turecka, se více méně integrovala a dosáhla v rámci republiky významných postů.⁶¹

Turecko problematické záležitosti, jako „genocidu“ Arménů a otázku Kurdů na dlouhá desetiletí jednoduše vyloučilo z veřejného diskursu.⁶² Turečtí představitelé se až donedávna odvolávali na smlouvu z Lausanne, která definuje pouze náboženské menšiny, ale nikoliv menšiny etnické. Pokud nelze etnickou menšinu identifikovat, pak ji nelze ani uznat, protože neexistuje. Ústava z roku 1982 vyzývá teritorium a národ státu jako nedělitelnou entitu, jejímž jazykem je turečtina. Antiteroristický zákon z roku 1991 zakazoval jakoukoliv propagandu, která by mohla tuto nedělitelnou teritoriální a národní integritu narušit.⁶³ Jak uvádí Berivan Gökçenay, na tomto základě byl stát povýšen nad lidská práva, která byla porušována. Přestože ústava a podobné zákony byly především mezi lety 2001 a 2004 aktualizovány a poněkud změkčeny, zejména díky tlaku EU, pak jsou ve svém jádru stále platné. Od roku

---

⁵⁷ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 120, 124.

⁵⁸ HALE, William M. Op. cit., s. 46.

⁵⁹ KUČERA, Petr. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 9.

⁶⁰ ROCHTUS, Dirk. „Turkestroika“ as Precondition for Turkey's European Dream. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 2004, s. 171.

⁶¹ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 31, 80.

⁶² HALE, William M. Op. cit., s. 138.

⁶³ KIRIŞCI, Kemal; WINROW, Gareth M. 1998. Op. cit., s. 45, 111.

2006 se v Turecku pod tíhou nových bojů s PKK - s novými anti-teroristickými nařízeními a ochabujícím reformním procesem - naopak stav lidských práv zhoršil.⁶⁴ Kurdskou realitu jako první uznal a chtěl ji řešit Özal, jenž o sobě tvrdil, že je částečně Kurdem.⁶⁵

Doutnající kurdskou otázku využili marxisté-leninisté, kteří v roce 1978 založili Stranu kurdských pracujících (PKK). Tato organizace hrála značnou úlohu ve středovýchodní politice SSSR. Od roku 1984 PKK vedla násilnou teroristickou kampaň proti tureckému státu a proti kolaborantům z řad Kurdů pro odtržení kurdské jihovýchodní (velmi zaostalé) oblasti Turecka a pro vyhlášení nezávislého a marxistického Kurdistanu spojením s Kurdy z okolních států. PKK si mezi Kurdy velkou podporu nezískala, nicméně ji získaly kurdské politické strany. Válka s PKK postupně vedla ke vzrůstajícímu uvědomování si kurdské identity mezi Kurdy v Turecku.

Aktivity PKK v Turecku zesílily v 80. a zejména v 90. letech, díky utvoření mocenského vakua v kurdsém severním Iráku (viz s. 80). PKK si na severu Iráku zřídila svoje výcvikové tábory, na něž od roku 1992 turecká armáda činila a dodnes činí přeshraniční výpady. Ramazan Gözen shrnuje protiakce tureckého státu. Doma to byly, kromě vojenských kampaní, zákazy pro-kurdských politických stran, vystěhovávání vesnic, spolupráce s kurdskými provládáními „vesnickými strážemi“. V zahraniční politice boj s PKK rozdělával [a stále rozděluje – pozn. autora] státy na přátelské a nepřátelské, byla to vlastně “anti-PKK” zahraniční politika.⁶⁶ V 90. letech byla PKK významně podporována Sýrií. Do roku 1993 byla PKK v jihovýchodní části Turecka schopná kontrolovat některé „osvobozené“ oblasti, nicméně po tomto roce začala síla PKK slábnout. Do konce 90. let turecké ozbrojené síly postupně získaly kontrolu nad téměř celou oblastí. Tür s Hanem uvádějí, že v roce 1992 byl revidován Dokument o státní bezpečnostní politice, který vnímal kurdský separatismus PKK - spolu s podporovateli ze Sýrie, Íránu a Iráku, jako největší hrozbu.⁶⁷ Konečně v roce 1998, pod hrozbou turecké armády, Sýrie rezignovala na jakoukoliv podporu PKK a vyhostila vůdce PKK, Abdullaha Öcalana. Ten byl tureckou rozvědkou v únoru 1999 ve spolupráci

---

⁶⁴ GÖKÇENAY, Berivan. The Issues of Basic Rights and Freedoms in Turkey–EU Relations. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 187-193.

⁶⁵ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 61.

⁶⁶ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 35, 48-9.

⁶⁷ TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 11.

s americkou CIA zadržen (v Keni) a odsouzen k trestu smrti, jenž byl však od roku 2002 na nátlak Rady Evropy a EU zrušen. Proto si Öcalan odpykává doživotní trest v samovazbě na ostrově İmralı v Marmarském moři. V roce 1999 PKK vyhlásila příměří. Útoky PKK ze severního Iráku do Turecka se opět rozhořely po invazi do Iráku vedené USA (2003), načež si Turecko vymínilo právo na přeshraniční útoky. Tyto operace podniká turecká armáda dosud a dosti často. Během konfliktu s PKK bylo během třiceti let zabito více než 40 000 lidí.

O aktivitách PKK vypovídá americká ročenka o terorismu za rok 2011,⁶⁸ která uvádí, že se v tomto roce terorismus v Turecku zvýšil na více než dvojnásobek, přičemž přesvědčivě nejvíce teroristických činů má na svědomí PKK. Primárně útočí na vládní bezpečnostní síly, představitele místní správy a na kolaborující vesničany. Mezi proti-opatřeními turecké vlády uvádí především pokračování v demokratických iniciativách zahájených v roce 2009 pro vyřešení kurdské otázky v Turecku, např. liberalizaci zákonů pro užívání kurdštiny pro mediální vysílání a vzdělávání,⁶⁹ redukování případů použití protiteroristického zákona.

Jedním z principů strategie Davutoğlua patří i vyváženost mezi bezpečností a demokracií v rámci státu, tedy, že stát má poskytovat bezpečnost svým občanům tak, aby to nebylo na úkor svobod a lidských práv. Davutoğlu v lednu 2008 bránil tento princip, že tuto rovnováhu nenarušily ani přeshraniční boje turecké armády proti severoiráckým táborům teroristické PKK v roce 2007,⁷⁰ nicméně se vůbec nezaobíral právy kurdské menšiny. Ale AKP nelze zcela křivdit. Vládní strana AKP postupně změnila oficiální diskurs v Turecku, akceptováním existence různých etnických identit v rámci tureckého státního občanství. O Kurdech se ještě nedávno nesmělo ani náznakem hovořit jako o menšině. Nyní se jedná o nové definici občanské identity v připravované ústavě. Vláda AKP v srpnu 2009 zahájila nový politický nevojenský přístup ke Kurdům, tzv. „Kurdish opening“, aby vyřešila největší turecký problém, PKK. Cengiz Çandar popisuje, že tak AKP činila v rámci domácí demokratizace a s potřebou zabezpečit energetické trasy (sever Iráku).⁷¹ Vláda poskytla legální prostředky pro začlenění členů PKK neangažovaných v násilnostech zpět do občanské společnosti, což

---

⁶⁸ U.S. Department of State annual report. *Country Reports on Terrorism 2011*. [online]. [cit. 2012-11-09]. Elektronická kopie reportu dostupná z WWW: <<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195543.htm>>.

⁶⁹ Kurdštinu je povoleno vyučovat v soukromých institucích a na některých vysokých školách.

⁷⁰ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2008. Op. cit., s. 79-80.

⁷¹ ÇANDAR, Cengiz. The Kurdish Question: The Reasons and Fortunes of the 'Opening'. *Insight Turkey*. 2009, vol 11, no. 4, s. 15.

v říjnu 2009 využilo 34 příslušníků PKK ze severního Iráku. Nicméně tento „opening“ využily k propagaci pro-kurdské politické strany, načež opoziční kemalistické strany i turecká veřejnost byly na poplach. AKP se zalekla, že ztratí před volbami u nacionalistů popularitu a tento proces zastavila.⁷² Mezinárodní krizová skupina ICG vydala v září 2012 zprávu, ve které doporučuje, aby vláda AKP vedla s legálním hnutím vlastních Kurdů i nadále dialog, vzala v úvahu všechny jejich stížnosti a vypracovala dlouhodobé řešení tohoto konfliktu. Aby tak eliminovala PKK.⁷³

PKK používá jednoduchou strategii: rekrutuje nové bojovníky především mezi kurdskou mládeží, kterou nasazuje do bojů. Většina těchto mladých mužů i žen v bojích s tureckými ozbrojenými silami sice zahyne, avšak PKK jejich smrt využívá pro přeměrování hněvu jejich rodin proti turecké vládě.⁷⁴ PKK útočí i na školská zařízení, jakožto na symboly Turecké republiky, nicméně v dnešní době je uváděno, že organizuje ilegální organizace mezi studenty některých tureckých univerzit tak, že studentům nabízí např. ubytování.⁷⁵ PKK údajně získává finanční prostředky z obchodu s drogami. PKK je nyní zřejmě opět podporována Íránem a Sýrií, protože na území Turecka byli chyceni kurdští teroristé, občané Sýrie⁷⁶ a Íránu. Od roku 2011 se útoky PKK zintenzívnily, v letní kampani v roce 2012 byly na denním pořádku. Turecké ozbrojené síly (TSK) se od října 2012 rozhodly přepravovat vojenské jednotky na místa určení v rámci Turecka převážně letecky, protože na kolony vojenských vozidel PKK často útočila.

Desetiprocentní volební práh do parlamentu byl zaveden v roce 1982 jako bariéra pro malé extrémní levicové, náboženské i separatistické (kurdské) strany, aby bylo možné formování

---

⁷² ERTEM, Helin S. Turkish–American Relations and Northern Iraq: Relief at Last? In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 68.

⁷³ International Crisis Group. *Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement*. [online]. 2012-09-11 [cit. 2013-02-20]. Report dostupný z WWW: <<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/turkey-cyprus/turkey/219-turkey-the-pkk-and-a-kurdish-settlement.aspx>>.

⁷⁴ 'Iran strikes deal with terrorist PJAK against Turkey'. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-10 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?newsId=294922>.

⁷⁵ PKK even finds lovers for students to attract them into ranks. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-15 [cit. 2012-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-289618-pkk-even-finds-lovers-for-students-to-attract-them-into-ranks.html>>.

⁷⁶ PKK terrorist caught in Hatay turns out to be Syrian. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-15 [cit. 2012-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-289606-pkk-terrorist-caught-in-hatay-turns-out-to-be-syrian.html>>.

silných a stabilních vlád.⁷⁷ Nicméně kurdské strany se do parlamentu dostaly, a sice skrze kandidátky jiných politických stran nebo skrze nezávislé kandidáty. Od roku 1991 byly kurdské politické strany zakazovány. Současná pro-kurdská politická Strana míru a demokracie (BDP), která se považuje za reprezentantku kurdské populace v tureckém parlamentu, požaduje autonomii pro celou oblast obývanou v Turecku Kurdy, nebo alespoň správní rozdělení Turecka na 20 autonomních regionů s vlastními parlamenty.⁷⁸ BDP však v roce 2012 ztratila hodně ze své dřívější image a blíží se ztrátě své legitimacy a případnému zákazu, jelikož mnoho poslanců za BDP je vyšetřováno v souvislosti s Unií kurdistánských komunit (KCK), vnímané jako městské křídlo PKK. Zároveň mnoho událostí poukazuje na to, že BDP není schopna se dostatečně distancovat od teroristů z PKK. Vláda zvažuje, zda 10 poslanců BDP, obviněných z toho, že byli vyfoceni, jak se objímají s povstalci z PKK, nezbavit imunity.⁷⁹ Na sjezdu BDP někteří delegáti požadovali, aby byl Abdullah Öcalan, kterému byla na sjezdu vzdávána různými způsoby čest, přizván k rozhovorům s tureckou vládou, jako mluvčí za všechny Kurdy.⁸⁰ V letech 2009-11 vedla vládnoucí strana AKP tajné rozhovory s PKK v Oslu, zejména proto, aby se ozbrojené střety utišily před parlamentními volbami (2011).

Během hladovky kurdských vězňů z BDP, KCK, PKK, kteří požadovali zrušení samoty pro Öcalana a povolení kurdštiny jako mateřského jazyka včetně hájení se před soudy v Turecku, vyhlásila BDP na 30.10.2012 den bojkotu, který v jihovýchodních provinciích uposlechla většina obchodníků a studentů.⁸¹ Kurdové tak mohou testovat, zda by pro ně nebylo výhodnější přejít k protestům nenásilným. Hladovku ve věznicích dal zastavit Öcalan (z vězení) až po 68 dnech. Nevyslyšel Erdoğan, protestujícího, že hladovky v demokracii

---

⁷⁷ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 38, 56.

⁷⁸ Create 20 regions, says BDP. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-15 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/create-20-regions-says-bdp.aspx?pageID=238&nID=32402&NewsCatID=338>>.

⁷⁹ Unable to distance itself from PKK, BDP draws closer to losing legitimacy. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-26 [cit. 2012-11-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayzaman.com/news-290366-unable-to-distance-itself-from-pkk-bdp-draws-closer-to-losing-legitimacy.html>>.

⁸⁰ Barzani refuses to attend BDP congress despite invitation. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-14 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayzaman.com/news-295325-barzani-refuses-to-attend-bdp-congress-despite-invitation.html>>.

⁸¹ Clashes mar BDP's hunger boycott. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-31 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/clashes-mar-bdps-hunger-boycott.aspx?pageID=238&nID=33617&NewsCatID=338>>.

nejdou akceptovatelné, spíše mu šlo o životy vězňů hladovkářů. Jeví se pravděpodobné, že by alespoň kurdština mohla být uzákoněna při obhajobě u tureckých soudů. Přestože je Öcalan vězňem, zůstává stále vůdcem PKK a i ostatní Kurdové jej chovají v úctě.

Vláda skrze tureckou Národní zpravodajskou službu (MİT) jednala od října 2012 s Öcalanem a zřejmě našli společnou řeč, neboť 21.3.2013 při kurdských oslavách svátků jara (Nevruz) v Diyarbakiru byla přečtena Öcalanova výzva jeho spolubojovníkům k příměří a ke stažení z území Turecka. Řekl, že se nejedná o konec, ale o začátek nové éry, politického a demokratického procesu. Apeloval přitom na všechny obyvatele Turecka, že koexistence Turků a Kurdů přetrvala 1000 let pod vlajkou islámu na zásadách bratrství a solidarity. Turky a Kurdy popsal jako dvě stěžejní síly Středního východu, kdy přišel čas jejich smíření a aliance.⁸² Vláda pro nadcházející mírové rozhovory s kurdskými politiky zřídí „komisi moudrých“ – z akademiků, podnikatelů, představitelů nevládních organizací, novinářů –, která by měla souběžně dle Erdoğanova vysvětlováním připravit veřejnost na tento proces. Obě hlavní opoziční strany, CHP a MHP, jsou však proti tomuto procesu.⁸³ Přesto se jedná o velmi nadějnou a historickou zprávu pro všechny Kurdy v Turecku, protože ještě před rokem při těchto slavnostech policie rozháněla Kurdy slzným plynem. Spolu-předseda BDP Selahattin Demirtaş se vyjádřil před časem jasně, že Kurdové v Turecku by raději žili v autonomním či federativním modelu.⁸⁴ Řešení však zůstává otázkou, protože na konci roku 2012 se Erdoğan vyjádřil ve smyslu: „Jeden národ, jedna vlajka, jeden stát.“⁸⁵ Kurdská menšina v Turecku by tak mohla po mnoha desetiletích konečně dle Öcalanovy výzvy pomýšlet alespoň na autonomii, na dosažení svých kulturních a části politických práv. Pro tento případ, z důvodu

---

⁸² Öcalan calls for cease-fire, PKK withdrawal in historic message. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-21 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310318-ocalan-calls-for-cess-fire-pkk-withdrawal-in-historic-message.html>>.

⁸³ Government to establish 'wise men committee' for the peace process. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-24 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310648-government-to-establish-wise-men-committee-for-the-peace-process.html>>.

⁸⁴ Kurds OK with federalism for now: BDP. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-18 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/kurds-ok-with-federalism-for-now-bdp.aspx?pageID=238&nID=30385&NewsCatID=338>>.

⁸⁵ Erdoğan: No concession on 'one nation, one flag'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-28 [cit. 2013-01-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-no-concession-on-one-nation-one-flag.aspx?pageID=238&nID=37832&NewsCatID=338>>.

geografické distribuce kurdského obyvatelstva v Turecku, Kirišci s Winrowem doporučují smíšenou formu teritoriální a kulturní autonomie.⁸⁶

2.4 Jak Evropská unie vnímá přistupování Turecka

V roce 2005 byly velké naděje pro vstup Turecka do EU, postupně však pohasly, a to z důvodu kyperského problému, stále nevyřešených politických kritérií a opozice ke vstupu Turecka ze strany některých členských států EU, zejména Francie a Německa.

Hned na začátku rozhovorů se plně projevil rozpor v tom, že byla přijata Kyperská republika, aniž by byla vyřešena kyperská otázka. Kyperskou republiku Turecko neuznává, tudíž nedodrží celní unii: odmítá otevřít své přístavy a letiště pro lodě a letadla Kyperské republiky. Tento přístup Turecka EU kritizuje a trestá. V roce 2006 zablokovala otevření osmi kapitol a dočasně odložila uzavření všech otevřených kapitol do vyřešení tohoto problému ze strany Turecka. Kyperská republika spolu s Francií od roku 2004 blokují dalších 10 kapitol. Ministr pro vztahy s EU, Egemen Bağış, řekl, že Turecko již bylo připraveno otevřít své přístavy pro Kyperskou republiku, avšak za podmínky, že EU odvolá embargo vůči TRNC.⁸⁷ Stav 35 přístupových kapitol – které musí každá kandidátská země úspěšně vyjednat jako podmínku svého členství – je tedy ke konci roku 2012 následující: pouze 13 kapitol bylo Tureckem otevřeno, 17 jich je zablokováno, 4 ještě nebyly otevřeny. Žádná nová kapitola nebyla otevřena již 2,5 roku. Nová francouzská vláda nedávno vyjádřila pozitivní signály, že odblokuje dvě přístupové kapitoly, aby revitalizovala stagnující vztahy EU s Tureckem.⁸⁸

Přestože Turecko oficiálně v roce 2004 splnilo objektivní kodaňská kritéria (viz s. 39), Çiğdem Nas argumentuje, že k nim krátce poté EU přidala politická rozhodnutí, která staví na kalkulaci zájmů, subjektivního porozumění a kulturní způsobilosti. V roce 2004 Evropská komise zároveň s doporučením Turecka, přidala výstrahu, že se jedná o časově neomezený proces (rozhovorů). Evropská rada dokonce již v Helsinkách (1999) připsala pro Turecko

---

⁸⁶ KİRİŞCİ, Kemal; WINROW, Gareth M. 1998. Op. cit., s. 193.

⁸⁷ German minister warns against stalemate in Turkey's EU talks. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-21 [cit. 2012-12-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-301858-german-minister-warns-against-stalemate-in-turkeys-eu-talks.html>>.

⁸⁸ France may approve unblocking chapters for Turkey's EU bid. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-25 [cit. 2013-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-302185-france-may-approve-unblocking-chapters-for-turkeys-eu-bid.html>>.

další dvě podmínky vstupu: vyřešení kyperské otázky a vyřešení problémů se sousedními zeměmi.⁸⁹ Tak zejména Řecko docílilo toho, že se jeho spory s Tureckem europeizovaly.

Nas uvádí další faktory ze strany EU, nepřející vstupu Turecka. Jedním z nich je určitá míra vyčerpanosti z rozšiřování. K úvahám o kapacitě integrace se však od roku 2008 přidaly dopady celosvětové finanční a dluhové krize, které dosud těžce svírají jižní státy eurozóny. Tento boj – o zachování eurozóny a EU – se nyní stal prioritním a plně zaměstnává celou EU. Významnými oponenty vstupu Turecka se po roce 2005 staly nové pravicové vlády ve vedoucích státech EU. V Německu kancléřka Angela Merkelová, reprezentující křesťanské demokraty (CDU), sice naznačila, že nebude blokovat vstupní rozhovory, nicméně nabídla Turecku namísto plného členství blíže nespécifikované „privilegované partnerství“. Francie za prezidenta Nicolase Sarkozyho (od roku 2007) zaujala vůči Turecku ještě negativnější postoj. Sarkozy rozporuje „evropskost“ Turecka z kulturně-geografických pozic, např. s poukazem na to, že v Evropě leží jen 3% tureckého území.⁹⁰

Důležitým faktorem je velikost. Turecko by v současnosti bylo druhou nejlidnatější zemí EU. Turecký statistický institut (TÜİK) zveřejnil projekci turecké populace, ze které vyplývá, že by se Turecko již někdy kolem roku 2023, ke stému výročí založení republiky, stalo nejlidnatějším státem EU.⁹¹ Turecko by tak získalo velmi silné zastoupení v institucích EU. Přijetí Turecka by vedlo k přerozdělení počtu poslanců jednotlivých zemí v Evropském parlamentu, kde je trendem oslabování zastoupení velkých států, např. Německa. Vstup Turecka do EU podporují USA. Nicméně to může být kontraproduktivní, protože, jak argumentují Hüseyin Bağcı s İdrisem Balem, USA již ovlivňují EU skrze jednoho strategického spojence, Velkou Británii,⁹² což se nelíbí zejména Francii.

Co se týká ekonomického faktoru, členské státy EU si po přijetí slabších ekonomik nově přijatých států v roce 2004 a 2007 nepřály financovat slabou tureckou ekonomiku (politiku

---

⁸⁹ NAS, Çiğdem. Turkey and the European Union: a Stumbling Accession Process under New Conditions. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 161-2.

⁹⁰ Tamtéž, s. 171-3.

⁹¹ Turkish Statistical Institute. *Population Projections, 2013-2075*. [online]. 2013-02-14 [cit. 2013-02-16]. Report dostupný z WWW: <<http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>>.

⁹² BAĞCI, Hüseyin; BAL, İdris. Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era: New Problems and Opportunities. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 2004, s. 126.

soudržnosti a zemědělství). Ta se však od nástupu AKP rapidně zlepšuje – viz Příloha VI. V roce 2010 HDP na hlavu překročil 50% průměru EU, předstihl tedy Rumunsko či Bulharsko.⁹³ Členské státy se ale mohou obávat imigrační vlny, levné pracovní síly z Turecka.

Zastánci členství (např. Velká Británie, Itálie) zdůrazňují možný přínos Turecka jako strategického partnera v bezpečnosti a obranné politice EU, mostu ke Střednímu východu a Střední Asii. K tomu však Turecko potřebuje vyřešit všechny spory se svými sousedy.⁹⁴ Vychvalovaný princip Davutoğlu „zero-problems with neighbors“ se jeví jako pouhé plnění politických podmínek EU. Zastánci členství Turecka jsou většinou euroskeptici, kteří si při zachování jednotného trhu přejí větší kulturní rozmanitost a tím zmenšení tlaku na politické prohlubování integrace.

Kulturní a náboženská odlišnost je dalším faktorem. Mnozí v EU vytyčují hranice Evropy v kulturně-náboženském smyslu a vylučují tím islám a tím i Turecko z EU. Vytýkají Turecku, že muslimové vyznávají odlišné hodnoty, mají jinou identitu. Turecko je nicméně jedinou sekularizovanou muslimskou zemí. Dirk Rochtus má za to, že pro mnoho občanů EU islámský charakter Turecka je problémem „ontologickým“. Obávají se, že případný vstup Turecka do EU by posílil islám v již tak početné muslimské populaci EU. Navíc mezi nimi panuje rozšířená předpojatost, že po 11.9.2001 islám rovná se fundamentalismus.⁹⁵ Argument odpůrců, že Turecko nepatří do židovsko-křesťanského civilizačního okruhu, by měl být vyvrácen tím, že skrze islámsky umírněnou společnost Turecka může být EU naopak obohacena a islám celosvětově umírněn.

Turecké vlády se snažily a stále snaží plnit kodaňská kritéria (z roku 1993) v oblasti politiky, ekonomiky a legislativy. Přes značný pokrok, jsou zde dosud velké problémy v oblasti ochrany lidských práv, zejména menšin. V posledním reportu o pokroku přistupování Turecka k EU Evropská komise vyjádřila znepokojení nad pokrokem Turecka v plnění politických kritérií, zejména ohledně svobod projevu, shromažďování a sdružování nebo nad dlouhým obdobím vazby a trestního řízení, a projevila tlak na Turecko k vyřešení kurdské otázky

---

⁹³ Eurostat. *GDP per capita in PPS*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>;

⁹⁴ GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 2007, s. 40-1.

⁹⁵ ROCHTUS, Dirk. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 177.

(občanství, užívání mateřského jazyka, decentralizace) v rámci nově připravované ústavy.⁹⁶ EU také kritizovala incident v Uludere, v provincii Şırnak na jihovýchodě Turecka. Tam bylo 28.12.2011 tureckými stíhačkami zabito 34 kurdských civilistů, kteří pašovali ropu ze severního Iráku, a které si turecká a americká rozvědka spletla s teroristy z PKK. Vláda, aniž by se vesničanům omluvila, sice ihned poté zřídila parlamentní vyšetřovací komisi, ta však dlouho nebyla schopná vydat zprávu, neboť nemohla nalézt instituci, která jako první nařídila nálet.⁹⁷ Ke konci roku 2012 zpráva byla sice vydána, nikoliv však odtajněna.

V podobném duchu Turecko kritizovala i Komise pro lidská práva OSN. Turecko stále používá nejasný mnohoznačný protiteroristický zákon z roku 1991 proto, aby soudně stíhala mnoho aktivistů, právníků, žurnalistů. Jsou postiženi nikoliv pro terorismus, ale pro svobodu slova ohledně nenásilné debaty o kurdské otázce.⁹⁸ Turecký ministr spravedlnosti Sadullah Ergin přiznal, že neutuchající teroristické útoky v Turecku jsou největší překážkou pro přijetí 4. soudního reformního balíčku, protože by soudní případy nemohly být náležitě zkráceny a celkově tyto útoky vystavují překážku větší demokratizaci Turecka.⁹⁹ Turecko by proto mělo ještě před vstupem do EU vyřešit kurdskou otázku. Známa turecká náboženská osobnost Fethullah Gülen (viz str. 63) propaguje pro vyřešení kurdské otázky nenásilné, mírové a bratrské porozumění na náboženském základě.¹⁰⁰ Mimo sféru EU mají od 24.9.2012 občané Turecka právo osobně se domáhat svých práv u tureckého Ústavního soudu. Těchto práv se mohou domoci i u Evropského soudu pro lidská práva (ESLP),¹⁰¹ jenž pracuje pod Radou

---

⁹⁶ European Commission. *Turkey–2012 Progress Report. s.6-24*[online].2012-10-10 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf>.

⁹⁷ Uludere report on its way despite objections. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-17 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/uludere-report-on-its-way-despite-objections.aspx?pageID=238&nID=32597&NewsCatID=338>>.

⁹⁸ UN criticizes Turkey over law to prosecute. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-02 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/un-criticizes-turkey-over-law-to-prosecute.aspx?pageID=238&nID=33788&NewsCatID=338>>.

⁹⁹ Terror forms ‘barrier for new judicial reform’. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-08-28 [cit. 2012-11-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/terror-forms-barrier-for-new-judicial-reform.aspx?pageID=238&nID=28772&NewsCatID=338>>.

¹⁰⁰ Gülen's solution to Kurdish issue discussed at panel. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-09 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/gulens-solution-to-kurdish-issue-discussed-at-panel.aspx?pageID=238&nID=29688&NewsCatID=338>>.

¹⁰¹ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Evropský soud pro lidská práva* [online]. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Evropský_soud_pro_lidská_práva>.

Evropy, kde se Turecko umísťuje mezi státy s nejdélším seznamem podobných případů. Většinou žalují turecký stát pro mučení či sexuální zneužití ve vazební věznici.¹⁰²

Otázka genocidy Arménů hraje důležitou roli ve Francii. Hale ji nemá za kritickou ve věci vstupu Turecka do EU, jelikož Francie za prezidenta Sarkozyho beztak odmítala Turecko z jiných důvodů.¹⁰³ Nicméně za Sarkozyho byl ve francouzském parlamentu na přelomu let 2011-12 odhlasován zákon o sankcionování popírání genocidy Arménů z roku 1915. Turecko na oplátku s Francií již v prosinci 2011 zrušilo všechny ekonomické, politické i vojenské schůzky. Vztahy začaly mezi oběma zeměmi opět tát po zrušení tohoto zákona Francouzským ústavním soudem. Hale argumentuje tím, že Turecko bude mít v EU větší šanci po změně vlád v Německu a ve Francii.¹⁰⁴ Za nového prezidenta François Hollande sice byl přislíben určitý pokrok v otevírání přístupových kapitol, nicméně francouzským ministerstvem vzdělávání bylo rozhodnuto dát pasáž o genocidě do školních učebnic dějepisu.¹⁰⁵ Nadto chce Holland iniciovat další variantu zákona o trestání popírání genocidy Arménů.¹⁰⁶

Odpůrci přistoupení Turecka do EU také mohou poukázat na sice strategickou, nicméně velmi exponovanou polohu Turecka na Středním východě, regionu zmítaném etnickými spory (Kurdové) a spory náboženskými uvnitř islámu. Hrozily by přílivy uprchlíků, kdy EU má s imigrací problémy již dnes, zejména u muslimů. Bezpečnostní rizika zvyšuje i skutečnost, že Turecko je tranzitním státem pro drogové mafie přepravující své zboží z Asie do EU.

2.5 Jak Turecko vnímá přistoupení k Evropské unii

Velmi výraznou silou, která vystupuje proti vstupu své země do EU, je kupodivu předchozí kemalistická elita. Dokončení westernizačních snah u ní přebíjí obava z ohrožení sekularizace

---

¹⁰² Mechanism to be set up for lengthy trials. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-02 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/mechanism-to-be-set-up-for-lengthy-trials.aspx?pageID=238&nID=33779&NewsCatID=338>>.

¹⁰³ HALE, William M. Op. cit., s. 217.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 193.

¹⁰⁵ Hollande including 'Armenian genocide' in French textbooks. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-26 [cit. 2012-10-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-290444-hollande-including-armenian-genocide-in-french-textbooks.html>>.

¹⁰⁶ Hollande to push for new 'genocide' denial bill. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-08 [cit. 2012-11-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-285880-hollande-to-push-for-new-genocide-denial-bill.html>>.

státu vládní islámskou stranou AKP a ohrožení suverenity a integrity státu, především ve stupňování práv kurdské menšiny. Rochtus popisuje, že i jakákoliv kritika kemalistické doktríny nebo porušování lidských práv ze strany EU je vnímána skrze tzv. „ševreský syndrom“, totiž podezřívavost, že Západ chce konspirací demontovat teritoriální integritu Turecka,¹⁰⁷ zejména zřízením nezávislého Kurdistánu. Nová elita, AKP, naopak silně podporovala vstup do EU, chtěla si tak zajistit lepší prostředky, tj. demokratičtější a právní prostředí, proti této tradiční elitě;¹⁰⁸ zejména proti jejímu tajnému paramilitárnímu jádru, tzv. „hlubokému státu“, jenž používal špinavé prostředky.¹⁰⁹ Přístupování a harmonizace práv s EU transformační proces Turecka urychluje a tím např. kurdskou otázku vyhrocuje. Redefinování národní identity, která by již neležela slepě na homogenosti národního státu Turků, není však proces jednoduchý a rychlý. Nas hovoří o letech 2001-2004 jako o periodě významných reforem v rychlém sledu.¹¹⁰ Politika vlády AKP byla v letech 2002-2005 stále více liberální, nicméně poté, jak díky problémům ze strany EU, tak z důvodu opětovných bojů s PKK, převládl vojenský bezpečnostní přístup.¹¹¹ Přístupový proces se tak postupně zabrzdil, intenzita vztahů s EU poklesla, zejména po volbách v roce 2007.¹¹²

Ze strany Turecka lze sepsat dlouhý seznam nespokojenosti. Jak popisuje Angelika Gergelová, Turecko čeká na členství v EU ze všech kandidátů nejdéle „a zároveň se potýká s největšími problémy a nepochopením ze strany současných členů či EU jako celku.“¹¹³ Euroskepticismus obyvatel Turecka také narůstá ze specifických obav ohrožení vlastní kultury a islámské víry. Tento nábožensko-kulturní faktor hraje důležitější roli než u jiných zemí, které zatím vedly přístupové rozhovory.

EU sice vede PKK na seznamu teroristických organizací (podobně jako USA), nicméně Turecko má za zlé mnoha státům EU, např. Německu, Francii a zejména skandinávským

---

¹⁰⁷ ROCHTUS, Dirk. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 168.

¹⁰⁸ NAS, Çiğdem. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 164.

¹⁰⁹ TUNKROVÁ, Lucie. L'enfer c'est les autres: nová dynamika ve vztazích EU a Turecka. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 2007, s. 92.

¹¹⁰ NAS, Çiğdem. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 165.

¹¹¹ GÖKÇENAY, Berivan. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 206.

¹¹² TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 24.

¹¹³ GERGELOVÁ, Angelika. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 29.

státům, že na svém území povolují činnost PKK.¹¹⁴ Současný pohled vlády Turecka vůči EU vystihl Bağış, jenž na podzim 2012 řekl, že EU ztratila mezi Turky důvěryhodnost neodbouráním víz; poukazováním na problém Kypru jako na překážku přistupování, ale když měla být přijata Kyperská republika, tak tento problém ignorovala; neprokazováním dostatečné spolupráce v boji proti PKK a tím, že EU Turecko nezve na summitu EU.¹¹⁵

Celkově se dá říci, že turecká veřejnost i oficiální představitelé cítí hlubokou deziluzi ohledně svého přistupování ze strany EU. Fakt, že do EU vstoupily státy jako Řecko, Kyperská republika a jiné státy, např. balkánské, vnímají jako neférové jednání. Ani oficiální představitelé Turecka však nejsou schopni vnímat oprávněnost kritiky EU ohledně stále velmi nízké úrovně lidských práv v Turecku, která se pomalu lepší, nicméně stále nespĺňuje demokratické standardy obvyklé v zemích EU.

Jak podotkl Davutoğlu již v roce 2007, Turecko jako člen může EU pomoci hrát větší roli politickou, bezpečnostní i energetickou na Středním východě i ve Střední Asii. Pokud však bude v rámci EU chybět strategická vize, pak se zřejmě nepodaří zvrátit odpor některých států k přijetí Turecka.¹¹⁶ Žádný z článků o vztazích s EU si neklade otázku, zda by turecká zahraniční politika mohla být v rámci EU stejně tak aktivní, multidimenzionální a nezávislá, jako je nyní. Zatímco turečtí představitelé v posledních letech obviňují EU z neférovosti, xenofobie a úpadku, a jejich vyjadřování má až útočný charakter, tak vůči zemím Středního východu vychvalují kulturní podobnosti, náboženské pojítka, společnou identitu. V tomto procesu přesouvání identity, ze Západu na Východ,¹¹⁷ EU zatím Turecku vydatně pomáhá.

Přestože jedním z poměrně aktivních směrů turecké zahraniční politiky vždy byl a neustále je Balkán - s mnoha ostrůvky muslimské naděje, jako je Bosna, Albánie, Kosovo, a menšiny v Makedonii a Bulharsku - tato práce se na Balkán nesoustředí. V oblasti Balkánu bude i

---

¹¹⁴ No support to PKK, says German officials. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-29 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/no-support-to-pkk-says-german-officials.aspx?pageID=238&nID=31271&NewsCatID=338>>.

¹¹⁵ Turkey expects big push from EU in '13: Minister. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-05 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-expects-big-push-from-eu-in-13-minister.aspx?pageID=238&nID=33950&NewsCatID=338>>.

¹¹⁶ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2008. Op. cit., s. 91-4.

¹¹⁷ NAS, Çiğdem. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 178.

nadále politicky, ekonomicky i bezpečnostně dominovat EU (a NATO). Turecko si však s touto oblastí uchová speciální kulturní a ekonomické styky.

V Německu žijí přibližně 3 milióny Turků, vesměs jde o rodiny, které sem přijížděli od 60. let za prací. Při návštěvě Berlína v říjnu 2012 Erdoğan naléhal na státy EU, aby se postavily pevněji proti PKK a zároveň varoval EU, že jí dává čas pro přijetí Turecka, jako plného člena, do roku 2023. Turecko by dle jeho slov pomohlo zesílit vliv EU na Středním východě a ve Střední Asii. Také požádal, aby německým Turkům bylo umožněno dvojí občanství. Merkelová odkázala tureckého premiéra na hlavní principy EU, že se členem může stát pouze stát, jenž vyřešil všechny teritoriální konflikty se sousedními státy. Nicméně oba státníci se shodli na zřízení strategické rady obou států. Při minulé návštěvě Erdoğan Němce rozčílil, když zdejší Turkům vzkázal, aby pracovali pro integraci, ale aby odmítli asimilaci.¹¹⁸

Po posledním průzkumu veřejného mínění v Turecku, který uvádí, že počet těch, co věří, že se Turecko stane členem EU, pokleslo z 34,8% na 17%, dává ministr Bağış tento pokles důvěry ve společnou budoucnost plně za vinu EU.¹¹⁹ Rovněž kritizoval Nejvyšší soud v Kolíně nad Rýnem, jenž posoudil náboženskou obřízku jako ublížení na těle, za porušení náboženských svobod v Německu.¹²⁰ Turecko také protestovalo proti nové iniciativě německého ministerstva vnitra, kdy byly po celém Německu vylepovány plakáty, aby lidé nahlašovali radikalizaci směrem k extremismu kteréhokoliv muslima ve svém okolí.¹²¹

Turecko rozhovory s EU (zatím) neukončilo, protože by mu členství přineslo nesporné politické a ekonomické výhody, větší stabilitu. Nicméně pokud bude EU Turecko i nadále odmítat, pak Turecko již naznačilo jiné alternativy hledání svazků, a to nejen ekonomických. Erdoğan v červenci 2012 naznačil, spíše žertovně, možnost vstupu Turecka do Šanghajské

---

¹¹⁸ Erdoğan calls on Europe to step up cooperation against PKK terrorism. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-31 [cit. 2012-12-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-296775-erdogan-calls-on-europe-to-step-up-cooperation-against-pkk-terrorism.html>>.

¹¹⁹ Bağış blames EU for drop in Turk's confidence. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-08-24 [cit. 2012-11-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/bagis-blames-eu-for-drop-in-turks-confidence.aspx?pageID=238&nID=28485&NewsCatID=338>>.

¹²⁰ EU minister: Germany's commitment to religious freedom in doubt. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-28 [cit. 2012-11-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-290729-eu-minister-germanys-commitment-to-religious-freedom-in-doubt.html>>.

¹²¹ Germany slammed over Islamophobia. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-01 [cit. 2012-11-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/germany-slammed-over-islamophobia.aspx?pageID=238&nID=29144&NewsCatID=338>>.

organizace pro spolupráci.¹²² To je však pakt nejen ekonomické, ale i bezpečnostní spolupráce (viz str. 58). V případě dalšího posilování této myšlenky by to byla pro EU, USA, obecně pro celý Západ, velká ztráta. Celá záležitost spíše vypadá pouze jako varování pro EU.

---

¹²² Erdoğan signals Shanghai organization an alternative to EU. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-26 [cit. 2012-12-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287757-erdogan-signals-shanghai-organization-an-alternative-to-eu.html>>.

3. Vztahy se Střední Asií

V této kapitole budou analyzovány vztahy Turecka s prostorem Střední Asie a Zakavkazska. Globální rovina mezinárodních vztahů se po studené válce změnila, nicméně strukturální faktory rivality mezi Ruskem a Západem (zejména USA) o získání většího vlivu v obou regionech jsou velmi významné, mluví se o nové „the Great Game“. Proto budou nejprve analyzovány vztahy s Ruskem, dlouholetým hegemonem této oblasti, následně budou rozebrány vztahy s jednotlivými zeměmi Zakavkazska a poté s celou oblastí Střední Asie, se kterou mělo Turecko v 90. letech velké plány.

3.1 Vztahy s Ruskem

Ještě před koncem studené války, s nástupem Michaila Gorbačova do úřadu v roce 1985, opadlo napětí ve vztazích Turecka se Sovětským svazem (SSSR), v březnu 1991 podepsaly obě strany Smlouvu o přátelství a dobrém sousedství, započal vzrůstat vzájemný obchod. Vzájemné vztahy se nicméně do stavu přátelství před 2. světovou válkou nedostaly, neboť Turecko zůstalo v NATO a SSSR se záhy v roce 1991 rozpadl. Tuto dezintegraci poznamenaly mnohé lokální války, z nichž v té mezi Arménií a Ázerbájdžánem v Zakavkazsku stálo Turecko na straně Ázerbájdžánu a Rusko, jako hlavní nástupce SSSR, na straně Arménie. Turecko si nemohlo dovolit žádnou válku s Ruskem, nicméně chtělo opatrnou politikou zamezit Rusku, aby v dřívějších svazových republikách obnovilo svůj monopol moci tak, aby Turecko mohlo navázat co nejtěsnější vztahy s ostatními turkickými národy Střední Asie i Zakavkazska.

Rusko spěchalo mocenské vakuum v postsovětských republikách co nejdříve vyplnit svojí opětovnou dominancí. Nejprve na podzim 1991 spolu s oficiálním zánikem SSSR vzniklo Společenství nezávislých států (SNS) jako volný svazek postsovětských republik, tzv. „blízkého zahraničí“ Ruska, omezující se na obchodní, finanční a legislativní oblast (od roku 2011 je to zóna volného obchodu).¹²³ Ještě důležitější smlouva byla podepsána v květnu 1992 v Taškentu, kde se Rusko, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Kazachstán, Uzbekistán a Arménie

---

¹²³ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Společenství nezávislých států* [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Společenství_nezávislých_států>.

zavázaly smlouvou o kolektivní bezpečnosti zajišťovat si v daném regionu vzájemnou bezpečnost a obranu, proti jakékoliv třetí straně. Později k ní přistoupilo Bělorusko a také Gruzie i Ázerbájdžán. Tyto 2 státy však v roce 1999 své členství neprodloužily. Smlouva v roce 2002 dostala podobu mezinárodní organizace Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OSKB).¹²⁴ V červnu 2012 dočasně vystoupil z této organizace Uzbekistán. Dle expertů si však chce pouze zajistit lepší vyjednávací prostor s NATO, při jeho stahování z Afghánistánu.¹²⁵ Turkmenistán je značně izolacionistický a v roce 2005 vystoupil i ze SNS.

V červnu 1992 byla z iniciativy tureckého prezidenta Turguta Özala založena Organizace černomořské hospodářské spolupráce (BSEC),¹²⁶ s primárním zaměřením na ekonomický rozvoj regionu, energetiku, na upevňování politické důvěry a na snahu řešit vzájemné spory v oblasti dialogem. Tato organizace se sídlem v Istanbulu však pro nezájem a nízké příspěvky členských států postupně skomírá.

Emre Erşen popisuje vzájemné vztahy jako velmi dobré, protože oba státy je řeší pragmaticky, z úrovně národních zájmů, v nichž hraje prim ekonomika. Ke sblížení nicméně došlo i na úrovni politiky, a sice od roku 1997, kdy bylo Turecko odmítnuto v EU a Rusko bylo frustrováno rozhodnutím NATO o přijetí středo- a východoevropských států. Tehdy bylo rozhodnuto o plynovodu Blue stream, jenž vede pod Černým mořem do tureckého Samsunu (zprovozněn 2003),¹²⁷ přičemž již od roku 1987 Turecko odebírá ruský plyn z plynovodu z Bulharska. Vztahy s Ruskou federací jsou pro Turecko velmi důležité, neboť z Ruska importuje přibližně 2/3 svých potřeb zemního plynu a 1/5 potřeb ropy. Erşen pokládá za prvořadé v upevňování regionální spolupráce podpis smlouvy „Akční plán pro spolupráci v Eurasii“ v roce 2001, popisující vzájemné vztahy jako „multidimensional partnership“. Byla zřízena mezivládní skupina (od roku 2010 rada) pro spolupráci v řešení regionálních problémů, bezpečnosti, terorismu, energetiky a obchodu. Ještě větší posílení vzájemného

---

¹²⁴ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti* [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_Smlouvy_o_kolektivní_bezpečnosti>.

¹²⁵ Uzbekistán "dočasně" vystupuje z Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti. *Britské listy* [online]. 2012-06-29 [cit. 2012-12-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/art/64013.html>>.

¹²⁶ *Wikipedia: The Free Encyclopedia – Organization of the Black Sea Economic Cooperation* [online]. [cit. 2012-11-28]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Organization_of_the_Black_Sea_Economic_Cooperation>.

¹²⁷ ERŞEN, Emre. Turkish–Russian Relations in the New Century. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 95-6.

sblížení nastalo po americké invazi do Iráku. V politické rovině Rusko pomáhalo Turecku s kandidátkou do EU a do RB OSN, Turecko naopak ruské kandidátce do OIC (viz s. 57) a Světové obchodní organizace. Obě země se stavěly proti sankcím Západu vůči Sýrii a Íránu. Došlo i ke spolupráci v obranném průmyslu; oba státy spolupracují ve stabilizačních mechanismech černomořského a kavkazského regionálního bezpečnostního komplexu, bez účasti USA. Oba státy se staví proti unipolárnímu světu. Po roce 2003 v Turecku v nacionalistických kruzích vznikla idea neo-nacionalismu, která kemalistické a anti-globalistické tendence chce prosadit vytvořením „strategické osy“ s Ruskem proti Západu, v rámci ideje eurasijství, i ve spojení s dalšími státy, jako Čína či Írán. Nicméně zlom ve výborných vztazích přinesly dle Erşena roky 2006-8, nejen vylepšením vztahů s USA, ale zejména díky sporům v energetice, neboť krize na Ukrajině v roce 2006 byla Turecku mementem diverzifikovat energetické zdroje. Pro snížení vlastní závislosti na Rusku se Turecko připojilo k EU projektu Nabucco, slibujícího přivádět přes Turecko do EU zemní plyn z oblasti Kaspického moře a Středního východu. Rusko kontrovalo tím, že v roce 2007 podepsalo smlouvu s Turkmenistánem o transportu jeho plynu přes Kazachstán do Ruska, čímž se zdroje tohoto projektu vyprázdnily. Zlepšení vztahů přišlo po 5denní válce Gruzie s Ruskem v roce 2008, kdy Turecko uznalo vychýlení rovnováhy na Kavkaze ve prospěch Ruska, podkopává tak neformální geopolitický blok USA-Turecko-Gruzie-Ázerbájdžán, vytvořený od poloviny 90. let.¹²⁸ K této alianci patřil dle Gözena i Izrael.¹²⁹ Nicméně pozice Ázerbájdžánu v tomto bloku není zcela jednoznačná.

Po všechny tyto roky byla pro zahraniční politiku primární ekonomická výměna a energetika, kdy vzájemný obchod, investice i turistika vzkvétaly. Rusko Turecku pomáhá stavět v Akkuyu u Adany jedinou jadernou elektrárnu Turecka, v Rusku zase podniká mnoho tureckých stavebních firem. Turecko souhlasilo s trasou ruského plynovodu South stream, s kapacitou 63 mld. m³, směřujícího do Evropy, skrze turecké pobřežní vody. Důležitost vzájemných vztahů, a to i přes rozpory v metodách řešení syrské krize, podtrhl v prosinci 2012 ruský prezident Vladimir Putin svojí první zahraniční cestou po svém znovuzvolení,

---

¹²⁸ ERŞEN, Emre. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 99-100, 103-7.

¹²⁹ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 35, 38.

která vedla do Istanbulu. Obě vlády se zavázaly přispívat ke zvyšování společného obchodu během příštích let na 3násobnou úroveň, tedy na 100 mld. USD.¹³⁰

Rusko se od rozpadu SSSR na svojí jižní hranici potýká s problémy šíření extremistického islámu. V Turecku žije mnoho občanů severokavkazského původu, včetně Čečenců, kteří mají v Turecku své kulturní spolky a organizace, z nichž některé posílaly do odbojného Čečenska, které se snažilo v letech 1994-96 a 1999 uhájit odtržení od Ruska, zbraně i bojovníky. Turecké vlády se těmto hnutím nijak nesnažily pomáhat, neboť se obávaly reciproční pomoci Ruska povstalcům z PKK.¹³¹ Navzdory tomu, že v roce 1999 a 2001 byly podepsány smlouvy o spolupráci proti terorismu, tak Rusko stále neuználo PKK za teroristickou organizaci, má také velmi dobré vztahy s Kyprskou republikou.

3.2 Vztahy se Zakavkazskem

3.2.1 Vztahy s Ázerbájdžánem

Při dezintegraci SSSR Turecko nejvíce zneklidnil konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem, kdy v roce 1991 vyhlásil nezávislost na Ázerbájdžánu Náhorní Karabach, území v Ázerbájdžánu většinově obývané Armény. Turecko jednoznačně stálo za etnický i jazykově bratrským národem Azerů, za státem bohatým na ropu a zemní plyn, ale protože se obávalo střetu s Ruskem, omezilo se jen na morální a ekonomickou pomoc. V této době, na rozdíl od dneška, Turecko nemohlo mít ambice stát se regionálním zprostředkovatelem, neboť na to nemělo kapacity ani ekonomické ani vojenské.¹³² Muselo tak nečinně přihlížet tomu, jak se v letech 1992-94 Arménie podporovaná Ruskem zmocnila celého Náhorního Karabachu, přibližně 20% území Ázerbájdžánu, ze kterého bylo vyhnáno až 1 milion Azerů, a to i přes odsouzení RB OSN. Nicméně turecká armáda se jednou během této války připravovala k možnému střetu, a to když arménská armáda útočila na Nachičevan, exklávu

---

¹³⁰ Turkey, Russia agree to differ on Syria, cement ties. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-03 [cit. 2012-12-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-300099-turkey-russia-agree-to-differ-on-syria-cement-ties.html>>.

¹³¹ HALE, William M. Op. cit., s. 210.

¹³² Tamtéž, s. 211-2.

Ázerbájdžánu,¹³³ která má krátkou hranici s Tureckem. Tureckému premiérovi Süleymanu Demirelovi se tento možný vojenský střet podařilo odvrátit, když politickými prostředky v květnu 1992 v Moskvě prosadil stažení arménských vojsk z Nachičevanu. Turecko s Ázerbájdžánem pak vůči Arménii aplikovalo ekonomickou blokádu včetně uzavření hranic. Turecko je členem tzv. Minské skupiny, vytvořené v roce 1993 v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která se dosud marně pokouší nalézt mírové řešení tohoto konfliktu.¹³⁴

Turecko nicméně dokázalo omezit vliv Ruska na Ázerbájdžán tím, že již v březnu 1993 byla podepsána strategická smlouva o stavbě ropovodu z Baku přes Gruzii do tureckého Ceyhanu. Ázerbájdžán, a případně celá kaspická oblast, by tak nemusely být zcela závislé na exportu své ropy přes Rusko. Tento záměr přestál i v červnu 1993 Ruskem iniciované svržení Turecku velmi přátelského režimu prezidenta Abufaze Elcibeye, jenž se hlásil k panturkismu, kdy se k moci dostal rodinný klan Alijevů, jenž se přesto snaží udržovat Ázerbájdžán v relativní nezávislosti na Rusku.¹³⁵ I proto si Turecko a USA v Ázerbájdžánu udržely značný vliv a přes různé ústrky Ruska, finanční problémy a dohady ohledně poplatků, byl ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), s denní kapacitou až 1 mil. barelů, v roce 2005 zprovozněn. Tento projekt byl největším úspěchem americké a turecké diplomacie ve strategickém odstiňování Ruska a Íránu v oblasti Kaspického moře. V roce 2006 byl dokončen i plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum, ústící na východě Turecka. Přestože politici obou zemí od začátku 90. let často opakují mantru, že Turecko a Ázerbájdžán jsou „jeden národ, dva státy“, turecko-ázerbajdžánské vztahy nebyly bez problémů. Na vině jsou jak komerční zájmy ohledně cen energetických surovin, tak to, že každý z obou států má vztahy se třetími stranami. Nicméně v říjnu 2011 byla mezi oběma státy podepsána smlouva o budoucích dodávkách plynu a stavbě plynovodu, jehož 2/3 kapacity by měly být přepravovány Tureckem až do Evropy v rámci projektu Nabucco. Tato úspěšná ekonomická spolupráce byla jen na chvíli oslabena rozpory politickými, když se Turecko snažilo v letech 2009-10 o oteplení vztahů s Arménií. Až poté, co turecký premiér Erdoğan ujistil, že turecký parlament neratifikuje dojednané

---

¹³³ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Nachičevanská autonomní republika* [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Nachičevanská_autonomní_republika>.

¹³⁴ *Wikipedia: The Free Encyclopedia – OSCE Minsk Group* [online]. [cit. 2013-01-28]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/OSCE_Minsk_Group>.

¹³⁵ ÇELİK, Yasemin. Op. cit., s. 131-2.

protokoly s Arménií, dokud nebude dořešen spor ohledně Náhorního Karabachu, se vzájemné vztahy dostaly na dosud nejlepší úroveň. Turecko zřídilo s Ázerbájdžánem nejen mezivládní radu strategického partnerství, ale především byla v srpnu 2010 mezi oběma zeměmi podepsána Smlouva o strategickém partnerství a vzájemné pomoci. Ta by mohla mít poněkud zneklidňující důsledky, např. ohledně sporu o Náhorní Karabach v tom, že obsahuje pasáž uvádějící, že v případě vojenského napadení třetí stranou, se oba státy zavazují přijít druhému státu na pomoc za použití všech možností. Protože Rusko má obdobnou smlouvu s Arménií, pak je tato pasáž zneklidňující i pro státy NATO. Turecko se snaží danou situaci uklidnit tím, že Azeři souhlasili, že se nebude jednat o plně obranný pakt a tím, že by Turecko mohlo Azerům dodávat zbraně, ale nikoliv přispět přímo vojenskými jednotkami, což vylučuje jejich smlouva s NATO.¹³⁶ Přitom Rusko stále provozuje na území Ázerbájdžánu svoji radarovou stanici, zřízenou ještě za SSSR, monitorující celou oblast Středního východu.¹³⁷

3.2.2 Vztahy s Arménií

Vztahy Turecka s Arménií byly, kromě sporu o masakry z roku 1915, po celou dobu od rozpadu SSSR poznamenány konfliktem o Náhorní Karabach. Arménie je od této doby závislá politicky, ekonomicky i vojensky na Rusku, které zde má významnou vojenskou základnu, a které využívá tento konflikt pro zachování svého vlivu v tomto regionu. Představitelé Turecka se staví proti Arménii a uznávají práva spřáteleného Ázerbájdžánu na Náhorní Karabach, na jehož hranicích dochází mezi Arménií a Ázerbájdžánem k častým lokálním přeshraničním přestřelkám s mrtvými pohraničníky na obou stranách. Příklad toho, jak může být Turecko Ázerbájdžánem zataženo do války s Arménií, je ze září 2012, kdy arménská strana varovala Ázerbájdžán, že je ochotna zahájit s ním válku. Způsobila to extradice ázerbájdžánského důstojníka Maďarskem (kde byl v roce 2004 odsouzen na doživotí za zabití arménského vojáka) do Ázerbájdžánu. Tam byl však ihned omilostněn a dokonce jako národní hrdina povýšen. Jen, co Arménie pohrozila Ázerbájdžánu slovně, tak na

---

¹³⁶ HALE, William M. Op. cit., s. 214-6.

¹³⁷ Russia 'close' to extending Azerbaijan radar deal. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-29 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/russia-close-to-extending-azerbaijan-radar-deal.aspx?pageID=238&nID=31228&NewsCatID=353>>.

území Arménie uspořádala OSKB pětidenní vojenské manévry,¹³⁸ aby si zřejmě Turecko i NATO uvědomily, koho všeho tím rozezlyly.

Turecko prochází celkovou liberalizací a tak i dřívější tabuizovaná otázka masakrů byla pootevřena: v roce 2005 se v Istanbulu konala akademická konference na toto téma; na pohřbu zavražděného turecko-arménského novináře Hrant Dinka v lednu 2007 se v Istanbulu sešlo na 100 000 lidí; v roce 2008 omluvnou kampaň zahájenou 200 tureckými intelektuály na internetu podepsalo v Turecku na 30 000 lidí. Oficiální turečtí činitelé však stále popírají, že se jednalo o genocidu. V dubnu 2005 premiér Erdoğan navrhl, aby vlády Arménie a Turecka zřídily komisi historiků, kteří by prozkoumali archivy, ale jeho nabídku arménský prezident Robert Kočarjan odmítl. Přesto Arménie měla také snahu vzájemné vztahy vylepšit, především z důvodů slabé ekonomiky, a tak byly od roku 2007 zahájeny mezi oběma stranami rozhovory ve Švýcarsku. Tam bylo v roce 2009 dosaženo velmi významného pokroku, když v říjnu oba ministři zahraničí podepsali 2 stěžejní protokoly. Dle prvního z nich by obě země zavedly standardní diplomatické vztahy, uznaly by existující mezistátní hranice a otevřely je. Dle druhého protokolu by, mimo jiné, zřídily komisi historiků, kteří by prověřili masakry z 1. světové války. Turecká vláda tyto protokoly sice poslala do parlamentu k ratifikaci, nicméně ji podmínila urovnáním sporu o Náhorní Karabach, což je pro arménskou stranu nepřijatelné a tak se vzájemné vztahy dostaly opět do slepé uličky.¹³⁹

Emre İşeri vidí důvody předchozího oteplení v tom, že konkrétní sbližovací kroky nastaly vzápětí po válce Gruzie s Ruskem, kdy Turecko začalo hledat alternativní cesty pro dopravu energetických surovin v rámci tohoto regionálního bezpečnostního komplexu, jehož dosavadní sekuritizaci na bázi kemalistického nacionalismu se AKP pokusila zvrátit, a že obě strany byly zainteresovány na posílení ekonomické výměny. Jako překážky tohoto sbližování naopak uvádí: na regionální úrovni protesty bratrské vlády Ázerbájdžánu, jež tehdy podepsala dohodu s Ruskem o dodávkách plynu, které měly být původně určeny pro Nabucco; Arménie nepředá Náhorní Karabach, protože tato oblast si po celé dějiny Arménů uchovávala relativní

---

¹³⁸ Armenia hosts drill as tension continues. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-17 [cit. 2012-11-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/armenia-hosts-drill-as-tension-continues.aspx?pageID=238&nID=30294&NewsCatID=355>>.

¹³⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 216-8.

nezávislost; proti sblížení se postavily na úrovni domácí oba parlamenty; na mezinárodní úrovni pak silné lobby arménské diaspory v USA a Francii živěné historickými stereotypy.¹⁴⁰

3.2.3 Vztahy s Gruzii

Gruzie nebyla po rozpadu SSSR s Ruskem zadobře z důvodu sporů ohledně odštěpených území Abcházie a Jižní Osetie, které Moskva vzala od roku 1990 pod svoji ochranu. Zahraniční politika Gruzie tak byla více nezávislá na Rusku a orientovala se stále více směrem k EU a k NATO. Zde se Turecku otevřela cesta k přátelským vztahům s Gruzii, s důležitým sousedem, jenž spojuje Turecko s kaspickou oblastí, když se stalo největším obchodním partnerem Gruzie. Turecko, v rámci plánu NATO „Partnerství pro mír“, pomohlo Gruzii s budováním armády, při jejím vzdělávání a omezené vojenské pomoci. Turecko poněkud zaskočila krátká válka Gruzie s Ruskem v srpnu 2008. Zdá se, že turecká vláda měla gruzínské vládě oprávněně za zlé, že začala válku o Jižní Osetii, v níž se zakrátko projevila jednoznačná převaha ruské armády. Ta se dokonce přiblížila na dostřel děl k městu Tiflis, kudy proudí strategické suroviny, ropa a plyn, do Turecka. Turecká diplomacie pochopila, že by byl velký omyl se na straně NATO nechat zatáhnout do války s Ruskem, které právě touto válkou prokázalo rozhodnost a jednoznačnou dominanci v tomto regionu, a se kterým si Turecko chtělo uchovat nadstandardní vztahy. Přestože si turečtí představitelé chtěli uchovat dobré vztahy se všemi zainteresovanými, tj. i s Gruzii a s USA, a v tomto duchu vedli diplomatická jednání, tak USA rozhněvali, protože nedovolili jejich velké válečné lodi proplout Bosporem – odvolali se na konvenci z Montreux.¹⁴¹

Mezi Tureckem a Gruzii nepanují žádné vážnější spory. Turecko dostalo povolení používat letiště v Batumi jako by bylo domácí. Nicméně před parlamentními volbami v Gruzii na podzim 2012 zaznívaly ze strany gruzínské opozice hlasy, že vláda umožnila přibližně 25 000 Turkům mít i gruzínské státní občanství a že se obává možných budoucích nároků Turecka na autonomní oblast Adžárie.¹⁴² Otázkou pro rok 2013 je, zda se v Gruzii neotočí politické

---

¹⁴⁰ İŞERI, Emre. Turkish–Armenian Impasse in the Caucasus Security Complex. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 119-120, 126-7.

¹⁴¹ HALE, William M. Op. cit., s. 218-20.

¹⁴² Georgian opposition slams government for granting Turks citizenship. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-07-13 [cit. 2012-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/georgian-opposition-slams-government-for-granting-turks-citizenship.aspx?pageID=238&nID=25422&NewsCatID=355>>.

kormidlo. Současnému prozápadnímu prezidentovi Michailu Saakašvilimu letos končí prezidentský mandát a nová ústavní reforma letos převádí klíčové pravomoci z prezidenta na parlament a premiéra. Tím se v loňských parlamentních volbách stal vůdce strany Gruzínský sen Bidzina Ivanišvili. Tento bohatý podnikatel své jmění rozmnožil i v Rusku a množí se spekulace, že tam má dobré konexe a mohl by chtít stočit Gruzii z euro-atlantického směru, včetně přátelských vztahů s Tureckem, směrem k Moskvě. Již po dvou měsících v úřadu řekl, že jeho vláda podrobí revizi některé dříve dohodnuté projekty, jako např. pro Turecko velmi důležitou stavbu železnice Baku-Tbilisi-Kars.¹⁴³ To by znamenalo minimálně ekonomické ztráty, protože Turecko již úsek na svém území začalo stavět. Kdyby se nicméně ukázalo, že se Gruzie přátelí s Ruskem až moc, tak by to mohlo ohrozit jedinou spojnicí Turecka s Ázerbájdžánem, strategické ropovody a plynovody (včetně nově stavěného pro Nabucco) by mohly být Gruzii uzavřeny nebo by Gruzie mohla vymáhat vysoké tranzitní poplatky.

3.3 Vztahy s turkickými státy Střední Asie

Poprvé se idea panturkismu objevuje na počátku 20. století, kdy turečtí etničtí nacionalisté požadovali sjednocení všech turkických národů.¹⁴⁴ Osmanská armáda Envera Paši sice pomohla těsně před koncem 1. světové války dobýt Baku, nicméně sovětský režim zde v letech 1920-22 stejně vyhrál a nerealistická panturkická idea naopak nadlouho prohrála. Od osvobozenického boje dále, potřeboval mít Atatürk v SSSR důležitého spojence proti státům Západu, a tak byla myšlenka panturkismu udržována pouze v marginálních kruzích ultra-nacionalistů. Tyto hlasy sice zesílily i v oficiálních kruzích po napadení Sovětského svazu hitlerovským Německem, nicméně po bitvě u Stalingradu se vytratily. Idea panturkismu zažila znovuzrození po roce 1991, kdy se její nejprominentnější hlasatel, ultra-nacionalista Alparslan Türkeş, stal součástí oficiálních delegací do Střední Asie, tato cesta se však ukázala být zcela iluzorní.¹⁴⁵ Je však nutné dodat, že Türkeş v roce 1969 založil nacionalistickou a

---

¹⁴³ New Georgian gov't reviews Baku-Tbilisi-Kars project. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-25 [cit. 2013-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-302182-new-georgian-govt-reviews-baku-tbilisi-kars-project.html>>.

¹⁴⁴ Této ideji se někdy říká „turanismus“, od tvůrce této myšlenky Ziyi Gökalpa, jenž se však po ustavení republiky tohoto spojení všech turkických národů, stejně jako Atatürk, vzdal. Viz: LEWY, Guenter. Op. cit., s. 35.

¹⁴⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 221-2.

panturkickou Stranu národní akce (MHP) a v letech 1975-78 zastával v koaličních vládách funkci vicepremiéra.¹⁴⁶

Po rozpadu Sovětského svazu se ve Střední Asii ustavilo 5 nezávislých republik: Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Uzbekistán a Turkmenistán. Tato oblast, velmi bohatá na ropu a zemní plyn, byla od Západu poněkud izolována, USA chtěly ze strategických důvodů zpřístupnit tyto suroviny pro Západ skrze Turecko, oslabit tím vliv Ruska.¹⁴⁷ Nadto se obávaly toho, že vzniklé mocenské vakuum může snadno zaplnit radikální islamismus podněcovaný ze sousedního Íránu. Začaly proto podporovat Turecko, které se pro svoji etnickou, jazykovou, kulturní i náboženskou spřízněnost, mělo (a chtělo) stát modelem demokracie a tržní ekonomiky k postupnému následování těmito novými státy. Ambice Turecka byly veliké. Jak Özal, tak i premiér a příští prezident Demirel, věřili, že 21. století bude patřit Turkům žijícím v oblasti mezi Jadranem a Velkou čínskou zdí.¹⁴⁸ Byla to velká nadsázka, neboť, jak argumentuje Hale, zde není kulturní a jazyková homogenita. Nejedná se o národy turecké, nýbrž turkické, které pocházejí z jedné turkické etnické větve, tedy i jazyka, ale dnes neexistuje společný jednotící turkický jazyk. Dorozumívacím jazykem těchto států mezi sebou je naopak ruština, jež ve Střední Asii zapustila mnohaleté kořeny. Ruština je úředním jazykem i v mezinárodních organizacích těchto států s Ruskem. Etnicky k této turkické větvi nepatří Tádžikové a jiné menší národy; v Kazachstánu a Kyrgyzstánu se nachází početná menšina Rusů. Styky Turků z Osmanské říše ani dnešního Turecka se Střední Asií nebyly v historii moc silné. Od časů turko-mongolského dobyvatele Tamerlána neexistoval jeden stát, který by pod sebou sjednocoval všechny turkické národy a kmeny. Turecko je nadto od této oblasti geograficky odděleno, sousedí pouze s Nachičevanskou částí Ázerbájdžánu. Hlavní silniční a železniční spoje vedou ze Střední Asie nahoru do Ruska, nikoliv na západ. I z těchto důvodů Střední Asie v turecké zahraniční politice nezajímala rozhodující pozici, na rozdíl např. od Zakavkazska, kde má Turecko více přímých zájmů. Přesto turecká diplomacie na jaře roku 1992 dělala vše možné i nemožné, aby s těmito státy navázala, co nejužší vztahy. Demirel na cestě po Střední Asii vykresloval budoucnost jako

---

¹⁴⁶ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 210.

¹⁴⁷ SÖNMEZOĞLU, Faruk. Turkey and the World in the 21st Century. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 2004, s. 89.

¹⁴⁸ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 37.

turkické společenství, prezident Özal zas jako turkický společný trh, nicméně si nevšimli, že se situace a prostor začaly měnit. Již v květnu v Taškentu vznikla regionální bezpečnostní organizace (pozdější OSKB) pod vedením Ruska, kterému představitelé turkických republik na velkolepém prvním turkickém summitu v Ankaře v říjnu 1992 zachovali důvěru a odmítli politickou i ekonomickou deklaraci, připravené Tureckem. Nikdo z nich ani nepodpořil Ázerbájdžán v nárocích na Náhorní Karabach.¹⁴⁹ Bağcı s Balem dodávají, že Turecko jako modelový stát Západu na státy Střední Asie moc nezapůsobilo, neboť vnímaly problémy ekonomiky Turecka a jeho boje s PKK jako známky slabé moci Turecka.¹⁵⁰ Jak upozorňuje Cornell, hospodářství těchto států bylo a ještě je silně připoutáno k Rusku.¹⁵¹

Po tomto nezdařeném pokusu o ekonomickou a politickou unii se Turecko nicméně snaží dál udržovat turkické summity, pořádané včetně Ázerbájdžánu, snaží se v daném regionu rozvíjet kulturní a vzdělávací vazby, včetně obchodu a investic. Poskytlo turkickým státům také rozvojovou pomoc v hodnotě několika mld. USD. Investice z Turecka v tomto regionu jsou dlouhodobého charakteru. Turecko se zde chce také dlouhodobě uchytit a působit pomocí podpory kulturních a vzdělávacích programů. Např. tisíce studentů z těchto států dostávají stipendia na tureckých univerzitách. Pod ministerstvem zahraničí zřízená Turecká mezinárodní agentura pro spolupráci a rozvoj (TİKA) poskytuje rozvojovou asistenci v oblasti ekonomické, technické, obchodní, kulturní, i ve vzdělávání.¹⁵² V této oblasti otevřelo mnoho škol, kde je vyučována i turečtina, jak ministerstvo školství, tak (dokonce ještě větší počet) náboženské bratrstvo Fethullaha Gülena (viz s. 63). Jestliže Turecko samo sebe prezentuje jako striktně sekulární, pak bylo zřejmé, že část pokusu o islámské oživení ve Střední Asii bylo sponzorováno z Turecka privátními iniciativami. Především Uzbekistán si v roce 1999 stěžoval na protirežimní aktivity podobných hnutí, které turecký stát bere pod svoji ochranu. Turečtí oficiální představitelé se zpočátku stavěli proti školám Gülenova hnutí, nicméně tento tlak ze strany vlády AKP časem odezněl.¹⁵³ S Uzbekistánem byly vzájemně

---

¹⁴⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 220-3.

¹⁵⁰ BAĞCI, Hüseyin; BAL, İdris. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 106, 111.

¹⁵¹ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 153.

¹⁵² *Wikia: The Free public diplomacy Encyclopedia – Turkish International Cooperation and Development Agency (TİKA)* [online]. [cit. 2013-02-05]. Dostupné z WWW: <[http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Turkish_International_Cooperation_and_Development_Agency_\(TİKA\)](http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Turkish_International_Cooperation_and_Development_Agency_(TİKA))>.

¹⁵³ HALE, William M. Op. cit., s. 224-5.

vztahy spíše napjaté, nicméně uzbecký prezident nedávno zaslal premiéru Erdoğanovi oficiální dopis plný respektu k Turecku, jakých úspěchů dosáhlo v posledních letech.¹⁵⁴ V roce 2009 Turecko založilo spolu s Ázerbájdžánem, Kazachstánem a Kyrgyzstánem mezinárodní mezivládní organizaci Rada spolupráce turkicky mluvících států (CCTS),¹⁵⁵ díky níž se Turecko snaží o ještě těsnější kooperaci v kultuře, ekonomice, až k pokud možno společným postojům v zahraniční politice, což se jeví spíše jako přání. Všechny nové státy Střední Asie, včetně Ázerbájdžánu, vstoupily na začátku 90. let minulého století do Organizace islámské spolupráce (OIC),¹⁵⁶ která se snaží být kolektivním hlasem islámského světa. Ve Střední Asii jsou věřící spíše sunnitské větve islámu, v Ázerbájdžánu jsou šíité.

Ke vztahům se Střední Asií lze přidat i vztahy s Čínou, protože se Turecko dlouhodobě snaží obhajovat práva turkického a muslimského národa Ujgurů ve východočínské provincii Sin-ťiang. Ujguři čelí postupné asimilaci ze strany čínských Chanů, tisíce jich odešli do Turecka, odkud jejich různé spolky volají po osvobození svého území, které nazývají Východní Turkestán. V roce 2009 zde, krátce po návštěvě tureckého prezidenta Gůla, vypukly násilné nepokoje, které si vyžádaly 150 obětí. V Turecku se vzedmula vlna protestů žádajících přinejmenším bojkot čínského zboží, načež premiér Erdoğan, navzdory mohutnosti Číny, kritizoval čínský zásah jako krutosti a genocidu. Nicméně Čína si přála vztahy s Tureckem urovnat a zjemnila politiku vůči Ujgurům v této provincii.¹⁵⁷ Zde může pramenit i oficiální postoj Číny ke krizi v Sýrii, jelikož se pravděpodobně obává propuknutí „arabského jara“ na svém území a nepřeje si ztrátu vlivu spřáteleného Íránu.¹⁵⁸

Hale kapitolu o Střední Asii končí konstatováním, že přes působivé ekonomické a kulturní vazby Turecka se Střední Asií a přes ujišťování o turkické spřízněnosti, se hlavní zájem turecké zahraniční politiky, který byl zvláště na počátku 90. let napřen především tímto

---

¹⁵⁴ Uzbekistan hopes to rebuild ties with Turkey. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-26 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287684-uzbekistan-hopes-to-rebuild-ties-with-turkey.html>>.

¹⁵⁵ *Cooperation Council of Turkic Speaking States* [online]. [cit. 2012-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.turkkon.org/eng/icerik.php?no=31>>.

¹⁵⁶ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Organizace islámské spolupráce* [online]. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Organizace_islámské_spolupráce>.

¹⁵⁷ HALE, William M. Op. cit., s. 246-7.

¹⁵⁸ China backs Assad in order to discourage dissent at home. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-16 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-298409-china-backs-assad-in-order-to-discourage-dissent-at-home.html>>.

směrem, na začátku nového tisíciletí odklonil. Zatímco USA se orientovaly na boj proti terorismu v Afghánistánu a Iráku, Rusko se za prezidenta Vladimíra Putina stalo ekonomicky a politicky mnohem silnější a důraznější i ve Střední Asii, navíc do této oblasti bohaté na ropu a plyn začíná stále více pronikat i další globální hráč, Čína.¹⁵⁹ Ta spolu s Ruskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Tádžikistánem a Uzbekistánem založila roku 2001 mezivládní organizaci Šanghajská organizace pro spolupráci (ŠOS), která má zajišťovat regionální bezpečnost, bránit šíření islámského extremismu a podporovat ekonomickou spolupráci. Je to instituce, na jejímž základě spolupracuje Rusko s Čínou i ve vojenské oblasti, a to proti Západu a NATO. Pozorovatelskou zemí v této organizaci je např. Írán.¹⁶⁰ Dle Haleho Střední Asie není vnímána ani jako alternativa k tradiční angažovanosti Turecka se Západem nebo se vzrůstající rolí Turecka na Středním východě.¹⁶¹ Nicméně je zde jeden důležitý faktor, který Hale nebere v potaz, a tím je islám. Ten se ve Střední Asii může plíživě rozšiřovat a rozrůstat, a to nikoliv ve své extrémní podobě, aby na sebe strhával větší pozornost, ale ve své původní kulturně-náboženské, sociální, formě. Protože islám je celosvětově na vzestupu, tak v blízké budoucnosti může i ve Střední Asii sehrát jednu z klíčových rolí. A Turecko by z těchto dlouhodobých kulturních a vzdělávacích vazeb mohlo konečně těžit své *dividendy*.

S Halem rovněž nelze zcela souhlasit, že po smrti Alparslana Türkeše v roce 1997, se MHP pod vedením jeho nástupce Devleta Bahçeliho dostala na okraj turecké politiky.¹⁶² Přestože již není spolutvůrcem zahraniční politiky Turecka, jedná se stále o třetí nejsilnější stranu v tureckém parlamentu, která je v médiích stále slyšet. Mládežnická organizace MHP se přiklonila z panturkické k islámské identitě,¹⁶³ což může signalizovat možnou strategii vůči Střední Asii, panturkický umírněný islamismus.

Vztah Turecka k zemím Střední Asie a Zakavkazska vzhledem k EU lze chápat v celkem čtyřech ohledech. (1) Turecko má vyjma Arménie silné a přátelské vazby na státy Zakavkazska, které se v budoucnosti mohou stát členy EU. (2) Se všemi státy tohoto regionu,

---

¹⁵⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 225.

¹⁶⁰ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Šanghajská organizace pro spolupráci* [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Šanghajská_organizace_pro_spolupráci>.

¹⁶¹ HALE, William M. Op. cit., s. 225.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 210.

tedy i se státy Střední Asie, vedenými vesměs autokratickými režimy, se Turecko snaží propagovat principy demokracie a svobodného trhu. (3) Pokud by Turecko bylo přijato do EU, pak by EU mohla těžit především z ekonomických, ale i kulturních, vazeb Turecka s těmito státy. (4) Turecko může být pro EU klíčové z hlediska možného propojení se Střední Asií, kde se nacházejí významná naleziště ropy a zemního plynu. Např. Turkmenistán oplývá čtvrtými největšími zásobami zemního plynu na světě. Lze říci, že Turecko se pro EU již v současnosti stalo strategickým státem z hlediska energetiky tím, že se z něj postupně stává mezinárodní energetický uzel, protože se do něj sbíhají nebo budou sbíhat ropo/plynovody z Ruska, Zakavkazska, Střední Asie i Středního východu. Většina těchto surovin má putovat dál, až do Evropy, do EU. Vše záleží na tom, jestli se podaří podepsat smlouvy s Íránem, Irákem a středoasijskými státy tak, aby projekt Nabucco dosáhl svého původního záměru. V tomto rámci byla v červnu 2012 podepsána dohoda o stavbě Trans-Anatolského plynovodu (TANAP) s předpokládaným dokončením v roce 2018.¹⁶⁴ V jednání je smlouva s Turkmenistánem, jenž se snaží diverzifikovat prodej svého plynu. Plánuje např. v rámci projektu TAPI prodávat svůj plyn do Pákistánu a Indie, plynovod však povede přes rizikové území Afghánistánu.¹⁶⁵ Do Turecka také již proudí ropa ze severního i jižního Iráku, plyn z Íránu. Z toho, jak Turecko otevírá Evropě i světu cestu k energetickým zdrojům Střední Asie a Středního východu, lze konstatovat, že Turecko tímto chováním plní očekávání Západu, tedy USA i EU. Turecko samo, ale i celá EU, by se tak společně v energetice mohly zbavit silné závislosti na Rusku.

---

¹⁶⁴ Turkey-Azerbaijan ties crucial for regional stability. *Today's Zaman* [online]. 2012-09-16 [cit. 2012-11-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-292472-turkey-azerbaijan-ties-crucial-for-regional-stability.html>>.

¹⁶⁵ Turkey, Pakistan should reflect their affinities in economic cooperation. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-13 [cit. 2012-10-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-289428-turkey-pakistan-should-reflect-their-affinities-in-economic-cooperation.html>>.

4. Vytváření užších vazeb s muslimským světem

Tato kapitola se bude zabývat styky s muslimským světem a posilováním politického islámu na domácí půdě. Bude zde snaha vysvětlit, jak se v sekulárním Turecku dostala k moci islámská strana a jak si počíná. Poté budou analyzovány vztahy Turecka s nejdůležitějšími státy regionu Středního východu: s Íránem, Irákem, Sýrií, Izraelem/Palestinci. Bude zde pojednáno také o vztazích s USA, které v tomto regionu mají strategické zájmy, a o vztazích s NATO. Kapitulu uzavře část věnovaná snaze Turecka hrát globálnější roli.

4.1 Rozmach politického islámu v Turecku

Islám v historii Turecka má bohatou historii. Osmanská říše byla po mnoho století chalífátem,¹⁶⁶ sultán zdůrazňoval svou legitimitu jako hlava celého islámského světa. Svatá města islámu ležela v Osmanské říši, která je bránila před křižáky. Při osvobozené válce Atatürk chytrě použil islám jako jednotící základ osvobozené války, sepětí Turků s Kurdy a s ostatními muslimy, aby se po ustavení Turecké republiky a jejím nasměrování k modernímu Západu pokusil islám utlumit a podřít státu tak, aby nehrál žádnou politickou roli. Ač Turecká republika přešla na svoji státní vlajku půlměsíc, jenž byl symbolem islámu již v Osmanské říši, chalífát byl zrušen v roce 1924. Kemalistské reformy byly revolučními experimenty, jimiž se westernizovaná elita snažila přetvořit tradiční společnost.¹⁶⁷ Toto prosazení shora umožňovala vysoká sekuritizace státu úzkou kemalistickou elitou, která řídila i zahraniční politiku.

Narušování kemalismu začalo hned po 2. světové válce, kdy, ještě za vlády lidové strany, byla povolena státem kontrolovaná výuka náboženství. Tato „reislamizace“ se ještě prohloubila v 50. letech za vlády Demokratické strany (DP), již podporovalo venkovské obyvatelstvo. Armádní převrat v roce 1960 ukončil účinkování DP a s novou ústavou¹⁶⁸ přišlo obnovení kemalistických hodnot, které od té doby střežila armáda, od založení republiky nejdůležitější

---

¹⁶⁶ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Chalífát* [online]. [cit. 2013-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Chalífát>>.

¹⁶⁷ KUČERA, Petr. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 18.

¹⁶⁸ Stočila kormidlo směrem doleva, povolila odbory a radikální politické strany. Viz: CORNELL, Erik. Op. cit., s. 34-5.

politický a sekuritizační aktér doma i v zahraničních vztazích. Tehdy byla ukotvena v nové ústavě Národní bezpečnostní rada (MGK), jež má důležité slovo ve vnitřních i zahraničních vztazích. Až díky harmonizaci práv s EU, nové reformy probíhající od roku 1999 zrušily exekutivní funkci MGK a armáda v ní ztratila většinu hlasů ve prospěch složky civilní.

Je nutné se zmínit o významné a ryze turecké náboženské skupině, o alevitech, jimž v turecké populaci Yasemin Çelik přisuzuje pětínové zastoupení.¹⁶⁹ Cornell jejich počet odhaduje dokonce na třetinu, ale sám připouští, že jeho informace jsou nejisté, protože o alevitech jsou k dispozici pouze omezené zprávy. Nominálně jsou to šiité, ale od íránských šiitů se značně odlišují, proto Írán po islámské revoluci v Turecku raději v podvrtné činnosti podporoval některé sunnitské islamistické strany. Alevitská víra je tolerantní, mírumilovná, neformální a nedogmatická. Sunnitě mají alevity za heretiky. Alevité si za staletí vypěstovali odpor k sunnitskému státu, proto podporovali Atatürkovy sekulární reformy. Proti sunnitské konzervativní reislamizaci, započaté v 50. letech, se alevité postavili na stranu levice, jejich mládež (z měst) se dokonce uchýlila k levici extrémní. Již v době 70. let lze proto vnímat rozkol mezi stoupenci kemalismu, neboť alevitská levicovost a negativní postoj ke státu představovaly pro kemalistickou armádu největší hrozbu. Proto po převratu v roce 1980 zavedla na školách povinné náboženství, sunnitského typu. Alevité nic podobného nevyžadovali, naopak zůstávali věrni sekularizaci.¹⁷⁰

Rok 1973 je mezníkem, protože od tohoto roku radikální (sunnitská) islamistická Národní strana spásy Necmettina Erbakana vstupuje do koaličních vlád. Jak bylo řečeno, armádní elita nebyla vždy zcela protiislámská. Konzervativní politici objevili islám již v 70. letech – po ultimátu armády z roku 1971 redukující pluralitní charakter státu – jako zbraň proti marxistickým idejím. Po převratu v roce 1980 armáda zavedla nový přístup, známý jako „turecko-islámská syntéza“, jež využíval umírněného sunnitského islámu jako politického prostředku k posílení morálních hodnot a národní jednoty proti kurdskému separatismu. Zároveň však tato syntéza podkopávala sekularismus státu. Kurdský nacionalismus a náboženský fundamentalismus byly pro tehdejší kemalistickou elitu největšími hrozbami.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ ÇELIK, Yasemin. Op. cit., s. 2.

¹⁷⁰ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 18-21, 106.

¹⁷¹ ROCHTUS, Dirk. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 168, 173.

Smířit kemalismus s islámem se snažil i Özal.¹⁷² Za jeho éry bylo po celém Turecku postaveno tisíce mešit a škol koránu, financovaných islámskými státy Perského zálivu. Těmto studentům pak bylo umožněno dále studovat na všech typech univerzit, načež se dostali na posty v celé státní administrativě, vyjma armády.¹⁷³ Vzestup islámu v Turecku byl v 80. letech ovlivněn i celosvětovým islámským oživením.¹⁷⁴

Jak argumentuje Gözen, islámský svět ani po konci studené války nepřijal liberální ideologii Západu za svou, a to i z toho důvodu, že v islámském světě Západ praktikoval mocenskou politiku, která byla muslimům spíše ke škodě. V 90. letech byl v Turecku na úkor westernizace na vzestupu jak nacionalismus, tak i politický islám.¹⁷⁵ V roce 1997 ostatně publikoval Samuel Huntington svoji teorii o střetu civilizací, která hrozí především mezi Západem a islámským světem.¹⁷⁶ Islamista Erbakan začal mnohem více ovlivňovat politiku až když se na rok (1996-97) stal premiérem, díky nelítostné kritice korupčních skandálů a nepotismu (za Özala).¹⁷⁷ Ve vnitřní politice praktikoval plíživou islamizaci, především ve vzdělávání; v oblasti zahraniční politiky se např. neúspěšně snažil ovlivnit vztahy s Íránem. Nicméně armáda prokázala svoji nadřazenost, když Erbakana nejdříve donutila podepsat smlouvu s Izraelem,¹⁷⁸ a pak jej (s podporou byrokracie, odborů, médií a dalších kemalistických pilířů) svrhla hrozbou puče v roce 1997.

Za své krátké jednorochní vlády islamista Erbakan ve směru pro-islámské zahraniční politiky stihl iniciovat v roce 1997 v Istanbulu založení tzv. skupiny D-8, osmi velkých muslimských rozvojových států, aby vytvořily ekonomickou alianci, protiváhu skupiny G-7 západních států. Vedle Turecka jsou v D-8 Egypt, Írán, Pákistán, Bangladéš, Malajsie, Indonésie a

---

¹⁷² PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. 2006, s. 126.

¹⁷³ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 63.

¹⁷⁴ AYDÍN, Mustafa. Op. cit., s. 95.

¹⁷⁵ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 33, 40.

¹⁷⁶ HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. 2001.

¹⁷⁷ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 44.

¹⁷⁸ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 206, 211, 212.

Nigérie.¹⁷⁹ Dosavadní spolupráce mezi těmito zeměmi je značně neefektivní. Nicméně, dle Gözena, to tehdy byla první idea formování islámského společenství pod vedením Turecka.¹⁸⁰

Turecko je členem Organizace islámské spolupráce (OIC) od roku 1969, tedy od jejího založení. Za sekulární vlády se Turecko v roce 1992 obrátilo na státy OIC, aby poslaly zbraně muslimům v Bosně.¹⁸¹ Tato epizoda byla marná, podobně se Turecku od této organizace nedostalo žádné podpory v dlouhodobém sporu o Kypr. Někteří kritici AKP dávají za příklad její pro-islámsky zaměřené zahraniční politiky ten fakt, že výrazně podporovala profesora Ekmeleddina İhsanoğlua, narozeného v Egyptu tureckým rodičům, na post generálního tajemníka OIC v roce 2005. Ten však, shodně s AKP, pobízí k mírovým řešením sporů.¹⁸²

Turecké ministerstvo kultury a turistiky od roku 2007 zřizuje turecká kulturní Yunus Emre Centra, která měla zpočátku sloužit zejména turecké diaspoře v zahraničí. Dnes učí a propagují tureckou kulturu, historii, jazyk a literaturu po celém světě.¹⁸³ Velmi agilní je v Turecku i mimo něj Gülenovo hnutí. Fethullah Gülen je prominentní turecký islámský učenec, jenž žije již přes 10 let v dobrovolném exilu v USA. Byl institucí Royal Islamic Strategic Studies Centre zařazen mezi deset nejvlivnějších muslimů celého světa. Propaguje harmonii vědy s náboženskou tradicí a nenásilí.¹⁸⁴ Toto hnutí nemá nejlepší vztahy s vládou AKP, neboť ta požaduje zrušení i některých jeho přípravných škol/center.¹⁸⁵ Obraz Turecka zejména v islámském zahraničí pomáhá vylepšovat organizace Kimse Yok Mu (Je tu někdo?). Jedná se o občanské sdružení z Gülenova hnutí, jeho hlavní kanál pro charitativní a humanitární činnost a boj s chudobou. V posledních letech své vzdělávací aktivity rozšiřuje i v sub-saharské Africe.

---

¹⁷⁹ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Skupina D-8* [online]. [cit. 2013-01-18]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Skupina_D-8>.

¹⁸⁰ GÖZEN, Ramazan. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 35, 47.

¹⁸¹ HALE, William M. Op. cit., s. 203.

¹⁸² Tamtéž, s. 226.

¹⁸³ *Wikipedia: The Free Encyclopedia – Yunus Emre Institute* [online]. [cit. 2012-11-26]. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Yunus_Emre_Institute>.

¹⁸⁴ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Fethullah Gülen* [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Fethullah_Gülen>.

¹⁸⁵ Gülen calls on followers to adapt to PM's teaching center closures. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-27 [cit. 2012-12-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/gulen-calls-on-followers-to-adapt-to-pms-teaching-center-closures.aspx?pageID=238&nID=35564&NewsCatID=338>>.

4.2 Islámská strana ve vedení státu – současná politika Turecka

Pouze v jednom zdroji, od Petra Kučery,¹⁸⁶ autor práce našel zmínku o tom, že by se nyní muslimové v Turecku mohli chtít nějakým způsobem „mstít“ dřívější kemalistické elitě za uplynulá příkoří, která začala již krátce po založení republiky. Je dobré si uvědomit, že největší ochránce kemalistických hodnot, turecká armáda, provedla od této doby mnoho převratů, které byly zaměřeny i proti vzrůstajícímu se islámu v Turecku (1960, 1997). V letech 1960 a 1980 to byly převraty silou, v letech 1971 a 1997 puče formou memoranda,¹⁸⁷ tedy hrozbou. Další puče byly údajně připravovány i proti dnes vládnoucí AKP. Kromě pučů se jednalo i o zákazy islamistických stran, včetně vyloučení jejich představitelů z rozhodování o státních záležitostech. Cožpak z Turecka zmizeli voliči radikální islamistické Strany blahobytu, která se v roce 1995 stala největší stranou s 21,4% hlasů a Erbakan se následujícího roku stal premiérem? Po jejím zákazu se přejmenovala na Stranu ctnosti, která v roce 1999 dostala 15,4% hlasů.¹⁸⁸ V rámci této strany vznikla obrozenecká skupina, která se v roce 2001 odštěpila a založila Stranu spravedlnosti a rozvoje (AKP), která od roku 2002 vládne.¹⁸⁹ V čele s Erdoğanem si představitelé této strany, i její pozdější voliči uvědomili, že islamistická cesta není průchozí, že je lepší založit a volit politickou stranu pro-západní, liberálně-konzervativní, jen s islámským (sunnitským) zabarvením. Nicméně i současná nejdůležitější osobnost turecké politiky, včetně té zahraniční, předseda AKP a premiér Recep Tayyip Erdoğan, kdysi čelný představitel Erbakanovy strany, byl dokonce po puči (1997) odsouzen za rozdmýchávání nenávisti a nepřátelství na 10 měsíců do vězení a k zákazu participování v politice na doživotí. Aby se stal premiérem, musel tento zákaz v roce 2003 obejít změnou ústavy.¹⁹⁰ Cožpak to v Erdoğanovi nemohlo zanechat dosti silnou averzi vůči všemu kemalistickému a tudíž vyvolat určitou reakci, když po necelých čtyřech měsících ve vězení založil AKP? Lze souhlasit s Petrem Kučerou, jenž pro AKP používá termín „islámští demokraté“, podobně jako jsou křesťansko-demokratické strany v Evropě,¹⁹¹ avšak Rochtus

---

¹⁸⁶ KUČERA, Petr. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 25.

¹⁸⁷ Armáda použila formu memoranda proti AKP i v roce 2007, tentokrát neúspěšně.

¹⁸⁸ KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. Op. cit., s. 220.

¹⁸⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 141.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 141-2.

¹⁹¹ KUČERA, Petr. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 7.

připomíná, že kemalisté dosud AKP podezřívají ze „skryté agendy“, které se obávají.¹⁹² V roce 2008 ústavní soud odmítl o pouhý 1 hlas požadavek na zákaz AKP z důvodů boření sekulárního charakteru republiky.¹⁹³ AKP hned po nástupu započala s omezováním autoritářské a sekulární státní elity, především armády, a ustavila parlamentní komisi pro vyšetřování všech výše uvedených pučů.

Při vyšetřování vyšlo najevo, že v rámci armády se v roce 1997 utvořila ilegální tzv. Západní studijní skupina, která kategorizovala politiky, intelektuály, vojáky a byrokraty podle jejich náboženského a ideologického pozadí. Pro vztahy Turecka k USA se zdají být zásadní některé současné výpovědi o tom, že instrukce k těmto pučům přicházely z USA.¹⁹⁴ Nyní tato komise vede dva velmi důležité soudní procesy se skupinami, které hrozily pučem AKP. Od roku 2007 je vedeno vyšetřování „Ergenekon“ proti tajné kriminální síti s údajným napojením na státní struktury, podezřelé z osnování svržení vlády (skrže vyvolání anarchie) v roce 2004. Vyšetřování jsou armádní velitelé, politici, akademici, žurnalisté.¹⁹⁵ Vyšetřování druhého pučistického plánu „Balyoz“ (Sledgehammer / Palice) je vedeno od roku 2010 z důvodu přípravy puče proti vládě AKP v březnu 2003 při armádním semináři.¹⁹⁶ Soud vynesl rozsudky nad 325 podezřelými, mezi nimiž je mnoho bývalých i současných armádních velitelů. Nejvíce podezřelé, tři penzionované generály, poslal každého na 20 let za mříže.¹⁹⁷ Nabízí se otázka: Lze něco podobného kvalifikovat jako jakýsi anti-puč? To zřejmě nikoliv, nicméně to dále výrazně oslabilo moc armády jako nezávislého politického aktéra.

Dle zprávy opoziční strany CHP počet podezřelých, souzených před speciálně pověřenými soudy (ÖYM), za vlády AKP vzrostl několikanásobně, z cca 8000 v roce 2002 na 68 000

---

¹⁹² ROCHTUS, Dirk. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 165.

¹⁹³ HALE, William M. Op. cit., s. 142.

¹⁹⁴ Former justice minister: Instruction for coups came from US. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-01 [cit. 2013-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-296975-former-justice-minister-instruction-for-coups-came-from-us.html>>.

¹⁹⁵ Former military chief confirms existence of coup plans during his term. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-02 [cit. 2012-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-288365-former-military-chief-confirms-existence-of-coup-plans-during-his-term.html>>.

¹⁹⁶ Former military chief: Sledgehammer seminar went beyond its aim. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-03 [cit. 2012-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-288465-former-military-chief-sledgehammer-seminar-went-beyond-its-aim.html>>.

¹⁹⁷ Duff: Turkey should be strategic partner, not member. *Today's Zaman* [online]. 2012-09-26 [cit. 2012-12-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-293466-duff-turkey-should-be-strategic-partner-not-member.html>>.

v roce 2011. Tito soudci jsou údajně pod značným vlivem společenství Gülen, a v rámci těchto soudů jsou souzeny i případy Ergenekon a Balyoz. Podezřelí čekají na verdikt soudu ve vyšetřovací vazbě v průměru 648 dní a jen přibližně polovina z nich měla soudní přelíčení otevřené veřejnosti. Pro lepší porozumění porušování lidských práv je nutné uvést, že z každých deseti podezřelých bylo pět zcela zproštěno viny, a jen čtyři z deseti bylo odsouzeno do vězení. Po vzrušených debatách parlament v červnu 2012 odhlasoval zrušení takovýchto soudů pro vyšetřování pučů a PKK.¹⁹⁸ Tato vyšetřování výrazně snížila moc armády a hlas opozičních aktérů, politických stran CHP a MHP, jejichž členové byly součástí těchto komplotů. Za věznění poslanců (ke 4.10.2012: dva z CHP, jeden z MHP, pět z BDP) kritizovala vládu Turecka i Rada Evropy, jíž je Turecko členem od roku 1949.¹⁹⁹

Důležitým předělem se stala prezidentská volba v roce 2007, protože v ní poprvé vyhrál kandidát islámské strany (AKP) Abdullah Gül, a opoziční strany spolu s armádou hned byly na poplach. Prezident Gül je ale ve svých proslovech více nadstranický, volá po sjednocování rozdělené společnosti a po politice kompromisů mezi AKP a kemalistickými stranami; volá po dalším sladování legislativy s EU jako ke krokům, které vedly a vedou Turecko směrem k demokracii a ekonomické prosperitě. Dokonce neváhá kritizovat vládu AKP za její zahraniční a vnitřní politiku (např. za omezování svobody projevu a věznění poslanců BDP).²⁰⁰ Premiér Erdoğan i ministr zahraničí Davutoğlu se vůči EU stavějí více odměřeně. Premiér Erdoğan, v roce 2012 naposledy zvolený do čela své strany, chce v roce 2014 kandidovat na prezidenta. AKP zároveň s tím podala návrh nového zákona, aby se v rámci připravované ústavy Turecko změnilo ze současného parlamentního na prezidentský systém, tedy z prezidenta převážně ceremoniálního na exekutivního. Tento systém obvykle zavádějí větší státy, které chtějí mít akceschopnější vládu. AKP doufá ve vybudování stabilnějšího politického systému. Prezident by byl stále volen na 5 let ve veřejné volbě, parlament by zůstal jednokomorový se současným počtem 550 poslaneckých míst (viz Příloha VI.). Ostatní

---

¹⁹⁸ Special courts see rising numbers of cases: CHP. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-29 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/special-courts-see-rising-numbers-of-cases-chp.aspx?pageID=238&nID=33451&NewsCatID=338>>.

¹⁹⁹ European Council signs declaration for jailed MPs. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-04 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/european-council-signs-declaration-for-jailed-mps.aspx?pageID=238&nID=31623&NewsCatID=338>>.

²⁰⁰ Gül's call on freedoms nets opposition praise. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-02 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/guls-call-on-freedoms-nets-opposition-praise.aspx?pageID=238&nID=31450&NewsCatID=338>>.

parlamentní strany si však přejí ponechat parlamentní systém. Erdoğan se vyjádřil, že jako překážku vidí rozdělení moci mezi parlament, moc soudní a exekutivní, což opoziční CHP silně kritizovala, jako krok proti základům demokracie, a stěžovala si v EU na všechny strany.²⁰¹ Poslanec za BDP napadl vládu AKP z toho, že ve státních úřadech jmenuje do vyšších postů osoby tureckého původu a sunnity, čímž diskriminuje Kurdy, alevity a nemuslimy.²⁰² Vládnoucí strana si takto logicky upevňuje moc na domácí scéně.

Turecko se pod vedením AKP v poledních 10 letech zařadilo mezi státy s nejvíce rostoucí ekonomikou. Oproti roku 2002 se HDP zvýšil na trojnásobek, s průměrným růstem 5,3% v letech 2003-11. Zároveň se může pochlubit úspěšným splácením státního dluhu. AKP by chtěla dostat Turecko do roku 2023 mezi 10 největších ekonomik světa.²⁰³ Některé další ukazatele tureckého hospodářství jsou uvedeny v Příloze VI. Na rozdíl od srovnatelně rostoucí Jižní Koreje, Turecko však nemá takovou technologickou základnu a z důvodu importu energetických surovin Turecko dosud trápí poměrně vysoký deficit běžného účtu platební bilance státu. Turecká ekonomika je tak významně závislá na zahraničních investicích. Premiér Erdoğan často na mnoha setkáních propaguje a vyzývá Turky, aby měli alespoň 3 děti, pak bude turecká společnost velká, mladá a dynamická.

Jedním z hlavních štěpení turecké společnosti je otázka kurdská, kde se na vzdálených pólech nacházejí pro-kurdská BDP a nacionalistická MHP, což se projevuje i při různých návrzích definic státního občanství v rámci debat parlamentní komise (všech čtyř stran) připravující novou ústavu. Zatím nad novými články ústavy panuje značná nejednotnost. Pokud se do konce roku 2012 strany nedohodnou, tak lze předpokládat, že MHP se státovtorně s AKP dohodne a takto novou ústavu protlačí. AKP navrhuje v nové ústavě odstranit z parlamentní

---

²⁰¹ CHP alarms Europe over AKP's 'goals'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-26 [cit. 2013-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/chp-alarms-europe-over-akps-goals.aspx?pageID=238&nID=37670&NewsCatID=338>>.

²⁰² BDP slams gov't for not employing Kurds, Alevis. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-13 [cit. 2012-12-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/bdp-slams-govt-for-not-employing-kurds-alevis.aspx?pageID=238&nID=36729&NewsCatID=338>>.

²⁰³ Turkey's debt to IMF to be cleared by April. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-02 [cit. 2012-12-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-debt-to-imf-to-be-cleared-by-april.aspx?pageID=238&nID=31406&NewsCatID=346>>.

přísahy formulace "Atatürkovy reformy a principy" a "sekularismus".²⁰⁴ Kemalismus by tak ztratil další pozice. Náboženské šátky na hlavách zatím turecké ženy ve veřejném sektoru nenosí, nicméně AKP již učinila některé kroky k jejich povolení.

Dalším štěpením je tedy islám vs. sekularismus, tj. neustále se rozpínající prostor náboženských svobod sunnitů v rámci sekulární Turecké republiky. O sekulární odkaz kemalismu se stará největší opoziční strana CHP, pokračovatelka Republikánské lidové strany, od 70. let (Ecevit) má sociálně-demokratické zaměření. Nesmiřitelnost této tradice se projevila např. při oslavách Dne republiky, dne 29.10.2012. Vláda nesmyslně a autoritářsky opozici zakázala shromáždění na tuto počest u budovy starého parlamentu z důvodu, že se nejedná o vhodné místo. CHP spolu s některými kemalistickými nevládními organizacemi se tohoto úmyslu nevzdala a shromáždění, včetně CHP poslanců, se policie snažila rozehnat za pomoci slzného plynu a vodních děl. Padesátitísíkový dav se zátarasům dokázal vyhnout a doputoval až k ankarskému Anıtkabiru, Atatürkově mauzoleu.²⁰⁵ Ač Erdoğan odsoudil zákrok policie, posoudil kroky CHP jako provokaci. Podobné zákroky policie v zemích EU lze spatřit proti extremistickým politickým stranám, nikoli však proti hlavní opoziční straně. Každopádně to nesvědčí o standardním právním státě se stabilním politickým systémem. Možná se skutečně jednalo ze strany CHP o provokaci, protože v tento den poprvé salutovala vojenské přehlídce po boku prezidenta i první dáma v šátku, jakož i vítala představitele vlády a armády na prezidentské recepci. Dříve se podobnému setkání armádní představitelé bránili. Nynější stav lze vysvětlit vyšší loajalitou armády vládě AKP po procesech Ergenekon a Balyoz. Zatím však AKP neudělala žádnou právní reformu Tureckých ozbrojených sil (TSK). Zdá se, že si pro to, výše uvedeným vyšetřováním, teprve vytváří vhodné prostředí.²⁰⁶ Teprve poté by mohla vymazat všechny články dosavadní ústavy, které armádě v Turecku dávají značnou moc, k čemuž se nyní hodí příprava nové ústavy.

---

²⁰⁴ AKP proposes removing Atatürk, secularism from parliamentary oath. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-15 [cit. 2012-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/akp-proposes-removing-ataturk-secularism-from-parliamentary-oath.aspx?pageID=238&nID=34699&NewsCatID=338>>.

²⁰⁵ Political parties at odds on Republican Day march. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-29 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/political-parties-at-odds-on-republican-day-march.aspx?pageID=238&nID=33447&NewsCatID=338>>.

²⁰⁶ PM Erdoğan says deep state not yet eradicated. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-26 [cit. 2013-01-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-302262-pm-erdogan-says-deep-state-not-yet-eradicated.html>>.

Dalším štěpením, jak již bylo řečeno, je štěpení mezi sunnity a alevity, kteří jsou sunnity diskriminováni. Cornell varuje před antagonismem mezi ortodoxními sunnity a liberálními alevity, jenž se již několikrát projevil (např. v letech 1993, 1995), a který vnímá jako latentní hrozbu pro jednotu a sílu Turecka.²⁰⁷ Alevité nejsou ani v dnešní době příliš organizovaní, nicméně předseda opoziční kemalistické strany CHP, Kemal Kılıçdaroğlu, je alevita. Poté, co byl na posledním sjezdu Socialistické Internacionály zvolen jejím místopředsedou, nechal se slyšet, že bude více aktivní na mezinárodní scéně. Proto od září 2012 začal daleko více kritizovat vládnoucí stranu AKP z pouze jednostranné a nerealistické politiky vůči Sýrii, ze spolčování s Barzáním, Saúdskou Arábií, Katarem a Hamásem. Za jednostrannou podporu sunnitů, dokonce nazval Davutoğlua nekompetentním idiotem.²⁰⁸ Navíc měl naplánována setkání s vůdci Sýrie a Iráku, tj. s těmi, se kterými se turecká diplomacie rozhádala.

Zahraniční politika AKP se nasměrovala více na muslimský svět, zejména na Střední východ. Erşen toto primární zaměření popisuje, stejně jako mnozí jiní v Turecku i jinde, jako zahraniční politiku neo-otomanismu, tj. využití dědictví Osmanské říše v muslimském světě, kterou provozoval již Özal.²⁰⁹ Neo-otomanismus byl ze strany AKP i Davutoğluem popřen, nicméně např. Hale se zmiňuje o jedné narážce Davutoğlua, kdy při jedné z jeho návštěv v Bosně, v roce 2009, řekl: „Osmanská století na Balkáně byla úspěšným příběhem. Nyní bychom toto měli znovu nalézt.“²¹⁰ Davutoğlu tím měl zřejmě na mysli multikulturní soužití, nicméně to zní jako docela silná teze neo-otomanismu, který napomáhá k větší těsnosti vztahů s celým islámským světem a tak mění nejen politiku zahraniční, ale i vnímání uvnitř turecké společnosti, vzdalující se od kemalismu. Jak navíc připomíná Cornell, tradiční kultura v Turecku nikdy nebyla kompromisní a náboženská tolerance za Osmanské říše nebyla postavena na soužití, nýbrž na separaci.²¹¹

Davutoğlu popisuje, že po studené válce se navrátila tradiční geografická a historická kontinuita, ve které mohou státy v rámci regionu opět interagovat v oblasti kultury,

---

²⁰⁷ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 19.

²⁰⁸ Turkey's opposition leader calls FM 'an idiot'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-09 [cit. 2012-11-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkeys-opposition-leader-calls-fm-an-idiot.aspx?pageID=238&nID=32004&NewsCatID=338>>.

²⁰⁹ ERŞEN, Emre. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 100.

²¹⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 206.

²¹¹ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 22.

ekonomiky i politiky. Přestože odmítá termín neo-otomanismus, Turecko, jako následnický stát - poslední tradiční imperiální struktury - Osmanské říše, centra tehdejšího geopolitického pořádku, má z tohoto titulu vůči zemím okolních regionů jakousi zodpovědnost. Chce se proto s okolními zónami opět přátelsky reintegrovat na bázi 4 principů: společné bezpečnosti, ekonomické vzájemné závislosti, multikulturní koexistence a politického dialogu.²¹² Turecko je „centrálním státem“ díky své jedinečné poloze uprostřed Afro-Eurasie, a turecká zahraniční politika proto musí být multidimenzionální, protože geograficky zasahuje do mnoha regionů. Turecko je totiž zároveň státem středovýchodním, balkánským, kavkazským, středoasijským, kaspickým, středomořským, černomořským i státem Perského zálivu. Turecko chce mít ze své polohy a reflexe historického odkazu Osmanské říše prospěch a proto se snaží o aktivní politiku ve všech těchto regionech.²¹³

K dobrým vztahům se sousedy měla Davutoğluovi primárně pomoci ekonomika. Kirişci přiřazuje Turecko (neustálým navyšováním vývozu od poloviny 90. let) k tzv. „trading state“.²¹⁴ Odkazuje se na teorii Richarda Rosecrance, který poukazuje na zvyšující se roli ekonomické vzájemné závislosti na úkor tradiční vojenské síly ve světě od poloviny 80. let.²¹⁵ Mustafa Aydın popisuje již Özalovu politiku jako „economy first“.²¹⁶ Každopádně proexportní ekonomika se s novou strategií diplomacie dobře doplňuje, jedna vytváří vhodný prostor pro tu druhou složku zahraniční politiky Turecka. Zahraniční politiku tak spoluvytvářejí i lidé z byznysu a občanské společnosti. Dle Faruka Sönmezoğlua v dnešní době ekonomická moc v zahraniční politice neustále zvyšuje svoji váhu.²¹⁷

Ohledně zahraniční politiky rozvíjené ve více směrech, ale zejména ve směru Středního východu, se turecká vláda AKP, jak píše Özden Oktav, pokusila formulovat desekuritizační politiky v tomto regionu, ve kterém byl však bezpečnostní režim konstruován kolem pozice supervelmoci, USA, které vnímaly tureckou politiku jako oddělující se od nich a od NATO.

---

²¹² DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkish Vision of Regional and Global Order: Theoretical Background and Practical Implementation. *Political Reflections*. June-July-August 2010, vol 1, no. 2, s. 41-50.

²¹³ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2008. Op. cit., s. 78-9.

²¹⁴ KIRIŞCI, Kemal. The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state. *New Perspectives on Turkey*. 2009 Spring, no. 40, s. 33.

²¹⁵ ROSECRANCE, Richard. *The rise of the trading state: commerce and conquest in the modern world*. 1986.

²¹⁶ AYDIN, Mustafa. Op. cit., s. 93.

²¹⁷ SÖNMEZOĞLU, Faruk. (In BAL, İdris (ed.)). Op. cit., s. 87.

Dále Oktav naráží na fakt, že největší hrozbou pro daný region byla podpora USA autonomním snahám Kurdů na severu Iráku a že proti podobným snahám vystupovali v Turecku svorně islamisté i kemalisté. Proto se Turecko po roce 2003 orientovalo na regionální sblížení se svými sousedy, především se Sýrií a Íránem - tyto státy mají také významnou kurdeckou menšinu a taktéž vnímaly hrozbu nezávislého Kurdistanu -, aby společně vyvážily tuto roli USA a Kurdů.²¹⁸

Zdá se, že pro zadržování USA a Kurdů, tedy pro určitý sekuritizační rámec, použilo Turecko společně se sousedy desekuritizační prostředky vzájemné multidimenzionální spolupráce. Turecko chtělo dokonce vystoupit z NATO, ale patrně zjistilo, že je lepší tuto rovnováhu sil na Středním východě udržovat i zevnitř NATO. Nicméně jak dále uvádí Oktav, zahraniční politika Turecka nastavená Davutoğluem již nechce být v rámci NATO viděna jako stát přední linie, nýbrž jako stát centrální, nezávislý v jednání i ve stanovení agendy. Turecko, zklamáno jednostrannou politikou USA, pokračující od dob Bushovy éry po 11.09.2001, začalo rozporovat současný mezinárodní systém, jenž je pod kontrolou Západu. Je však těžké dělat politiku charakteristickou pro EU se státy jako je Sýrie, Írán a Irák, kde demokracie nepostoupila ani tak daleko, jako je v Turecku.²¹⁹ Tradiční elita viděla Turecko více nacionalisticky, turkicky a na politické úrovni jako sekulární stát Západu. Nová elita AKP vidí Turecko primárně jako stát s muslimskou identitou se silnými vazbami na Západ, nicméně stát patřící do islámské civilizace a proto je jejím cílem se více integrovat s tímto světem. Tato změna světonázoru rezonuje s veřejným míněním v Turecku, které si také přeje více spolupracovat s muslimskými státy Středního východu, než s EU či s USA.²²⁰

Program vládní AKP sice prioritizuje vztahy s EU a USA, ale dodává, že hledá vyváženost mezi regionálními a globálními skutečnostmi a národními zájmy.²²¹ Nejdříve se tato politika projevovala zlepšováním vztahů se všemi sousedními státy, ale od začátku „arabského jara“ se tyto vztahy téměř se všemi středovýchodními sousedy naopak zhoršily, až vyostřily.

---

²¹⁸ OKTAV, Özden Z. Regionalism or Shift of Axis? Turkish-Syrian-Iranian Relations. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 76-9.

²¹⁹ Tamtéž, s. 84, 89.

²²⁰ TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 23.

²²¹ *Turkey and Europe: English translation of the Program of AKP. VI. FOREIGN POLICY*. [online]. 2012-09-24 [cit. 2013-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.cesnur.org/2004/akp.htm>>.

4.3 Vztahy s Izraelem a s Palestinci

Turecko sice v roce 1947 hlasovalo proti rezoluci OSN rozdělující Palestinu, ale v roce 1949 stát Izrael uznalo.²²² Po odeznění studené války Turecko začalo měnit svůj striktně neutrální postoj vůči Izraeli a arabským státům. Na mezinárodní úrovni to umožňoval konec podpory arabským státům ze strany SSSR a také to, že tehdejší supervelmoc, USA, se snažila oba státy sblížit. Na regionální úrovni to umožnily mírové rozhovory Izraele s Palestinci (od 1991). Mesut Özcan uvádí, že Turecko potřebovalo sblížení s Izraelem především z důvodu boje proti separatismu PKK na domácí i regionální úrovni (vůči Sýrii a Íránu), dále pro naklonění izraelské lobby v americkém Kongresu na stranu Turecka, zájem na ekonomické i vojenské spolupráci. Vzájemné vztahy kulminovaly v únoru 1996, kdy byly mezi oběma zeměmi podepsány smlouvy o spolupráci ve vojenském výcviku a v obranném průmyslu, mající pro Turecko značný význam v získaném vojenském know-how při výrobě vyspělých zbraňových systémů. Některé vojenské technologie byly totiž pro Turecko ze strany EU a USA zablokovány z důvodu kurdské problematiky.²²³ Strategie spolupráce s Izraelem přinesla své ovoce v roce 1998: Sýrie tehdy přistoupila na turecké podmínky ohledně PKK.

Po roce 1999 se však vztahy Turecka s Izraelem začaly postupně zhoršovat. Na turecké straně způsobil ztrátu motivace spojenectví s Izraelem ten fakt, že Turecko porazilo PKK na všech „2 a ½ frontách“, tj. doma i vůči Sýrii/Íránu/Iráku a Řecku (1998-99), s nimiž vztahy postupně vylepšovalo. Izrael naopak v roce 2000 zklamal (nejen) muslimský svět kolapsem při vyjednávání s Palestinci (Camp David II). Gregory Burris vyjmenovává i další aspekty odlučující oba státy: politický islám v Turecku, sympatie turecké veřejnosti na straně Palestinců, možné rozpory vůči aspiracím Kurdů v Iráku, významné hlasy v izraelské veřejnosti přející si uznat genocidu Arménů.²²⁴ Začalo období druhé intifády,²²⁵ které mělo významné negativní účinky na vztahy s Izraelem. V dubnu 2002, ještě před nástupem AKP, premiér Ecevit nazval izraelské útoky proti Palestincům „genocidou“, v roce 2004 premiér

---

²²² HALE, William M. Op. cit., s. 92.

²²³ ÖZCAN, Mesut. From Strategic Partnership to Successive Crises: Turkish-Israeli Relations in the 2000s. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 33-4.

²²⁴ BURRIS, Gregory A. Turkey–Israel: Speed Bumps. *Middle East Quarterly*. 2003 Fall.

²²⁵ Tj. povstání Palestinců proti státu Izrael.

Erdoğan kritizoval zabití šejcha Ahmada Jásína, ideového vůdce hnutí Hamás²²⁶ a útoky na uprchlické tábory v Rafahu ze strany Izraele jako „státní terorismus“. Po smrti Jásira Arafata, vůdce Palestinců, zavládlo v turecko-izraelských vztazích krátké období oteplení. Nicméně po neoficiální návštěvě Ankary Chálida Mišála, exilového vůdce Hamásu, v roce 2006,²²⁷ se vztahy opět zhoršily. Turecká diplomacie se přesto zhostila úkolu prostředníka v mírových rozhovorech mezi Izraelem a Sýrií. Avšak těsně před podpisem této smlouvy, v prosinci 2008, Izrael zahájil proti pásmu Gazy operaci „Lité olovo“, které mělo devastující účinky jak na Palestince (tisíce mrtvých), tak i na vztahy s Tureckem i Sýrií. Hned nato přišla dramatická roztržka Erdoğan s izraelským prezidentem Šimonem Peresem na ekonomickém fóru v Davosu.²²⁸ Özcan popisuje, jak si Turecko svými anti-izraelskými postoji od této doby získalo značný respekt v arabském světě, a také to, že obnovení lepších vztahů tehdy pokazila nacionální rétorika během lokálních voleb v Izraeli i v Turecku, kde se na úkor armády projevoval vzrůstající vliv turecké veřejnosti na zahraniční politiku. To se ukázalo i při další krizi, kterou podnítila a stala se tak přímým činitelem bezpečnostní politiky - turecká nevládní organizace.²²⁹

Stěžejním bodem obratu ve vzájemných vztazích se stal květen 2010. Tehdy turecká islamistická Nadace humanitární pomoci (İHH) vyslala svoji loď Mavi Marmara, vedoucí flotilu lodí s další pomocí, s cílem prolomit izraelskou blokádu Gazy. Ač před vyplutím slíbili Davutoğluovi, že v případě výzvy ze strany Izraelců změni kurz, ve skutečnosti to učinit odmítli. Došlo k útoku izraelských vojáků na tuto loď, a to ještě v mezinárodních vodách, přičemž bylo Izraelci zabito 9 aktivistů - osm občanů Turecka a jeden Turko-Američan. Izrael za to sklidil protesty z celého světa, nejbouřlivější protesty proběhly v Turecku. Turecká vláda následně odvolala z Izraele svého velvyslance, mezi oběma zeměmi byly přerušeny standardní diplomatické styky, byly zrušeny či pozastaveny společné vojenské manévry a dohody vojenského charakteru. Nicméně turecká vláda si ve své reakci nepočínala nijak

---

²²⁶ Hamás je palestinská militantní islamistická politická strana (odbočka egyptského Muslimského bratrstva).

²²⁷ Hamás tehdy vyhrál volby do Palestinské národní správy. Izrael Hamás považuje za teroristickou organizaci, nicméně turečtí představitelé si nedovedou představit mír na Středním východě bez Hamásu.

²²⁸ HALE, William M. Op. cit., s. 229-30.

²²⁹ ÖZCAN, Mesut. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 40-2.

„islamisticky“. Naopak jednala velmi racionálně a oproti turecké veřejnosti dosti zdrženlivě, neuzavřela si k Izraeli všechny dveře a doufala v urovnání vztahů.²³⁰

Pro vzájemnou normalizaci vztahů na předešlou úroveň si Turecko klade 3 hlavní podmínky: Izrael se má Turecku oficiálně omluvit, má zaplatit kompenzace zraněným a rodinám zemřelých a má odvolat blokádu Gazy. Právníci obou stran dlouho připravovali dohodu, která je však pro Turecko nepřijatelná. Jednak proto, že Izrael celou záležitost pojmenovává jako *neúmyslný* zásah a jednak proto, že Turecko nechce ustoupit od požadavku, aby Izrael zrušil blokádu pásma Gazy.²³¹ To je zřejmě pro Izrael nespornější téma, protože by to ještě více zhoršilo již tak sníženou bezpečnost Izraele. Izraelská vláda má celou záležitost za legální a v listopadu 2012 oznámila, že ani omluva není na pořadu dne, protože tzv. Palmerova zpráva, výstup vyšetřovací komise stanovené generálním tajemníkem OSN, shledala útok sice jako nepřiměřený a bezdůvodný, nicméně že izraelská námořní blokáda je v rámci mezinárodního práva legitimní.²³² Turecká vláda tuto zprávu odmítla. V Turecku v listopadu 2012 začal soud se čtyřmi bývalými vysokými armádními činiteli (v nepřítomnosti), které turecký soud viní z nepatřičného zásahu.

Turecká vláda má Izraeli za zlé ostřelování pásma Gazy, kde umírají nevinní lidé. Avšak daný problém zřejmě nechce vidět realisticky, že tak Izrael činí až poté, co je území Izraele ostřelováno střelami z Gazy, přestože je zraněných či obětí na straně Izraele daleko méně. Důvody Izraele Erdoğan v listopadu 2012 nazval „zhotovené“ s tím, že i v roce 2008 bylo před izraelskými parlamentními volbami.²³³ Až po tlaku ze Spojených států na Turecko se Erdoğan uvolil přesvědčovat vůdce Hamásu o zastavení raketových útoků na Izrael, ovšem za podmínky, že Spojené státy poskytnou záruky, tedy zatlačí na Izrael, aby dodržel klid

---

²³⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 230-31.

²³¹ Israel ready to apologize but Gaza blockade prevents deal. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-25 [cit. 2012-11-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287634-israel-ready-to-apologize-but-gaza-blockade-prevents-deal.html>>.

²³² *Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on 31 May 2010 Flotilla Incident*. [online]. 2011 září [cit. 2013-02-24]. Elektronická kopie reportu dostupná z WWW: <http://www.un.org/News/dh/infocus/middle_east/Gaza_Flotilla_Panel_Report.pdf>.

²³³ Erdoğan says Israel attacking innocent Gazans on fabricated grounds. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-16 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-298418-erdogan-says-israel-attacking-innocent-gazans-on-fabricated-grounds.html>>.

zbraní.²³⁴ Erdoğan dokonce Izrael výhrůžně upozornil, aby si správně propočítal své kalkulace, protože se nepíše rok 2008, ale rok 2012.²³⁵ Na těchto příkladech lze vidět dosti nezávislou, pro-palestinskou, tedy i pro-muslimskou, zahraniční politiku Turecka, která je schopna se postavit i svému vůbec největšímu strategickému spojenci, USA. Davutoğlu během této krize v Gaze vyzval k mezinárodním opatřením proti „agresivnímu postoji“ Izraele, a to nejen kvůli ostřelování Gazy, do které během krize podnikl historicky první oficiální návštěvu tureckého představitele, ale i z důvodu okupační politiky Izraele, jež zřizuje židovské osady na Západním břehu Jordánu.²³⁶ Erdoğan tehdy Izrael nazval teroristickým státem²³⁷ a rovněž jej obvinil z provádění etnických čistek na Palestincích.²³⁸ Dokonce i vůdce CHP navrhl Erdoğanovi, pokud chce skutečně něco udělat pro Gazu, ať dá zrušit radarovou základnu NATO v tureckém Küreciku, která podle jeho mínění chrání primárně Izrael.²³⁹ Tato další vážná roztržka s Izraelem je de facto roztržkou i s USA, protože pro Spojené státy je Izrael spojencem číslo 1, chrání jej z nejvyšší vrstvy systému mezinárodních vztahů až na tu vrstvu regionální. Nakonec bylo mezi Izraelci a Palestinci sjednáno příměří, a to za významné role Egyptu i Turecka. Od roztržky s Izraelem se z Turecka stal jeden z největších zastánců Palestinců. V listopadu 2012 i díky hlasu Turecka Valné shromáždění OSN uznalo Palestinu jako suverénní stát, tj. povýšilo status palestinských území z přidružené entity na nečlenský pozorovatelský stát, za což nejvyšší představitel Palestinců Mahmúd Abbás přijel osobně poděkovat do Ankarý na své první zahraniční cestě po tomto uznání.

---

²³⁴ Turkey ready to stop Hamas if US makes guarantees, PM says. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-17 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-ready-to-stop-hamas-if-us-makes-guarantees-pm-says.aspx?pageID=238&nID=34879&NewsCatID=338>>.

²³⁵ We want justice in Gaza, says Turkish PM. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-18 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/we-want-justice-in-gaza-says-turkish-pm-.aspx?pageID=238&nID=34893&NewsCatID=338>>.

²³⁶ Turkey to take steps for measures against Israel. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-15 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayzaman.com/news-298252-turkey-to-take-steps-for-measures-against-israel.html>>.

²³⁷ Turkish PM calls Israel a 'terrorist state'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-19 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-pm-calls-israel-a-terrorist-state.aspx?pageID=238&nID=34974&NewsCatID=338>>.

²³⁸ Turkish PM accuses Israel of ethnic cleansing. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-20 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-pm-accuses-israel-of-ethnic-cleansing.aspx?pageID=238&nID=35051&NewsCatID=338>>.

²³⁹ Close NATO radar base if you're sincere on. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-21 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/close-nato-radar-base-if-youre-sincere-on.aspx?pageID=238&nID=35112&NewsCatID=338>>.

Dnešní velmi napjaté vztahy s Izraelem dokresluje spor v bezpečnostní oblasti, kdy si Turecko nechává francouzskou firmou Thales vyrobit monitorovací satelit Göktürk-1 (s využitím zejména proti PKK), načež Izrael se u této firmy snaží lobovat, aby zabránil Turecku pořizovat satelitní snímky svého území.²⁴⁰

Özcan upozorňuje, že mnozí, včetně Davutoğlua, připisují vzájemné zhoršení vztahů povaze koaliční vlády v Izraeli, která jako celek provádí nekoherentní a konfliktní politiku.²⁴¹ Ale část izraelské vlády si zřejmě uvědomovala, že se kolem Izraele postupně uzavírá kruh nepřátelských muslimských států, a několikrát neoficiálně různými kanály vyzvala tureckou stranu, aby jejich vztahy byly normalizovány na předchozí úroveň. Nicméně pro to izraelská strana neudělala prakticky nic. Díky odklonu od Turecka se v posledních letech naopak utužily přátelské styky Izraele s Řeckem a Kyperskou republikou, a to v energetice, v dohodách o dobývání zemního plynu z podmořského šelfu, tak i v oblasti obrany.

Oba státy se přeci jen podařilo usmířit 22.3.2013 americké diplomacii, která se o to dlouho snažila. Po Obamově návštěvě v Izraeli se izraelský šéf nové koaliční vlády (bez jestřába Avigdora Liebermana) Benjamin Netanjahu telefonicky oficiálně omluvil a slíbil i odškodnění rodinám obětí. Premiér Erdoğan jménem tureckého lidu tuto omluvu přijal. Oba premiéři se dohodli na společném úsilí o zlepšení humanitární situace na palestinských územích, včetně Gazy. Dohodli se i na normalizaci vztahů Turecka a Izraele, včetně zrušení soudních kroků proti izraelským vojákům. Erdoğan přislíbil, že Turecko bude i nadále podporovat mezinárodní a regionální úsilí o nalezení spravedlivého a trvalého řešení palestinské otázky, na základě dvou států. Izrael i Turecko si při této delší dobu připravované dohodě vyšly vstříc. Izraelská strana podstatně zrušila restrikce dovozu civilního zboží na palestinská území, v čemž hodlá pokračovat, pokud bude Hamás zachovávat klid zbraní.²⁴² Davutoğlu zase potvrdil, že všechny turecké hlavní požadavky/podmínky byly ze strany

---

²⁴⁰ Turkey seeks assurances on satellite capabilities despite Israeli opposition. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-26 [cit. 2013-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-302272-turkey-seeks-assurances-on-satellite-capabilities-despite-israeli-opposition.html>>.

²⁴¹ ÖZCAN, Mesut. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 44-5.

²⁴² Turkey, Israel make US-brokered peace after Mavi Marmara apology. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-22 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310440-turkey-israel-make-us-brokered-peace-after-mavi-marmara-apology.html>>.

Izraele splněny. Dodal, že Turecko bude bedlivě monitorovat rušení blokády Gazy.²⁴³ Někteří politologové, jako Özel, upozorňují, že Turecko dříve trvalo na úplném zrušení této blokády a muselo tedy v tomto směru ustoupit.²⁴⁴

4.4 Vztahy s Íránem

Írán je pro svoji velikost jedním z hlavních aktérů v regionu Středního východu. Írán se za dynastie Pahlaví (1925-79) snažil o westernizaci a modernizaci země, vzorem přitom byl Íráncům Atatürk.²⁴⁵

Po svržení šáha byly od roku 1979 vztahy Íránské islámské republiky s Tureckem velmi svízelné, neboť islámští duchovní se pokoušeli o propagaci jejich islámské revoluce i za hranicemi Íránu. Turecko je muselo dráždit tím, že je sekulárním státem a jediným členem NATO na Středním východě. V letech 1990-93 se v Turecku odehrála série vražd, zejména sekulárních novinářů, jejichž usvědčení vrazi se přiznali, že byli pro terorismus vycvičeni v Íránu. Turecko tento fakt využilo k nastolení lepších poměrů i z ekonomických důvodů a vlády obou zemí podepsaly v listopadu 1993 bezpečnostní protokol, že nebudou tolerovat na svém území teroristické organizace nepřátelské druhému státu, tj. PKK nebude mít prostor v Íránu a naproti tomu Turecko nebude podporovat organizaci Lidoví mudžáhedíni.²⁴⁶ Útoky PKK z území Íránu však stejně pokračovaly. Od poloviny roku 1996 přišel rok oteplení vztahů za vlády Necmettina Erbakana, jenž podepsal s Íránem delší dobu připravovanou smlouvu o výstavbě plynovodu z íránského Tabrízu do tureckého Erzurumu na východě země. Erbakan se ve snaze přeorientovat tureckou politiku na muslimské země dokonce pokusil dojednat s íránským prezidentem Hášemím Rafsandžáním smlouvu o obranné spolupráci, ale narazil na jasné veto armády. Po puči v Turecku (1997) a díky lepším vztahům s Izraelem se opět objevily výrazné třecí plochy s Íránem, prezident Demirel dokonce

---

²⁴³ FM Davutoğlu: Turkey's demands met with Israel apology. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-22 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310503-fm-davutoglu-turkeys-demands-met-with-israel-apology.html>>.

²⁴⁴ Turkey's flexibility on blockade conditions eased the way for Turkey-Israel deal. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-25 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310728-turkeys-flexibility-on-blockade-conditions-eased-the-way-for-turkey-israel-deal.html>>.

²⁴⁵ AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu*. 2009, s. 74, 165.

²⁴⁶ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Lidoví mudžáhedíni* [online]. [cit. 2013-02-09]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lidoví_mudžáhedíni>.

v prosinci 1997 opustil jednání Organizace islámské konference (nyní OIC) v Teheránu. V roce 1999 se vztahy poněkud oteplily po podpisu bezpečnostní dohody o provádění simultánních operací proti povstaleckým základnám po obou stranách hranice. Nakonec v témže roce PKK vyhlásila příměří. Situace se významně vylepšila po roce 2003, po tureckém odmítnutí americké invaze do Iráku a mírně vztahům prospěl, podle některých kritiků, i nástup liberálně islámské strany AKP do vlády.²⁴⁷ Největší posílení vzájemných vztahů zapříčinil ten fakt, že v Íránu působící kurdští povstalci skrze Stranu pro svobodný život v Kurdistánu (PJAK, bratrská organizace PKK) od roku 2004 přestali bojovat proti Turecku a začali bojovat proti íránskému režimu. Proto oba státy v potírání PKK a PJAK vzájemně na regionální úrovni spolupracovaly i v bezpečnostní oblasti. Na tomto příkladu je opět patrný vliv kurdské otázky na tureckou zahraniční politiku, jak zadržování Kurdů (spolu s USA) dokáže zcela změnit její politiku a vnímání hrozeb ze sousedního státu o 180°.

Vzájemným vztahům napomáhá i vybudovaná vzájemná ekonomická závislost, protože Írán do Turecka dodává zemní plyn v objemu kolem 20% turecké spotřeby, Írán je zas pro Turecko významným exportním trhem. Za vlády AKP od roku 2002 do roku 2009 export Turecka do Íránu vzrostl sedmkrát.²⁴⁸ Obě strany v roce 2007 podepsaly memorandum o možnosti stavby druhého plynovodu, jenž by i pro projekt Nabucco dodával plyn z Íránu i Turkmenistánu do Turecka a do EU, nicméně sankce USA proti firmám investujícím do energetiky Íránu tyto aktivity zmařily. Po roce 2009 do vzájemných vztahů vstoupily stále hlasitější obavy Izraele a Západu, že se Írán pokouší vyvinout jadernou zbraň. Nejdříve turečtí představitelé Írán obhajovali, že jsou to pomluvy, pak že má právo na mírové využití jaderné energie, že není férové nepoužít stejnou kritiku i na Izrael a konečně, že sankce situaci ještě zhorší.²⁴⁹ Činili tak i proti USA, a to i v RB OSN. Avšak do několika měsíců (v listopadu 2010) otočili a souhlasili s participací na obranném systému NATO včetně umístění radaru NATO proti íránským balistickým střelám na svém území (viz str. 98). Od zprovoznění tohoto radaru v lednu 2012 sklízí Turecko z íránské strany častou kritiku, především za to, že radar údajně chrání zejména Izrael.²⁵⁰

---

²⁴⁷ HALE, William M. Op. cit., s. 239-40.

²⁴⁸ OKTAV, Özden Z. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 82.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 82, 84.

²⁵⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 241-42.

Turecku se nelíbí, že Írán udržuje dobré vztahy s Arménií. Zájmy obou zemí se začaly podstatně rozcházet po stažení Američanů z Iráku (2010-2011). Sice si obě země nepřejí dělení Iráku, jež by vedlo ke vzniku Kurdistanu, nicméně Turecko se spolu se sunnitskými státy Perského zálivu (a USA) snaží oponovat centrální vládě Iráku, ve které mají největší moc šíité podporovaní Íránem. V poslední době se vztahy mezi Tureckem a Íránem rapidně zhoršily i kvůli situaci v Sýrii. V Iráku i v Sýrii probíhají střety na linii náboženského štěpení, mezi šíity a sunnity. Teprve poté se v obou zemích přidává štěpení etnické, tj. otázka autonomie kurdské menšiny. Šíitskou větev islámu vyznává na světě přibližně 16% muslimů. Žijí především v Íránu, Ázerbájdžánu, na jihu Iráku (v celém Iráku tvoří téměř 2/3 obyvatelstva), v Bahrajnu tvoří většinu. Zároveň různé šíitské skupiny, zejména alavité, dosud vládou v Sýrii, přestože tvoří necelých 20% obyvatelstva.

Od roku 2012 se vzájemné spory ohledně vývoje v Iráku, Sýrii a kolem radaru promítly i do vztahu k PKK a PJAK, neboť v srpnu 2012 byla odhalena síť íránských špiónů operující ve východním Turecku a spolupracující s PKK.²⁵¹ Další zpráva z října 2012 hovoří o tom, jak teroristé z PKK, kteří se vzdali turecké armádě, vypověděli, že PJAK se dohodla s PKK na podpoře boje proti turecké vládě. A sice za podpory vlády Íránu, která si několika základů PJAK podél hranice s Tureckem nebude po určitou dobu všimnout a která jim navíc údajně dodala těžké zbraně vyrobené v Rusku, kterými PKK zaútočila v srpnu 2012 v Şemdinli.²⁵² Z hlediska Íránu lze tyto kroky chápat jako logickou protiváhu předchozích kroků Turecka, které se v regionu jasně postavilo na sunnitskou stranu, jak v Sýrii, tak i v Iráku. Turecko naopak již delší dobu renovuje a staví nová vojenská stanoviště podél celé hranice s Íránem. Ke konci roku 2012 Írán rezolutně protestoval proti rozmístění systémů Patriot v Turecku. Tím, že se USA stáhly z Iráku, destabilizovaly - podobně jako při invazi - rovnováhu sil v regionu, což využil Írán k získání většího vlivu v irácké centrální vládě a Turecko de facto obklopil šíitskými státy. Turecká zahraniční politika opět otočila kormidlo o 180°, tentokrát ve spojení s Kurdy z KRG a s USA.

---

²⁵¹ Evidence reveals link between Iranian intelligence and PKK. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-31 [cit. 2012-11-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-291024-evidence-reveals-link-between-iranian-intelligence-and-pkk.html>>.

²⁵² 'Iran strikes deal with terrorist PJAK against Turkey'. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-10 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?newsId=294922>.

Přes všechny tyto narůstající spory však přesto dochází mezi představiteli diplomacií obou zemí k častým schůzkám, což svědčí o tom, že se především Írán snaží dostat ze sevření mezinárodních sankcí ohledně svého jaderného programu. Turecko mu v naslouchání vyhovuje, a to i toho důvodu, že z Íránu stále přebírá nezanedbatelné množství zemního plynu. Tureckým představitelům také může imponovat íránská snaha dosáhnout Západ technologicky, včetně zbraní.

Peter Jones se na adresu Íránu vyjádřil, že prvopočáteční optimismus Íránu ohledně „arabského jara“ vyprchal, neboť očekával, že se k moci dostanou režimy více proti-americké a že budou sledovat íránský model. Státy „arabského jara“, však spatřují svůj model spíše v sekulárním Turecku.²⁵³ Je to i proto, že soft power Íránu v arabském světě klesá, kdežto u Turecka stále stoupá.

4.5 Vztahy s Irákem a iráckými Kurdy

Vztahy Turecka s Irákem jsou jedny z nejkomplicovanějších. Jsou totiž silně ovlivněny vztahem k domácím Kurdům a byly vždy ovlivněny změnou regionálních parametrů, iniciovaných z roviny regionální i globální. Během všech tří posledních válek Iráku – s Íránem (1980-88), 1. válka v zálivu (1990-91) a zřízení bezletové zóny, okupace Iráku Spojenými státy a jejich spojenci (2003-11) – se totiž na severu Iráku vytvořilo mocenské vakuum, které dokázali využít zdejší Kurdové pro stále větší autonomii a které vždy znamenalo velký stimul pro separatistické povstalce z PKK, operující proti tureckému státu ze základů v severním Iráku. Během 80. let irácká vláda, na rozdíl od Sýrie, spolupracovala s Tureckem v boji proti kurdské menšině. Od roku 1991, tedy po 1. válce v zálivu, byly v kurdském regionu severního Iráku ustaveny i vlastní kurdské ozbrojené síly (tzv. pešmergů). Mocenské vakuum v severním Iráku na pár let smířilo dvě dosud rozhádané politické strany, konzervativní Kurdskou demokratickou stranu (KDP) Masúda Barzáního, která prioritizovala autonomii v rámci Iráku a levicovou Vlasteneckou unii Kurdistánu (PUK) Džalála Talabáního, jejímž cílem byla nezávislost. Postupně se zde utvořila kurdská politická

---

²⁵³ Iran disappointed with Arab Spring, says Canadian Mideast expert. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-08 [cit. 2012-12-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-297585-iran-disappointed-with-arab-spring-says-canadian-mideast-expert.html>>.

entita, de facto autonomní vláda zvaná „Erbil Republic“,²⁵⁴ což bylo trnem v oku pro turecké politiky. V letech 1994-96 se mezi KDP a PUK opět rozhořela občanská válka, což využívala turecká armáda k výpadům proti severoiráckým táborům PKK (někdy ve spolupráci s KDP).

Turecké vlády se do invaze Američanů v roce 2003 snažily tento region politicky i ekonomicky obcházet a všechny smlouvy činily s centrální vládou v Bagdádu, protože doufaly, že centrální vláda znovu uplatní svoji mocenskou nadvládu i nad touto oblastí. Nicméně situace se pro Turecko zásadně zkomplikovala invazí vedenou Američany v roce 2003. Tehdy byla v severovýchodním Iráku ustavena Kurdská regionální vláda (KRG), které šéfuje Masúd Barzání. V post-Saddámovském Iráku se začaly formovat instituce od roku 2005. Džalál Talabání byl zvolen prezidentem celého Iráku. Hale popisuje, že tento fakt byl pro tureckou diplomacii zásadní, neboť to naznačovalo, že ziskem důležitého postu se Kurdové nebudou chtít z Iráku odtrhnout. Turecko také silně podporovalo novou iráckou ústavu vytvářející federální stát s ustanoveními, že se žádná část nebude moci oddělit a že status sporného města Kirkúk bude dojednán později.²⁵⁵

Turecká diplomacie v Iráku neupřednostňovala ani šíity ani sunnity, přiměla sunnity integrovat se do politického systému a přála si navázat co nejlepší vztahy s centrální vládou v Iráku. Nicméně ta byla slabá a neakceschopná. Důvodem byly (a jsou) kmenové a především náboženské spory mezi sunnity a většinovými šíity. Jejich vzrůstající vzájemné teroristické útoky, které kulminovaly v letech 2006 až 2007 dovedly Irák na pokraj občanské války. Důvodem je i to, že ve volbách v roce 2005 získali sunnitě pouze 6% parlamentních křesel. Kurdové jich získali 27% a turecká diplomacie pochopila, že by měla přehodnotit své vztahy se silnou KRG.²⁵⁶

Během let 2004 až 2007 značně vzrostl počet útoků PKK ze severoiráckého území do Turecka, hrozila válka Turecka s KRG. Turecká Národní zpravodajská služba (MÍT) však od roku 2005 vedla tajné rozhovory s KRG a v roce 2008 Národní bezpečnostní rada (MGK) odsouhlasila vládě možnost navázání oficiálních kontaktů i s KRG. Turecká vláda tak

---

²⁵⁴ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 125, 128.

²⁵⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 236.

²⁵⁶ ERTEM, Helin S. Turkish–American Relations and Northern Iraq: Relief at Last? In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 2011, s. 62.

probojovala toto usmíření s KRG proti armádě.²⁵⁷ Hale zdůvodňuje změnu tohoto domácího faktoru dalším výrazným poklesem politické moci armády po začátku vyšetřování kauzy Ergenekon.²⁵⁸ A tak Davutoğluův princip „zero-problems with neighbors“ slavil úspěch i s KRG, z nepřítele se stal přítel. KRG podpořila Turecko a uznala jeho právo bojovat proti PKK, a to i na (svém) území severovýchodního Iráku. Davutoğlu píše, že Turecko překazilo zřejmý plán PKK postavit Turecko nejdříve proti KRG a posléze i proti irácké vládě, arabskému světu a USA, když se Turecku souhrou hrozby unilaterálního vojenského řešení s diplomatickým tlakem na okolní arabské státy a USA podařilo dostat do izolace naopak PKK.²⁵⁹ Od roku 2009 si Turecko vymohlo trilaterální mechanismus s Irákem a USA, že primární odpovědnost má samozřejmě i nadále centrální vláda v Iráku, ale pokud PKK stále podniká značný počet útoků na turecké území, pak má na základě této úmluvy Turecko právo na letecké i pozemní útoky do severního Iráku na tábory PKK, kde se, zejména v pohoří Kandil, cvičí a připravuje na 5000 vojáků PKK.²⁶⁰ Tyto přeshraniční vojenské operace činí vláda Turecka od roku 2007 na základě každoročně opakovaného zmocnění tureckým parlamentem. Např. během prvních jedenácti měsíců roku 2012 turecká armáda podnikla na 55 přeshraničních útoků. Turecká armáda tvrdí, že v roce 2012 způsobila PKK významné ztráty, a to především změnou taktiky z obranné na ofenzivní, se stálou prezencí armády na rozsáhlém území. I proto bylo brzy zpacifikováno povstání iniciované PKK na jihovýchodě Turecka v Şemdinli.²⁶¹

Mezitím se mezi Tureckem a KRG utužily vztahy i v ekonomické rovině. Severovýchodní Irák je totiž od roku 2003 nejstabilnější oblastí v Iráku, proto tam proudily zahraniční investice, včetně těch z Turecka. Je to významná oblast pro turecký export. Turecké stavební firmy zde staví mnohé objekty infrastruktury a turecké firmy kontrolují značnou část obchodu KRG. Ankara dokonce nyní stále více podporuje přímý vývoz ropy a plynu z tohoto území

---

²⁵⁷ ERTEM, Helin S. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 60.

²⁵⁸ HALE, William M. Op. cit., s. 237.

²⁵⁹ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2008. Op. cit., s. 87.

²⁶⁰ Not Turkey, but others violate Iraq space: prime minister. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-07-20 [cit. 2012-11-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/not-turkey-but-others-violate-iraq-space-prime-minister.aspx?pageID=238&nID=25942&NewsCatID=338>>.

²⁶¹ Turkey conducts 55 cross-border operations into northern Iraq during 2012. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-02 [cit. 2012-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-299999-turkey-conducts-55-cross-border-operations-into-northern-iraq-during-2012.html>>.

KRG, což ještě nedávno naprosto odmítala, jako poslední krok k nezávislosti Kurdů. Turecko podepsalo v květnu 2012 dohodu s KRG o exportu ropy a zemního plynu sítí ropo/plyno-vodů přes Turecko na mezinárodní trhy, a to bez svolení centrální vlády v Bagdádu. Z toho profituje jak KRG, tak Turecko. KRG navíc v poslední době podepsala kontrakty s předními ropnými společnostmi na průzkum slibných ložisek na svém teritoriu, které ukazují, že pod severoiráckým kurdským regionem se nacházejí velmi významné rezervy ropy a plynu. Turecko by pak bylo jedinou zatím možnou cestou pro odbyt těchto žádaných surovin na světové trhy. I Helin Ertem uvádí, že KRG je nyní zcela závislá na Turecku, ekonomicky, politicky i bezpečnostně. Američané se z Iráku již stáhli a Írán se Sýrií nejsou dobrými spojenci, protože nemají dobré vztahy s USA a mají problematické vazby na šíity v Iráku.²⁶² Proto si Davutoğlu v poslední době tak notuje s Masúdem Barzáním z KRG, pomáhají si, i co se týče vývoje v Sýrii. Téměř všechny důležité světové těžbařské firmy přecházejí z jihu na sever Iráku. „Vyhání“ je sama irácká vláda, která jim nabízí smlouvy o technických službách, kdežto KRG jim nabízí standardní kontrakty o podílu na produkci. Činí tak i bez souhlasu centrální vlády, což je největší rozpor mezi KRG a centrální iráckou vládou.²⁶³ Pokud by se však tyto „energetické“ spory vyřešily, pak by se Irák mohl stát významným dodavatelem plynu a ropy přes Turecko i pro EU, např. pro projekt Nabucco.

Vztahy Turecka s centrální vládou v Bagdádu byly v letech 2005-2011 dobré. V roce 2009 byla zřízena společná mezivládní rada strategického partnerství. Na této úrovni irácká vláda uznala právo Turecka na přeshraniční intervence proti táborům PKK. Po odchodu Američanů z Iráku (2010-2011) se však vztahy s Bagdádem prudce zhoršily. Nejdůležitější spory panují ohledně příjmů z energetiky a o uchování celistvosti Iráku. Navzdory tomu, že turečtí představitelé mnohokrát deklarovali závazek zachování celistvosti Iráku, tak centrální vláda v Bagdádu několikrát varovala Turecko, aby nejednalo s KRG jako se samostatným státem a nepodepisovalo s ní smlouvy o dodávkách ropy a plynu, bez schválení centrální vlády. Dalším sporem obou zemí je vývoj v Sýrii, protože šíity ovládaná irácká vláda v Bagdádu podporuje Asadův režim. Převážně sunnitské Turecko zas vnímá své odříznutí od zbytku sunnitských věřících šíitským pásem Írán-Irák-Sýrie. Snad proto Turecko poskytlo azyl

---

²⁶² ERTEM, Helin S. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 65.

²⁶³ YINANÇ, Barçın. Arbil crisis to bring Turkey, KRG closer. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-06 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/arbil-crisis-to-bring-turkey-krg-closer.aspx?pageID=238&nID=36173&NewsCatID=338>>.

iráckému sunnitskému viceprezidentovi Táríku Hášimímu. Ten byl v Iráku v květnu 2012 v nepřítomnosti odsouzen k smrti za podílení se na teroristických činech a Turecko jej odmítlo vydat zpět do Iráku k potrestání. Turecko tvrdí, že irácká vláda se snaží uzurpovat celou moc jen pro sebe, pro šíity, na úkor potlačovaných sunnitů, Kurdů a Turkmenů. Irák se dále velmi ostře ohradil proti překvapivé návštěvě Davutoğlua v Kirkúku, kde žije silná menšina Turkmenů. V prosinci 2012 zaslal premiér Iráku Núrí Málíkí tureckým představitelům přátelskou nabídku, že je možné vztahy opět urovnat, ovšem pouze za předpokladu, že se oba státy nebudou vměšovat navzájem do záležitostí druhé země. Bagdádská vláda, která prudce navyšuje export své ropy, však nadále potřebuje exportovat ropu i přes Turecko, dokonce smlouvá vyšší objemy. Tento fakt lze přičíst na vrub tomu, že exportem ropy pokrývá téměř celý svůj rozpočet a v případě konfliktu Izraele (a USA) s Íránem by hrozilo uzavření Hormuzského průlivu. Turecko dosud přijímá přibližně ¼ exportu irácké ropy.²⁶⁴

Poté, co i poslední vojenské jednotky USA opustily nárazníkové pásmo mezi centrální vládou a KRG, to v létě 2012 mezi oběma vládami začalo jiskřit, protože šíity kontrolovaná centrální vláda chtěla pešmergům a syrským Kurdům znemožnit volný přechod do Sýrie. Naštěstí bylo vše zažehnáno, především na popud USA. Avšak po několika měsících latentního klidu byly v listopadu zaznamenány opětovné srážky. Tentokrát se vyostřila situace kolem sporného Kirkúku, strategického města s bohatými ložisky ropy v okolí. Erdoğan tehdy obvinil bagdádskou vládu z toho, že chce vtáhnout celý Irák do občanské války.²⁶⁵ Turecko tedy zůstává na straně Barzáního. Nadto se Turecko zajímá o osud etnicky blízkých Turkmenů,²⁶⁶ třetí největší etnické skupiny v Iráku, kteří obývají právě střed konfliktní zóny mezi Araby a Kurdy, a nemají žádné vlastní ozbrojené složky. Irácká vláda se v říjnu 2012 - před prodloužením mandátu armádě tureckým parlamentem - vyslovila proti dalším tureckým vojenským útokům na své území. Také svým nařízením na poslední chvíli neschválila přilet tureckého ministra energetiky Tanera Yıldize na konferenci o ropě a plynu konané v Arbílu, v

---

²⁶⁴ HALE, William M. Op. cit., s. 126.

²⁶⁵ Turkey PM accuses Baghdad of dragging Iraq to civil war. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-21 [cit. 2012-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-pm-accuses-baghdad-of-dragging-iraq-to-civil-war.aspx?pageID=238&nID=35136&NewsCatID=338>>.

²⁶⁶ Prioritizovali je před tím, než navázali přátelské vztahy s KRG.

hlavním městě kurdského Iráku.²⁶⁷ Nicméně, jak podotýká Ertem, bez vyřešení chronické otázky vlastních Kurdů a eliminace PKK, se vztahy Turecka s KRG i USA mohou kdykoli opět zhoršit.²⁶⁸

4.6 Turecko - vzor „arabského jara“

Byl to Rašíd Ghannúší, kdo položil teoretický rámec pro kompatibilitu liberální demokracie a islámu, a přesvědčil tak islamisty v 80. letech zapojit se do demokratického systému politických stran. Tak tomu bylo v Tunisu (Ennahda)²⁶⁹ a v Egyptu (Muslimské bratrstvo) ještě předtím než Erbakan v Turecku v roce 1995 vyhrál volby. Představitelé Muslimského bratrstva vidí v AKP úspěšnou verzi svého hnutí, přestože přiznávají, že jim bylo předchozí, islamističtější, hnutí premiéra Necmettina Erbakana bližší. Erdoğan naproti tomu nabádá nové režimy, aby následovaly jeho sekulární model, za což z Egyptu sklídl kritiku.²⁷⁰

İlber Ortaylı k tomu dodává, že západní typ sekularismu nemůže být aplikován ve světě islámu, protože v islámu není duchovenstvo, hierarchizovaná církev. I v Turecku se proto jedná o jakousi rovnováhu mezi náboženstvím a sekularismem společnosti na základě konsensu a smlouvy, kterou je potřeba opakovat pro všechny aspekty života. Proto se i Turecko může stát určitým sekularizačním modelem pro jiné islámské státy.²⁷¹ K tomu je nutné dodat, že Turecko je zatím jediným muslimským státem, který byl sekularizován.

O revolučních událostech „arabského jara“, které se od prosince 2010 rozšířily jako lavina a docílily změnu režimů v Tunisu, Egyptu, Libyi a nyní probíhají v Sýrii, je dostatek informací. Zejména pro nekompromisní kritiku Izraele mělo Turecko před těmito událostmi velmi dobrou pověst v arabském i celém islámském světě. Turecko bylo vzorem pro ostatní arabské státy v regionu pro sloučení umírněného islámu s liberální demokracií, s úspěšnou

---

²⁶⁷ Turkish minister's Arbil trip gets Baghdad block. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-05 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-ministers-arbil-trip-gets-baghdad-block.aspx?pageID=238&nID=36124&NewsCatID=338>>.

²⁶⁸ ERTEM, Helin S. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 70.

²⁶⁹ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Ennahda* [online]. [cit. 2012-11-11]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ennahda>>. Ennahda znamená Hnutí obnovy, Ghannúší je předsedou.

²⁷⁰ HALE, William M. Op. cit., s. 245.

²⁷¹ Turkey built its own model with the republic, says scholar. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-29 [cit. 2012-12-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-built-its-own-model-with-the-republic-says-scholar.aspx?pageID=238&nID=33415&NewsCatID=338>>.

ekonomikou. Davutoğluova politika „zero problems with neighbours“ slavila úspěchy. Turecko zlepšilo své vztahy se Sýrií, s Íránem, Irákem včetně KRG, krátce i s Arménií.

Ministr zahraničních věcí Izraele Avigdor Lieberman ohodnotil náhlý přerýv ve vztazích Turecka s Izraelem jako intencionální strategické rozhodnutí Davutoğlua a Erdoğan, aby se Turecko mohlo postavit do čela islámského světa,²⁷² což se do jisté míry i stalo. Davutoğlu na své velmi časté zahraniční cesty po islámských státech bere i mnoho tureckých podnikatelů, aby patřičně podepřel svůj princip vzájemné ekonomické závislosti. Turecko v těchto státech rovněž zakládá své turecké školy a univerzity nebo pro nejchudší státy, jako je např. Somálsko, poskytuje vládní stipendia pro studium v Turecku. Studenti se učí mnoha oborům, včetně islámu. Tyto školy tak napomáhají sblížení těchto států s Tureckem.

Při bližší analýze „arabského jara“ lze vysledovat, že tyto revoluce přivedly k moci islamistická hnutí, a sice různé větve Muslimského bratrstva.²⁷³ Navzdory tomu, že se dnes jedná o národní politické strany či hnutí, tak vyvěrají ze stejných ideologických základů a mají mezi sebou čilé styky.²⁷⁴ Základním cílem tohoto hnutí bylo vyvinout vlastní muslimskou cestu proti velmi rychlé westernizaci arabských zemí a jedním z hlavních znaků hnutí byl panislamismus, tj. politické sjednocení všech muslimských národů v jednotný chalífát, bez ohledu na jejich národnost. Přesto jsou hlavním zdrojem rozkolů těchto různých větví bratrstva jejich vztahy k Íránu. Státy Arabského poloostrova pod vedením Saúdské Arábie jsou striktně proti-iránské, naopak egyptské Muslimské bratrstvo v Íránu přes některé rozdílnosti nevidí nepřítele a poukazuje na jeho pomoc palestinskému hnutí Hamás v Gaze.²⁷⁵ Pak se jeví egyptské snahy o regionální schůzky o situaci v Sýrii včetně přizvání Íránu v jiném světle. Pro utlumení regionálního napětí Saúdská Arábie učinila na summitu OIC

---

²⁷² Lieberman: Israel Ready to discuss apology issue as part of package. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-23 [cit. 2012-11-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287431-lieberman-israel-ready-to-discuss-apology-issue-as-part-of-package.html>>.

²⁷³ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Muslimské bratrstvo* [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Muslimské_bratrstvo>.

²⁷⁴ AYASUN, Abdullah. All factions of Muslim Brotherhood focus on national agendas. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-29 [cit. 2012-11-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287950-all-factions-of-muslim-brotherhood-focus-on-national-agendas.html>>.

²⁷⁵ AYASUN, Abdullah. All factions of Muslim Brotherhood focus on national agendas. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-29 [cit. 2012-11-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-287950-all-factions-of-muslim-brotherhood-focus-on-national-agendas.html>>.

v srpnu 2012 některá smířlivá gesta vůči Íránu, např. navrhla zřízení centra pro dialog mezi sunnitskou a šíitskou větví islámu.²⁷⁶

Turecko se velmi sblížilo s novou vládou v Egyptu vedenou prezidentem Muhammadem Mursím, jenž vyšel z Muslimského bratrstva. Oba státy se dohodly na strategické spolupráci, i formou společných mezivládních jednání rady strategického partnerství. Dokonce pořádaly společné vojenské námořní manévry. Obě země spojuje úsilí o podporu syrské opozice. Mursí se v létě 2012 pokusil vytvořit regionální fórum pro vyřešení syrské občanské války Egypt-Turecko-Írán-Saúdská Arábie, avšak Saúdi o tom s Íránem jednat nechtěli. V říjnu 2012 přišel Erdoğan s návrhem tří trojčlenných regionálních skupin. Tu původní by rozdělil na dvě: Turecko-Írán-Egypt a Turecko-Saúdská Arábie-Egypt a do hry by přizval i Rusko ve skupině Turecko-Írán-Rusko. Tím by Turecko zastínilo původní egyptskou iniciativu.²⁷⁷ Nicméně Egypt je nejlidnatější arabský stát a jeho Muslimské bratrstvo má na bratrstvo v Sýrii, nejsilnější složku odporu režimu, velký vliv, a tak zřejmě bude v Sýrii hrát roli hlavní. Turecko při řešení syrské krize v roce 2012 spolupracovalo se Saúdskou Arábií a Katar, s nimiž podepsalo smlouvy o spolupráci při výcviku vojenského personálu.²⁷⁸

V Saúdské Arábii vládnoucí wahhábisté²⁷⁹ o sobě tvrdí, že jsou jediní praví následovníci proroka Mohameda. Tito fundamentalističtí sunnitští muslimové označují ostatní muslimské věřící, a to i z jiných sunnitských škol islámu, za nevěřící. Otázkou je, zda jsou wahhábisté a salafisté schopni se dohodnout s Muslimským bratrstvem, a kam až mohou spory a válka uvnitř islámského světa dospět.

---

²⁷⁶ Turkey reiterates warning of Syria intervention in response to PKK threat. *Today's Zaman* [online]. 2012-08-16 [cit. 2012-11-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-289720-turkey-reiterates-warning-of-syria-intervention-in-response-to-pkk-threat.html>>.

²⁷⁷ Erdoğan proposes regional talks with Iran, Russia on Syria. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-17 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-295633-erdogan-proposes-regional-talks-with-iran-russia-on-syria.html>>.

²⁷⁸ Turkey approves military deal with Qatar, Saudi Arabia amid Syria conflict. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-11 [cit. 2012-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-297875-turkey-approves-military-deal-with-qatar-saudi-arabia-amid-syria-conflict.html>>.

²⁷⁹ *Wikipedie: otevřená encyklopedie – Wahhábismus* [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Wahhábismus>>.

Dle průzkumu Gallupova ústavu většina Arabů (ve zkoumaných 10 státech) byla proti intervenci NATO v Libyi.²⁸⁰ I Turecko se nejdříve stavělo proti zásahu v Libyi, kde mělo ekonomické zájmy, pak však Erdoğan obrátil směr a pomohl NATO. Především šíité upozorňují na to, že Turecko svými kroky vlastně pomáhá Západu a Izraeli rozklížit muslimský svět. Jak se domnívá Kemal Kirišçi, turecká zahraniční politika dosáhla v posledních 10 letech pozoruhodných úspěchů, Turecko se stalo významným regionálním hráčem, kdy pomocí dialogu a smíru urovnalo vlastní konflikty se všemi sousedy, tak i konflikty jiné. Vláda AKP mnohem systematictěji dořešila integrační procesy se sousedy, např. byla zrušena vízová povinnost se sousedy, přestože to byl prvotně cíl bohatých tureckých koncernů. Nicméně v posledních dvou letech zahraniční politika Turecka obrátila a ztrácí svoji image, protože přispívá k regionální polarizaci na linii sunnitě vs. šíité a má rozvratný charakter. Jako kdyby se Turecko vrátilo do 80. a 90. let minulého století. Erdoğan ještě před dvěma lety vyjadřoval empatii směrem ke Kurdům, dnes navrhuje odebrání imunity poslancům BDP. V Turecku je vězněno více novinářů nežli v Íránu a Číně, což je alarmující. Možná, že ambice byly příliš vysoké, snad by se turecká diplomacie měla stát zase skromnou a pokornou, analyzující své okolí, protože možnosti Turecka jsou limitované.²⁸¹ USA se ze Středního východu vojensky stáhly, proto potřebují Turecko, jako hlavního spojence v této oblasti, protože se také staví proti islámskému radikalismu, aby se zdařila regionální transformace režimů, které povstaly z revolucí „arabského jara“.²⁸²

4.6.1 Vztahy se Sýrií

Se Sýrií mělo Turecko napjaté vztahy od roku 1939 kvůli provincii Alexandretta/Hatay, kterou v roce 1936 Turecku postoupila Francie ze svého bývalého mandátního území v Sýrii. V současné době je tento spor již méně závažný. Primárním problémem turecké zahraniční politiky během 80. a 90. let byla kurdská otázka. Syrský režim v tom sehrál důležitou roli,

---

²⁸⁰ Analysis by the Gallup Center for Muslim Studies. *Snapshot: NATO intervention in Libya Unpopular in Arab World*. [online]. 2012-05-31 [cit. 2012-11-10]. Elektronická kopie analýzy dostupná z WWW: <<http://www.gallup.com/poll/154997/snapshot-nato-intervention-libya-unpopular-arab-world.aspx>>.

²⁸¹ 'Turkey needs to grab bull by the horns on foreign policy'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-09-08 [cit. 2012-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-needs-to-grab-bull-by-the-horns-on-foreign-policy.aspx?pageID=238&nID=29640&NewsCatID=338>>.

²⁸² US withdrawal from Mideast gives Turkey role: Ex-envoy. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-12 [cit. 2012-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/us-withdrawal-from-mideast-gives-turkey-role-ex-envoy.aspx?pageID=238&nID=34454&NewsCatID=338>>.

protože aktivně podporoval PKK. Tajně hostil vůdce PKK Abdullaha Öcalana, poskytoval PKK logistické a výcvikové zázemí v Libanonu (tehdy okupovaném Sýrii). Tato podpora byla vlastně protiakcí Sýrie ve sporu s Tureckem ohledně využívání vod řek Eufrat a Tigris, protože Turecko v 80. letech zahájilo Jihovýchodní anatolský projekt (GAP), jenž měl stavbou dvaadvaceti přehrad tyto vody využívat pro výrobu elektrické energie a zavlažování a měl zároveň poskytnout práci statisícům v chudém kurdsém regionu.²⁸³ Premiér Özal podepsal roku 1987 s prezidentem Háfizem Asadem smlouvu o zajištění (minimálních) dodávek vody do Sýrie s tím, že Sýrie přestane podporovat PKK, k čemuž však nedošlo.²⁸⁴ Podobné problémy s nedostatkem vody v těchto řekách, přitékajících z Turecka, má i Irák.

Dramatický zlom ve vztazích obou států přinesl rok 1998. Tehdy turecká armáda porazila hlavní síly PKK na svém území, rozmístila značné vojenské síly k hranicím se Sýrií a požadovala po syrské vládě plnění předchozích vzájemných dohod. Sýrie se zalekla, protože za ní již nestál SSSR, kdežto za Tureckem stál Izrael. Sýrie vyhostila Öcalana a ve smlouvě s Tureckem z října 1998 se zavázala skoncovat s jakoukoliv podporou PKK. Tábory PKK byly v Sýrii zrušeny a byly zřízeny společné inspekce na obou stranách hranice. Turecká diplomacie tak mohla slavit jeden z největších úspěchů. Po smrti syrského prezidenta Háfize Asada nastoupil na jeho místo jeho syn Bašár, s nímž Turecko otevřelo období přátelského sbližování (2000-11). Od roku 2004 bylo zavedeno volné obchodování (podobně jako s Izraelem) a od roku 2009 začal mezi oběma zeměmi fungovat bezvízový styk. Ekonomické vztahy jen kvetly. V roce 2009 došlo k prvnímu společnému mezivládnímu jednání rady strategického partnerství. Po zesílení vztahů ekonomických a politických došlo i na sbližování v bezpečnostní oblasti, když proběhly společné vojenské manévry. Z Erdoğana a Asada se stali osobní přátelé. V roce 2010 Davutoğlu navrhoval rozšíření podobné ekonomické a politické spolupráce rozšířit o Libanon a Jordánsko, s neskromným cílem implementovat v tomto regionu politické metody EU. Mezi Sýrií a Tureckem nicméně stále existovaly neshody. V roce 2009 Turecko chtělo podmínit konečnou dohodu o využívání vod řek Eufrat a Tigris souhlasem Sýrie se stažením uplatňování práva na Hatay, což však Syřané odmítli.²⁸⁵ Avšak vzájemné sbližování si přála i Sýrie, která se obávala, že by se mohla stát dalším cílem

---

²⁸³ ÇELİK, Yasemin. Op. cit., s. xvii.

²⁸⁴ HALE, William M. Op. cit., s. 127.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 235.

USA. Jak dále uvádí Oktav, Turecko se snažilo a snaží v celém regionu uplatnit svoje zkušenosti z politiky v EU, tj. pomocí ekonomiky uhladit politické rozpory. Zároveň pro utvrzení společné identity turečtí představitelé uvádějí na jedné straně společnou kulturu a historii a na straně druhé, společného nepřítel, Izrael.²⁸⁶ Turecká diplomacie se přesto úspěšně snažila být prostředníkem v mírových jednáních mezi Izraelem a Sýrií, nakonec neúspěšných vinou Izraele.

Od vypuknutí „arabského jara“ v Sýrii, tedy od března 2011, se však vzájemné vztahy začaly rapidně zhoršovat. Davutoğlu se ještě snažil osobně upozorňovat a protestovat proti násilí páchaném Asadovým režimem proti vlastním lidem Sýrie, leč marně. K poslednímu setkání Davutoğlua s Asadem došlo v srpnu 2011. Asad sice tehdy slíbil provést reformy režimu, nicméně k nim nedošlo.²⁸⁷ Od té doby se z přátelského Turecka stal naopak nejhrolivější kritik brutálních praktik Asadova syrského režimu. Povstání, vedené v Sýrii zejména sunnity, lze posoudit i jako odplatu za krvavé potlačení povstání tamní odnože Muslimského bratrstva syrským režimem ve městě Hamá v roce 1982.

Krizе mezi oběma státy se vyostřila v červnu 2012 při sestřelení turecké stíhačky syrskou protivzdušnou obranou, kdy se stanoviska obou stran diametrálně rozcházela. NATO následně Turecku odsouhlasilo zesilování vojenské přítomnosti podél hranic se Sýrií a pomohlo Turecku vypracovat plány obrany pro případ útoku ze strany Sýrie a plány pro případné zhoršení situace v Sýrii. Přesto se zdá, že údajně uniklá zpráva z CIA do deníku Wall Street Journal o tom, že turecká stíhačka byla sestřelena nad syrským územím,²⁸⁸ mohla být zdviženým prstem USA vůči Turecku, aby se v tomto střetu mírnilo. Naznačil to i budoucí vývoj, kdy USA nechtěly podporovat syrskou opozici en bloc, ale výběrově, aby nepodporovaly přívržence Al-Káidy. Turecká vláda požadovala v srpnu 2012 zřízení bezpečnostní zóny na severu Sýrie, aby zamezila dalšímu přílivu uprchlíků ze Sýrie, jejichž

---

²⁸⁶ OKTAV, Özden Z. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 77, 80.

²⁸⁷ Spiraling Syria violence pulls friends apart. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-25 [cit. 2012-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/spiraling-syria-violence-pulls-friends-apart.aspx?pageID=238&nID=33204&NewsCatID=338>>.

²⁸⁸ Turkish Army denies WSJ report on jet downed by Syria. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-07-01 [cit. 2012-11-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-army-denies-wsj-report-on-jet-downed-by-syria.aspx?pageID=238&nID=24462&NewsCatID=338>>.

počet významně rostl.²⁸⁹ V říjnu 2012 Turecko navrhovalo mezinárodní intervenci z humanitárních důvodů. Všechny tyto snahy byly bezvýsledné, protože Rusko a Čína byly svým vetem v RB OSN proti. Turecko si nicméně uvědomovalo omezenost své moci a dalo jasně na vědomí, že vojensky by bez RB OSN a NATO nezasáhlo. Rusko po ztrátě Libye nechtělo v občanské válce v Sýrii ponechat nic náhodě a mohutně posílilo svoje námořní ozbrojené síly v oblasti (v Tartusu má svoji jedinou námořní základnu mimo své území), a tak NATO nemůže do Sýrie jednoduše intervenovat.

Když se syrští Kurdové nepohodli s opoziční Syrskou národní radou, která odmítla mít agendu pro přibližně 2 milióny syrských Kurdů,²⁹⁰ tak syrský režim začal hrát „kurdkou kartu“, tj. stáhl armádu z Kurdy obývaných oblastí na severu a zejména severovýchodě Sýrie a Kurdové si tam od léta 2012 začali vládnout sami. Kurdové jsou však v této oblasti značně nejednotní. Asad zřejmě smluvně podchytil především kurdkou Stranu demokratické jednoty (PYD), ozbrojenou syrskou odnož PKK, která nyní stojí při jeho režimu proti opozici, kdežto Kurdská národní rada (KNC), organizace sdružující 16 kurdských stran, má mezi syrskými Kurdy největší zastoupení a je vůči Asadovi v opozici. Prezident KRG Barzání se pokusil tyto znesvářené kurdské strany v Sýrii sjednotit pod zastřešující organizací Vrcholná kurdská rada a poradil jim, aby se nestavěli ani na jednu stranu „arabského“ konfliktu. Přes varování Barzáního měli ozbrojenci z PYD na podzim 2012 několik přestřelek s rebely ze Svobodné syrské armády (FSA). Situace v kurdské části Sýrie připomíná mocenské vakuum po roce 1991 v kurdsém Iráku. Erdoğan již Barzáního varoval, že Turecko autonomní oblast na severu Sýrie – jako tomu bylo v případě severního Iráku – nepřipustí.²⁹¹ To jsou dosti silná slova a bezprecedentní vměšování do záležitostí cizí země.

Autor práce žádný podobný komentář nezaznamenal, ale Turecko může sázet na to, že Kurdové v Sýrii (podle Přílohy III.) obývají podél hranic s Tureckem nesouvislé území a tudíž by, vyjma severovýchodního výběžku, šla vytvořit autonomní oblast dosti těžko. Na

---

²⁸⁹ Nearly 145,000 Syrians taking refuge in Turkey, data show. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-21 [cit. 2013-01-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-301846-nearly-145000-syrians-taking-refuge-in-turkey-data-show.html>>.

²⁹⁰ Viz Příloha III.

²⁹¹ Turkey warned Iraqi Kurds that autonomy would not be applied in Syria: PM. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-02 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-warned-iraqi-kurds-that-autonomy-would-not-be-applied-in-syria-pm.aspx?pageID=238&nID=33802&NewsCatID=338>>.

druhou stranu i zástupci PYD říkají, že kdo bude kontrolovat toto kurdské území Sýrie, tak ten bude zároveň kontrolovat značnou část syrských ropných rezerv (odhadovaných na 2,5 miliardy barelů).²⁹² Turecko od začátku syrské občanské války, v níž se ze 3/4 většinová sunnitě bouří proti vládnoucím šíitským alavitům, stojí na straně utlačovaných sunnitů. Turecká diplomacie zřejmě kalkuluje s tím, že by za pomoc Turecka jistě nedovolili Kurdům žádnou autonomii. Syrští Kurdové mají, podle všech indicií, velmi úzké vztahy s Kurdy ze severního Iráku. Navzdory tomu, že Turecko má s KRG velmi dobré vztahy a Masúd Barzání často vyzývá PKK ke složení zbraní, tak v říjnu 2012 přiznal, že na svém území v severním Iráku cvičí ve zbraní tisíce syrských Kurdů, údajně proto, aby se uměli bránit násilím v Sýrii.²⁹³ Zároveň premiér KRG, Nechirvan Barzání, vyzval Turecko k dlouhodobému nevojenskému řešení kurdské otázky v Turecku, tj. k jednání s PKK.²⁹⁴

Turecko tak čelí rozšíření základen PYD v severní Sýrii a bojí se opakování scénáře z 90. let na svém území, což se momentálně již děje, protože PKK je v Turecku velmi aktivní. Kurdská elita ve všech Kurdy obývaných státech si je v současné době velmi dobře vědoma toho, že podobnou šanci na vytvoření vlastního státu Kurdové ještě nikdy neměli a jen tak se jí nevzdají. Samozřejmě včetně Kurdů v Turecku, kde jich žije nejvíce (viz Příloha III). Proto i Davutoğlu 1.8.2012 navštívil v Arbílu Barzáního, kde vydali společné prohlášení, že jakékoliv teroristické entity chtějící profitovat z mocenského vakuu v Sýrii budou považovány oběma stranami za společné ohrožení.²⁹⁵ Turecko, podobně jako Saúdská Arábie a Katar, dodává syrské opozici zbraně a poskytuje výcvik, včetně logistického zázemí na svém území.²⁹⁶ Přestože se boj v Sýrii prodlužuje, tak podpora Turecka opoziční Svobodné syrské

---

²⁹² Syria's Kurdish opposition leader claims Assad benefits from PYD agenda. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-23 [cit. 2012-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-299098-syrias-kurdish-opposition-leader-claims-assad-benefits-from-pyd-agenda.html>>.

²⁹³ Turkish Parliament is an opportunity for Kurds, Barzani says. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-07 [cit. 2012-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-parliament-is-an-opportunity-for-kurds-barzani-says-.aspx?pageID=238&nID=31826&NewsCatID=338>>.

²⁹⁴ Iraqi Kurdish leader calls for dialogue with PKK. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-17 [cit. 2012-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-295571-iraqi-kurdish-leader-calls-for-dialogue-with-pkk.html>>.

²⁹⁵ Terrorists in Syria would be a threat: Turkey, KRG. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-08-01 [cit. 2012-11-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/terrorists-in-syria-would-be-a-threat-turkey-kr.aspx?pageID=238&nID=26903&NewsCatID=338>>.

²⁹⁶ Main base in Turkey, says rebel Free Syrian Army. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-08-30 [cit. 2012-11-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/main-base-in-turkey-says-rebel-free-syrian-army.aspx?pageID=238&nID=28967&NewsCatID=338>>.

armádě (FSA) přináší své plody, neboť ta se jednoznačně vyjádřila proti jakékoli kurdské autonomii či státu v rámci stávajících syrských hranic.

Jak mocně se kurdská otázka odráží na turecké zahraniční politice, si lze ukázat na následujících událostech. Ihned poté, co na turecké území dopadl granát vystřelený ze syrského území (3.10.2012), což mělo za následek smrt pěti občanů Turecka, turecký parlament – pro hlasovali pouze poslanci AKP a někteří z MHP, ostatní opoziční poslanci byli proti – odhlasoval oprávnění pro tureckou armádu, že v případě podobných útoků ze syrského na turecké území může intervenovat na území Sýrie. Podobně jako v případě přeshraničních útoků do severního Iráku, má tento zmocňující mandát platnost 1 rok, s možností prodlužování. Turecká armáda sice potvrdila, že granát mohl být vystřelen kteroukoli bojující stranou v Sýrii, ale za odpovědnost to dala syrské armádě, kterou pak přes hranice ostřelovala z děl a zabila několik syrských vojáků. A to přesto, že se syrská strana za tento incident omluvila²⁹⁷ a původ střel prohlásili za nejasný i zástupci americké armády s tím, že ani NATO ani USA si nepřejí být zaangażováni do stále více komplikovanějšího syrského problému.²⁹⁸ Došlo ještě k několika podobným incidentům a turecká strana vždy oplácela střelami údajně dvakrát početnějšími. Zatímco střely ze Sýrie jsou více méně zbloudilé a až na oněch 5 životů mnoho škody nenadělaly, pak turecká odvetná střelba zabila desítky syrských vojáků a zničila značné množství jejich techniky včetně několika tanků.²⁹⁹ Zdá se proto, že ne Sýrie, ale Turecko by si mohlo přát válku, aby vyřešilo jak syrskou, tak i kurdskou otázku. To dokresluje i světovými médii téměř nepovšimnutá zpráva od britské organizace SOHR monitorující případy porušování lidských práv v Sýrii, že již 2.10.2012 došlo na turecko-syrské hranici k vůbec prvnímu incidentu se smrtelnými následky, když turečtí vojáci zabili na syrské straně hranice tři patrolující Kurdy, patřící k milici mající blízko k PYD.³⁰⁰ Turecko

---

²⁹⁷ Syria apologises for deadly shelling: Turkey minister. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-04 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/syria-apologises-for-deadly-shelling-turkey-minister.aspx?pageID=238&nID=31656&NewsCatID=338>>.

²⁹⁸ Origin of Syrian shells into Turkey unclear, US general says. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-27 [cit. 2012-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/origin-of-syrian-shells-into-turkey-unclear-us-general-says.aspx?pageID=238&nID=33386&NewsCatID=359>>.

²⁹⁹ Report: Turkish retaliatory fire has killed 12 Syrian soldiers. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-21 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-295933-report-turkish-retaliatory-fire-has-killed-12-syrian-soldiers.html>>.

³⁰⁰ SOHR says Turkish troops fire across Syrian border at PYD militia. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-02 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <http://www.todayszaman.com/newsDetail_getNewsById.action?newsId=294061>.

zesílilo mohutnost své armády u syrských hranic poté, co PYD oznámila zřízení své ozbrojené složky Obranných sil lidu. BDP v prosinci 2012 obvinila tureckou vládu, že vyprovokovává konflikty na severu Sýrie kontrolovaném PYD mezi Araby a Kurdy.³⁰¹

Situace v říjnu dále gradovala, když turecké stíhačky přinutily nad územím Turecka přistát syrské letadlo letící z Moskvy do Sýrie s odůvodněním své Národní zpravodajské služby (MÍT), která zřejmě dostala echo od CIA,³⁰² že na jeho palubě se nalézá náklad porušující mezinárodní pravidla pro civilní letecký provoz. Erdoğan dokonce hovořil o nákladu munice. Ruská strana prohlásila, že šlo o technické vybavení pro radarové stanice, jež sice může sloužit jak pro civilní, tak i pro vojenské použití, ale že takový náklad neporušuje žádné mezinárodní normy. Událost zhoršila vztahy Turecka s Ruskem, neboť ruská strana protestovala proti zadržení letadla, požadovala oficiální vysvětlení a obvinila turecké úřady z ohrožení života pasažérů. Západní spojenci, hlavně USA, jsou však obezřetní. Nejen kvůli nesouhlasu Ruska a Číny v RB OSN ohledně tvrdších sankcí vůči Asadovu režimu, ale i z důvodu zpráv, že mnohé syrské opoziční islamistické skupiny jsou napojené na al-Káidu a jiné islamistické extremistické skupiny. Na druhou stranu se USA jasně vyjádřily vůči Turecku pozitivně proti snahám Kurdů o autonomii v rámci post-Asadovské Sýrie. Ke konci roku 2012 turecká diplomacie nicméně protestovala proti údajnému plánu USA a Ruska, jenž měl obsahovat tranzitivní dobu pro změnu režimu Asada.³⁰³

Turecko požádalo NATO v souvislosti s vývojem krize v Sýrii o rozmístění obranného raketového systému Patriot, modernizovaného modelu PAC-3 proti balistickým střelám (a letadlům), z důvodu možného rozšíření konfliktu ze Sýrie na turecké území a možného zneužití chemických zbraní. NATO již dříve dočasně rozmístilo baterie patriot v Turecku, a sice během invazí do Iráku v letech 1991 a 2003. Turecko chtělo podobný systém koupit, ale byl příliš drahý a USA s tím dosud nesouhlasily. NATO Turecku 4.12.2012 vyhovělo. Německo, Nizozemsko a USA rozmístily na začátku roku 2013 v Turecku po 2 bateriích, tedy

---

³⁰¹ BDP accuses Turkey of organizing clashes in Ras al-Ain. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-17 [cit. 2012-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-301393-bdp-accuses-turkey-of-organizing-clashes-in-ras-al-ain.html>>.

³⁰² Syria plane intel came from US: report. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-20 [cit. 2012-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/syria-plane-intel-came-from-us-report.aspx?pageID=238&nID=32867&NewsCatID=338>>.

³⁰³ Turkey objects to transition with Assad. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-26 [cit. 2013-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-302291-turkey-objects-to-transition-with-assad.html>>.

celkem 500 anti-raket, včetně obsluhujícího personálu.³⁰⁴ Systém patriot bude v Turecku podléhat velení NATO. Přestože se Davutoğlu dušoval, že Turecko rozhodně nepoužije dané prostředky k ofenzivním účelům,³⁰⁵ tak je zajímavé to, že krátce před schválením, se o tomto systému v NATO hovořilo jako o vhodné alternativě, pro případné zřízení bezletové zóny v Sýrii.³⁰⁶ Mustafa Kibaroglu má za to, že patrioty zůstanou v Turecku tentokrát delší dobu, neboť mohou být velmi dobře využity pro případný konflikt Izraele s Íránem. Írán již dříve ohlásil, že by v odvetném úderu zaútočil na americké základny v regionu a tou je i letecká základna Incirlik. Ta je v perimetru íránských raket, ale systém patriot ji ochrání a navíc může sloužit jako prostředek odstrašování v tomto bezpečnostně velmi nestabilním regionu.³⁰⁷

Přes všechny rozpory se pokračuje ve výstavbě „přehrady přátelství“ na řece Asi (Orontes) na turecké straně hranice se Sýrií, přičemž ekonomický užitek z dodávané vody a vyrobené elektrické energie mají mít obě země.³⁰⁸

4.7 Vztahy s USA a role Turecka na Středním východě jako člena NATO

Po studené válce Spojené státy omezily svoji vojenskou pomoc i přítomnost v Turecku. Přesto byly na počátku 90. let vztahy Turecka se Spojenými státy posíleny. Oba státy spojoval zejména zájem vybudovat energetický koridor z nalezišť u Kaspického moře přes Turecko na světové trhy, bez spoluúčasti Ruska.³⁰⁹ Zároveň měly oba státy zájem na urovnání konfliktů a na transformaci všech destabilizovaných regionů kolem Turecka, tj. Balkánu, Zakavkazska a Středního východu. Ve všech těchto regionech byla turecká diplomacie velmi aktivní a

---

³⁰⁴ Six Patriot batteries, 600 foreign troops to be deployed in Turkey. *Today's Zaman* [online]. 2012-12-08 [cit. 2012-12-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-300591-six-patriot-batteries-600-foreign-troops-to-be-deployed-in-turkey.html>>.

³⁰⁵ NATO gives go-ahead to send Patriot missiles to Turkey. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-04 [cit. 2012-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/nato-gives-go-ahead-to-send-patriot-missiles-to-turkey.aspx?pageID=238&nID=36141&NewsCatID=338>>.

³⁰⁶ Turkey: Patriot missiles discussed for Syria. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-07 [cit. 2012-12-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-patriot-missiles-discussed-for-syria.aspx?pageID=238&nID=34147&NewsCatID=338>>.

³⁰⁷ Patriots might stay longer in Turkey than expected. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-26 [cit. 2012-12-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/patriots-might-stay-longer-in-turkey-than-expected.aspx?pageID=238&nID=35439&NewsCatID=338>>.

³⁰⁸ Turkish-Syrian friendship ends but 'Friendship Dam project' still under way. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-15 [cit. 2012-11-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-286527-turkish-syrian-friendship-ends-but-friendship-dam-project-still-under-way.html>>.

³⁰⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 158-9.

pomohla je stabilizovat. Spory s USA naopak panovaly ohledně pozdního zásahu v Bosně a ohledně řešení kyperské, arménské a zejména kurdské otázky.

USA a NATO si ještě více začaly uvědomovat strategickou polohu Turecka na Středním východě během války v Perském zálivu (1990-91). Turecko, zejména díky Özalovi, jenž hledal novou alternativní roli Turecka pro Západ po konci studené války,³¹⁰ umožnilo koalici používat letecké základny NATO k útokům na Irák. Pak se ale pro Turecko začaly naplňovat negativní důsledky této války, která nepřinesla svržení iráckého režimu, když Saddám Husajn brutálně potlačil vzpuru Kurdů v severním Iráku a na hranicích s Tureckem se objevila vlna ½ miliónu kurdských uprchlíků. Özal tehdy navrhl zřídit v severním Iráku pásmo bezpečného útočiště „safe haven“, což následně přijala i RB OSN pod názvem „Operation Provide Comfort“, včetně zřízení bezletové zóny severně od 36. rovnoběžky. Objevily se však další důsledky. Turecko jednal na uvalených ekonomických sankcích proti Iráku, tak se zejména zhoršila jeho bezpečnostní situace posílením PKK. Proto se v Turecku opět začalo mluvit o „sèvreském syndromu“.³¹¹ Ostatně USA boj Turecka s PKK pojmenovávají jako kurdská otázka, tj. vnitřní problém Turecka, jenž by měl být vyřešen politicky a nevojensky.³¹² Po poněkud turbulentní době Erbakanovy vlády (1996-97), vztahy s USA dosáhly zřejmě vrcholu v roce 1999, ve kterém CIA významně Turecku pomohla dopadnout vůdce PKK Abdullaha Öcalana a kdy USA pomohly Turecku po zemětřesení. Přes různé disproporce, mezi oběma zeměmi zavládlo tzv. „strategické partnerství“. Události 11.9.2001 byly tureckou vládou i veřejností tvrdě odsouzeny, Turecko poskytlo operacím proti Tálibánu svoje letecké základny a turecký parlament odsouhlasil misi tureckých vojáků do Afghánistánu. Turecko se v současné době podílí na misi ISAF více než tisícovkou lidí v nebojových funkcích, např. trénuje policejní kadety. U turecké veřejnosti mise již dnes nemá velkou podporu, nicméně USA oceňují účast Turecka, jako muslimské země.³¹³

Když USA zařadily Irák do „osy zla“, tak Turecko USA novou válku rozmlouvalo. Nejen proto, že neměla podporu RB OSN, ale především z obavy vzniku Kurdistánu. Američané po Turecku rezolutně požadovali umožnit jejich vojákům otevřít z Turecka proti Iráku druhou

---

³¹⁰ ÇELIK, Yasemin. Op. cit., s. xxiv.

³¹¹ TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 8.

³¹² ERTEM, Helin S. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 56.

³¹³ HALE, William M. Op. cit., s. 159-164.

frontu. Zatímco velení turecké armády se zdráháním souhlasilo, a chtělo zabrat úsek 30-40 km od hranic uvnitř Iráku v boji proti PKK, nakonec to turecký parlament 1.3.2003 zamítl, když mnoho poslanců AKP hlasovalo proti. Pro Bushovu administrativu to byl nečekaný šok. Vše vyústilo v největší krizi ve vztazích obou zemí od roku 1964. Pro kritiky z řad amerických neokonzervativců to byla známka toho, že AKP produkuje islamistickou agendu. Vláda AKP však invazi podporovala a snažila se situaci alespoň napravit, turecký parlament Američanům postupně umožnil užívat turecký vzdušný prostor a vojenské základny. Turecko ale nemělo žádný vliv na severoiráckou kurdskou autonomní oblast, kde se ustavila KRG, kterou Američané vzali pod svoji ochranu, a to i proti Turkům. Během obou invazí se v Turecku vzedmula vlna silného antiamerikanismu. Ten, podle Ömera Taşpinara, v Turecku vyvrcholil v červenci 2003 po špatném zacházení s tureckými vojáky během tzv. „sacking incident“, kdy i turecká armáda začala vnímat USA namísto strategického partnera jako bezpečnostní hrozbu.³¹⁴ PKK na severu Iráku opět zesílila a přerušila s tureckým státem příměří. Útoky PKK od roku 2004 narůstaly a v roce 2007 již byly neúnosné. Proto vláda nechala v parlamentu prohlasovat povolení přeshraničních útoků do Iráku, navzdory přítomnosti Američanů. Nátlaková diplomacie slavila úspěch, neboť premiér Erdoğan si v listopadu 2007 vymohl od prezidenta Bushe, že USA budou z Iráku dodávat turecké armádě zpravodajské informace o aktivitách PKK, v praxi svolení s přeshraničními operacemi turecké armády na vojenské cíle PKK a později také zřízení tripartitního koordinačního mechanismu USA-Turecko-Irák v této věci. Tím se vztahy Turecka s USA do značné míry uvolnily, bezpečnostně i politicky.³¹⁵

Důležitost bilaterálních vztahů USA s Tureckem, jako s klíčovým spojencem na geopolitické mapě světa, stvrdil po svém zvolení v roce 2008 prezident Barack Obama, když navštívil Turecko, jako první muslimskou zemi po svém zvolení do úřadu, odvolává se na „modelové partnerství“ vztahů s Tureckem. Obamova administrativa se stavěla proti válce v Iráku a potřebovala Turecko, jako muslimský demokratický stát na své straně pro vylepšení americké image na Středním východě. Pomohla utužit vztahy Turecka s KRG, aby zaštitila Irák po odchodu svých vojáků proti Íránu. Ve vztazích s USA se však vynořily další rozepře ohledně Íránu a Izraele. Vztahy k těmto třetím stranám se mírně překrývají ve věci íránského

---

³¹⁴ TAŞPINAR, Ömer. The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey. *Insight Turkey*. 2005, vol 7, no. 2.

³¹⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 165-69.

jaderného programu. Turecko se stavělo spíše na stranu Íránu, neboť – zřejmě v rámci strategie nulových problémů se sousedy – se v květnu 2010 pokusilo spolu s Brazílií dosáhnout dohody s Íránem o tom, že Írán by do depozitáře v Turecku předal 1200 kg slabě obohaceného uranu, za což by dostal od neupřesněné země 120 kg obohaceného uranu na 20% pro svůj výzkumný reaktor. Írán si však tohoto úsilí Turecka nevážil, protože souběžně prohlásil, že stejně bude pokračovat ve 20% obohacování, navzdory rezoluci RB OSN. Turecko bylo z USA kritizováno, že chce podkopat nový balík sankcí proti Íránu, jenž se připravoval v RB OSN. V červnu 2010 dokonce Turecko spolu s Brazílií, jako nestálí členové RB OSN, hlasovali proti rezoluci o uvalení sankcí na Írán. Tento počin měl za následek oficiální zklamání ze strany USA.

Avšak, jak píše Ertem, zdá se, že po odchodu Američanů z Iráku začaly zájmy Turecka s USA konvergovat, zejména se zřetelem omezit vliv Íránu v regionu.³¹⁶ Turecko v době odchodu Američanů z Iráku začalo konečně vnímat i negativní stránky íránského jaderného programu, a tak se (přes velké výhrady) v listopadu 2010 připojilo k projektu vybudovat systém chránící všechny členy NATO, protiraketovou obranu. Následně v září 2011 bylo tureckou i americkou stranou podepsáno memorandum o stavbě radarové stanice na vojenské základně v Küreciku, blízko Malatye, na jihovýchodě Turecka.³¹⁷ V lednu 2012 byl radar uveden do provozu. Má sloužit k eliminaci hrozeb, zejména balistických střel z Íránu. Jedná se o radarovou stanici, která měla být původně umístěna v Brdech v České republice. Teherán tento protiraketový systém vnímá velmi negativně. Vztahy s USA se tím dostaly opět do normálu. Turecko tak prokázalo, že je pro NATO v jeho obranných plánech zásadním státem. Turecko má v NATO po USA druhou nejpočetnější armádu, která je poměrně dobře vyzbrojená. Dostávala totiž dlouhodobě spolu s armádami Řecka, Egyptu a Izraele vysokou pomoc z USA pro posílení jižního křídla NATO. I turecký rozpočet byl k armádě velmi štědrý, do přelomu tisíciletí se většinou pohyboval nad 4% HDP, AKP jej srazila na cca 2,4% HDP (viz Příloha VI.), ale i to je mnohem více než dávají v průměru státy EU.

Turecko má Obamovi za zlé, že se nesnažil dosáhnout mírové dohody mezi Izraelem a Palestinci, ale že se vrátil k americkému status quo, neboli k bezpodmínečné podpoře Izraele.

---

³¹⁶ ERTEM, Helin S. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 69.

³¹⁷ HALE, William M. Op. cit., s. 169-171.

Tu USA dokázaly v únoru 2011, kdy vetovali návrh rezoluce RB OSN odsuzující izraelské osady na okupovaných palestinských územích.

Turecko dává Spojeným státům za vinu, že se PKK rozmohla vždy po amerických intervencích v Iráku a že USA v boji proti této teroristické organizaci Turecku dostatečně nepomáhají. Naopak, podle Ülke Arıboğan, v Turecku panuje dojem či podezření, že USA (a celkově Západ) dokonce PKK pomáhá, neboť právě za přítomnosti amerických vojáků byla v severním Iráku ustavena autonomní vláda KRG. Panují i obavy, že USA si mohou přát rozdělení Turecka, z důvodu podpory boje Kurdů za národní osvobození. Skrze tento „sèvreský syndrom“ situaci již dlouhou dobu vnímá dokonce i turecká armáda a rozvědka a to je vážný problém důvěry mezi Tureckem a USA. Kazí to i vztahy Turecka s mnoha státy EU. Podle Arıboğan sice Západ obecně podporuje Kurdy, ale protože Turecko již vykonalo mnohé reformy, tak USA nyní mohou chtít rozbít onu vojenskou složku tureckých Kurdů a posílit síly politické, tedy např. pro-kurdskou stranu BDP. Arıboğan dále soudí, že stažení amerických vojáků ke konci roku 2011 ponechalo KRG bez obrany, což Turecko pochopilo, a snaží se o výměnný obchod: poskytnout tomuto regionu vojenskou ochranu za ropu a plyn.³¹⁸ Americká strana se vyjádřila, že USA nepodporují PKK a naopak pomáhají Turecku proti PKK. Turecká vláda v říjnu 2012 odmítla vůči PKK použít Američany nabízený návrh koncepce multidisciplinárního teroru - *taktiky, techniky a procedury* (TTP) -, jenž Američané použili pro dopadení a zabití Usámy bin Ládina.³¹⁹ Americký úřad National Intelligence Council vydal novou zprávu, v níž jako jeden ze šesti scénářů uvádí, že do roku 2030 by se mohl zformovat Kurdistán, což by negativně ovlivnilo teritoriální jednotu Turecka.³²⁰

O současných vztazích mezi Tureckem a USA referuje společná zpráva washingtonského think-tanku Center for Strategic and International Studies (CSIS) a Centra pro Strategická Studia (SAM) pod tureckým ministerstvem zahraničních vztahů. Zpráva uvádí jako velmi

---

³¹⁸ Turkey 'has trust issue with US on intelligence'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-22 [cit. 2012-12-06]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-has-trust-issue-with-us-on-intelligence.aspx?pageID=238&nID=32923&NewsCatID=338>>.

³¹⁹ US envoy's comments stirs anti-terror debate. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-18 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/us-envoys-comments-stirs-anti-terror-debate.aspx?pageID=238&nID=32666&NewsCatID=338>>.

³²⁰ Turkey may be divided by 2030: Intel report. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-11 [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-may-be-divided-by-2030-intel-report.aspx?pageID=238&nID=36590&NewsCatID=338>>.

důležitý ten fakt, že z pohledu Turecka nedostatečný přístup USA ohledně krize v Sýrii, vedl Turecko k otázce ohledně rámce a hloubky americko-turecké spolupráce. Důležité spory panují i ohledně vývoje v Iráku, kde USA sice potvrdily jeho teritoriální integritu, nicméně Turecko dává Spojeným státům za vinu podporu šiitské Málíkiho vládě, která vykazuje autoritářské tendence a rozšiřuje vliv Iránu v regionu. Ohledně vztahu k Íránu si obě země rozumějí více, protože Írán omezuje vliv Turecka i USA v regionu.³²¹ USA, přes mezinárodní sankce proti Íránu, ponechaly Turecku výjimku pro import íránského plynu, protože by úplné přerušení mělo pro Turecko zničující efekt a navíc odběr splňuje podmínku klesajícího trendu. Od podzimu 2012 USA přes některé přetrvávající rozpory konvergovaly svůj postoj s Tureckem ohledně urovnání krize v Sýrii.

Strategickou úlohu Turecka pro demokratický svět na konferenci Atlantické rady, washingtonské organizace podporující transatlantické vztahy, konané v listopadu 2012 v Istanbulu, podtrhl bývalý americký bezpečnostní poradce Zbigniew Brzezinski. Ten uvedl unikátnost geostrategické role Turecka na dvou hypotetických a nepravděpodobných scénářích: (1) Že by se Írán stal podobnou modernizační demokracií jakou je Turecko a jaký by to mělo stabilizační efekt pro celý region. (2) Na druhou stranu, co by se s tímto regionem stalo, pokud by se Turecko – z důvodu šíření regionálního, etnického a náboženského násilí – stalo podobné Íránu, znamenající přenos násilí a nepokojů i do Evropy. Proto je Turecko důležitým přispěvatelem pro bezpečnost nejen Středního východu ale i Evropy.³²²

Současné vztahy Turecka s USA jsou podle Haleho stále klíčové, nicméně nejsou podloženy vnímáním shodné identity západního světa, nýbrž závisejí stále více na konvergenci či divergenci národních zájmů, se stále větší sebedůvěrou a nezávislostí zahraniční politiky Turecka.³²³

---

³²¹ Report: Turkey-US relations sour on Syria, Iraq, sweeten on Iran. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-14 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-298173-report-turkey-us-relations-sour-on-syria-iraq-sweeten-on-iran.html>>.

³²² Turkey a strategic ally of EU and US, says Brzezinski. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-15 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-298324-turkey-a-strategic-ally-of-eu-and-us-says-brzezinski.html>>.

³²³ HALE, William M. Op. cit., s. 158.

4.8 Globálnější vize zahraniční politiky Turecka

Zatímco AKP má zřetelné kořeny v islámu, Davutoğlu odmítl klasické islámské vidění světa v nevyhnutelném a neustálém boji muslimů s nevěřícími; navíc podotkl, že k rozvíjení antisystémové globální strategie muslimský svět nemá prostředky. Pro globálně legitimní mezinárodní systém/řád, ordinuje – na rozdíl od Huntingtonova „střetu civilizací“ – komplexní civilizační dialog.³²⁴ Turecká zahraniční politika se v novém tisíciletí, tedy i s příchodem AKP k moci, snaží rozšířit své vazby i na další geopolitické směry, např. na jihovýchodní Asii, na Latinskou Ameriku i na sub-saharskou Afriku. Motivací je určitě ekonomický prospěch. Druhým motivem je podle Hala přání většího aktivismu v globální politice, čerpající ze silnější ekonomiky a lepší image Turecka. Tu doprovází snaha hrát roli na širší mezinárodní scéně, kde se Turecko profiluje jako národ s muslimskou kulturou, ale také jako stát moderní s poměrně demokratickým systémem, jenž by mohl působit v roli zprostředkovatele či mostu mezi muslimským a západním světem.³²⁵ Novinové články z poslední doby jsou svědectvím nesmírné snahy Turecka ukázat se na celosvětové scéně jako stát, kterému nejsou cizí lidská práva, což dlouhodobě dokládá příklad obrany muslimů v Bosně, Kosovu, Palestině, Myanmaru. Turecko také obhajovalo, a v případě Sýrie stále obhajuje, demokratické principy během „arabského jara“. Těmto státům přispívá svými zkušenostmi a nemalými částkami na demokratizaci jejich politického systému a na zotavení jejich ekonomiky. Turecká zahraniční politika má i rozměr sociálního citění, kdy přispívá v mnohých oblastech světa, a to nejen stát, ale i soukromé nevládní organizace z Turecka, jako např. Gülenovo hnutí, v Somálsku, Jemenu, Myanmaru, Palestině a v dalších státech.

Nejdůležitější aktéři turecké zahraniční politiky, premiér Erdoğan, ministr zahraničních věcí Davutoğlu a prezident Gül (jejich fotografie jsou v Příloze IV.) se vůbec nezastaví, v jednom kole objíždějí různé destinace po celém světě. Účastí v mnoha regionálních i globálních organizacích a iniciováním různých mezinárodních aktivit, jak potvrdil Davutoğlu, se Turecko snaží stát se do roku 2023 globálním aktérem.³²⁶ I TÜR s Hanem popisují zahraniční politiku AKP jako stále více nezávislou, která již z Turecka vytvořila silné regionální centrum

---

³²⁴ DAVUTOĞLU, Ahmet. The clash of interests: an explanation of the world (dis)order. *Perceptions*. 1997–98, vol 2, no. 4.

³²⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 246.

³²⁶ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2008. Op. cit., s. 96.

moci, velmi silné ekonomicky,³²⁷ a zvyšující svojí roli na globálního hráče, který by byl schopen si sám vybrat alianci dle své vlastní vůle. Zároveň nechávají zaznít kritiky AKP, kteří poukazují na limity Turecka, jako státu střední velikosti, bez důležitých surovinových zdrojů, jenž je šířkou svého působení zranitelný.³²⁸ Hale také uvádí kritiky, kteří upozorňují, že Davutoğluova politika je nad síly Turecka, je přehnaně ambiciózní, vztahy s okolními státy nepřinášejí mnoho výsledků, je přehnaně rozkročená do světa a nesnaží se řešit bližší a důležitější problémy, např. s Kyprem a Řeckem. Jiní kritici naopak poukazují na to, že politika nulových problémů byla – v porovnání s jinými alternativami – určitě užitečná.³²⁹ Důležitou kritiku, že Turecko může být obviněno z osvojení si dvojího měřítka, předestřel Hale. Turecko nyní silně kritizuje režimy v Izraeli a Sýrii jako flagrantní porušování lidských práv, ale přehlíží nedostatky spřátelených autokratických režimů v Íránu a Súdánu, a především samo Turecko není schopno dostát dodržování lidských práv doma, vůči vlastním Kurdům.³³⁰

Lze konstatovat, že ač se oblast EU a Střední Asie Turecku neotevírají tak široce, jak by si přálo, přesto dnešní Turecko ze všech geopolitických oblastí směřování své zahraniční politiky, tedy z EU, ze Střední Asie, ze Středního východu, ale i z Afriky a z dalších, čerpá stoupající sebedůvěru a mezinárodní prestiž, a to jak na poli ekonomickém a humanitárním, tak i politickém. Moderní Turecká republika je dnes rovněž mnohem silnější, než bývala dříve, ekonomicky, politicky i vojensky. AKP se výrazně podařilo zlepšit ekonomický stav země. Politická moc AKP je upevněna tím, že již přes 10 let vládne sama bez koaličních partnerů a kauza Ergenekon dokázala odstínit vliv armády. Proto i výraznou vojenskou sílu, která je umocněna členstvím v NATO a Turecko ji někdy musí použít, jako nyní v případě krize v Sýrii, dlouhodobě zastihuje při působení na mezinárodní scéně spíše soft-power. Prezident Gül i premiér Erdoğan ji umí dobře používat. Oba se při sledování diplomatických cílů umístili na špičce efektivity užívání Twitteru mezi aktéry diplomacie z celého světa.³³¹

---

³²⁷ Nyní je Turecko 17. největší ekonomikou na světě.

³²⁸ TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 22-3.

³²⁹ HALE, William M. Op. cit., s. 255-6.

³³⁰ Tamtéž, s. 256.

³³¹ President Gül among most effective in e-diplomacy. *Today's Zaman* [online]. 2012-10-14 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-295262-president-gul-among-most-effective-in-e-diplomacy.html>>.

Turecko dnes má prestiž, především v muslimském světě, která mu dovoluje fungovat jako demokratický, a přitom muslimský, model pro mnohé státy. A to nejen pro arabské státy severní Afriky, státy „arabského jara“. Turecko je od roku 1999 členem skupiny největších ekonomik světa G20,³³² kde je z muslimských zemí ještě Saúdská Arábie a Indonésie.

Turecko dlouhodobě a nyní čím dál hlasitěji probojovává muslimský hlas na globální scéně, tedy především v Radě bezpečnosti OSN. Turecko po studené válce kritizovalo rozpolcenost a tudíž nečinnost této globální organizace, a to v různých konfliktech. Nejvíce v těch, v nichž umírali muslimové, např. v Bosně, v Kosovu, během „arabského jara“ v Libyi a konečně v Sýrii. Turecko se velmi snažilo protlačit sankce vůči Asadově Sýrii skrze RB OSN. Všechny tyto snahy byly bezvýsledné, protože Rusko a Čína byly svým vetem proti. Turecko mnohokrát kritizovalo rozhodovací procesy v RB OSN, snad proto, že v letech 2009-10 zažilo atmosféru RB OSN, jelikož bylo do této instituce zvoleno jako nestálý člen za Evropu spolu s Rakouskem. Erdoğan kriticky poukázal na to, že je špatné dělit státy na stálé a nestálé členy RB OSN, protože si mají být podle Charty OSN, malé i velké státy, rovny. Proto by se podle jeho mínění všechny státy světa měly ve funkci stálých členů střídát s roční rotací. Pokud zde nejsou zastoupeny ani všechny kontinenty, ani všechny náboženské skupiny, pak podle něj odtud nelze čekat spravedlnost, nýbrž velmi často ideologické postoje. Při této příležitosti kritizoval i nemožnost uvalit sankce na Izrael, protože ten je vždy zaštitěn vetem Spojených států.³³³ Podobná Erdoğanova prohlášení lze chápat jako prohlášení se za mluvčího muslimských států, bojujícího za práva všech muslimů. Turecko by v nedaleké budoucnosti mohlo aspirovat na reprezentaci islámských států v této (reformované) instituci. Změna na prezidentský systém, kterou AKP nyní předložila, do tohoto posilování státu dobře zapadá. Erdoğan také podrobil kritice strukturu a předpisy Mezinárodního měnového fondu (MMF), které státům v krizi příliš nepomáhají, s čímž mělo Turecko svoji hořkou zkušenost.³³⁴

---

³³² *Wikipedie: otevřená encyklopedie – G20* [online]. [cit. 2013-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/G20>>.

³³³ Erdoğan says all countries should be permanent members of UNSC. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-09 [cit. 2012-12-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayzaman.com/news-297643-erdogan-says-all-countries-should-be-permanent-members-of-uns.html>>.

³³⁴ Upset with world, PM stages all-out bashing. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-11-10 [cit. 2012-12-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetaidailynews.com/upset-with-world-pm-stages-all-out-bashing.aspx?pageID=238&nID=34369&NewsCatID=338>>.

Turecko se snaží naplňovat Davutoğluovu zásadu „rytmické diplomacie“ i tím způsobem, že vytváří s některými sousedními nebo strategicky důležitými státy tzv. rady strategického partnerství na vysoké úrovni, v institucionalizované formě - společná vládní zasedání. Z této spolupráce těží celý region a Turecko si touto strategií posiluje nejen ekonomiku, ale i politický vliv. Prvním takovým státem byla Brazílie, pak Irák, Sýrie, Rusko, Řecko, Ázerbájdžán, Libanon, Pákistán, Ukrajina, Kyrgyzstán, Egypt, Bulharsko, Kazachstán.³³⁵ Turecko již v současné době prozíravě vyvází důležitou surovinu v oblasti Středního východu, vodu. V nedaleké budoucnosti to může být v dané oblasti artikl, po kterém bude ještě mnohem větší poptávka. Turecko by tak mohlo získat ekonomický přínos i větší moc.

Davutoğlu, hlavní autor turecké zahraniční politiky, popisuje, že po kolapsu koloniální éry a studené války, se nyní nacházíme v hledání nové, čtvrté, fáze globálního řádu. Současné politické a ekonomické instituce a europocentrický kulturní přístup již neodpovídají dnešním potřebám světa. Pro změnu kulturního vzorce se Turecko připojilo k iniciativě Aliance civilizací (2005, pod patronátem OSN); pro změnu politické a ekonomické struktury požaduje více participativní globální vládnutí (governance). Davutoğlu také jasně poukázal, koho by Turecko chtělo v globálních reformovaných strukturách reprezentovat, když v tomto kontextu řekl, že turecká ekonomika je v G20 a je ve svém okolí a směrem na Střední východ a do Afriky největší.³³⁶ Při interpelacích opozičních poslanců Davutoğlu obhajoval svoji zahraniční politiku slovy: „Vláda chce být v čele globálních a regionálních procesů změn, nebýt pěšcem silnějších států. (...) Syrský režim se hroutí nikoliv z důvodu jeho sektářských, náboženských či etnických charakteristik, ale kvůli té skutečnosti, že to je pozůstatek éry studené války. Studená válka na Středním východě končí nyní, v této dekádě. Všechny archaické struktury se hroutí.“³³⁷ Z tohoto proslovu číší záměr aktivně tvořit nezávislejší zahraniční politiku, na regionální i na globální úrovni, a to i proti silnějším hráčům. Davutoğlu zde ony větší hráče nejmenuje, nicméně si za ně lze určitě dosadit Rusko a Čínu za vetování proti-syrských návrhů v RB OSN; ale zároveň i USA a EU, u nichž si turecká vláda

---

³³⁵ Turkey, Syria fail to fulfill agreements. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-12-27 [cit. 2013-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-syria-fail-to-fulfill-agreements.aspx?pageID=238&nID=37743&NewsCatID=338>>.

³³⁶ DAVUTOĞLU, Ahmet. 2010. Op. cit., s. 44, 47.

³³⁷ Davutoğlu defends Syria policy in face of opposition attacks. *Today's Zaman* [online]. 2012-11-06 [cit. 2012-12-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-297356-davutoglu-defends-syria-policy-in-face-of-opposition-attacks.html>>.

nemůže být jistá kurdskou otázkou a případným překreslováním hranic na Středním východě. To jsou dohromady všichni stálí členové RB OSN a poměrně velmi silné stanovisko středně silného státu. Turecko sice má silnou armádu, ale jeho ekonomika ani armáda není na takové technologické úrovni, aby mohlo ekonomicky či vojensky konkurovat Spojeným státům, Číně či Rusku. Z proslovu také vyplývá, že pokud se nyní hroubí staré struktury na Středním východě, tak zřejmě proto je na tuto „formující se“ oblast Turecko nyní více zaměřeno.

Turecko se v posledních letech snaží samo, skrze státem vlastněné firmy (např. TÜBİTAK), rozvíjet svůj vlastní zbrojní průmysl. Jsou to nejen zkoušky prototypu (téměř domácího) tanku;³³⁸ vývoj bezpilotního letadla nesoucího výzbroj,³³⁹ především pro monitorování aktivit a boj s PKK; vývoj střel s doletem 300 km, ale poněkud překvapivě i vývoj mezikontinentálních balistických střel (ICBM) s doletem až 5500 km.³⁴⁰ Tento druh raket zatím vlastní vedle stálých členů RB OSN jen několik států na světě. Protože není známo, že by Turecko vlastnilo jaderné zbraně, tak lze soudit, že tento vývoj činí pro budoucí možnost vlastního kosmického výzkumu. Turecko opravdu plánuje vybudovat svůj kosmodrom pro vypouštění družic, údajně pro mírové účely či pro prevenci terorismu.³⁴¹

Nynější izraelskou omluvu Turecku zatím arabská média popisují jako velký úspěch turecké diplomacie, jak neústupně setrvala na svých podmínkách, před nimiž musel Izrael ustoupit. Na druhou stranu někteří žurnalisté podotýkají, že Izrael se tím snaží narušit prudce se vyvíjející vztahy Turecka s arabskými státy.³⁴² Turecko si zejména v arabském světě zatím získalo velký respekt právě pro svoje anti-izraelské postoje, které však z turecké strany budou nyní přinejmenším utlumeny. Arabské státy budou také pečlivě monitorovat, nakolik se

---

³³⁸ First national tank designed, now assembly begins. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-05 [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-285599-first-national-tank-designed-now-assembly-begins.html>>.

³³⁹ Turkey to manufacture armed version of national drone. *Today's Zaman* [online]. 2012-07-18 [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-286926-turkey-to-manufacture-armed-version-of-national-drone.html>>.

³⁴⁰ Turkey begins work on ICBM. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-07-24 [cit. 2012-11-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-begins-work-on-icbm.aspx?pageID=238&nID=26211&NewsCatID=338>>.

³⁴¹ Turkey plans to build own satellite launch base for peaceful purposes. *Today's Zaman* [online]. 2012-09-06 [cit. 2012-11-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-291583-turkey-plans-to-build-own-satellite-launch-base-for-peaceful-purposes.html>>.

³⁴² Israel's apology resonates in Arab world. *Today's Zaman* [online]. 2013-03-24 [cit. 2013-04-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-310610-israels-apology-resonates-in-arab-world.html>>.

politika obou států sblíží, a zda to nebude na jejich úkor. Sblížení Turecka a Izraele by mělo být nyní namířeno především proti Íránu a proti Asadovu režimu v Sýrii, u kterého si žádná ze stran není jistá, zda nakonec nepoužije chemické zbraně. Otázkou je také to, do jaké míry dovolí turecké vládě sblížení s Izraelem turecká veřejnost, která je anti-izraelská výrazně více než pragmaticky zaměřená turecká vláda.

Hale má oprávněnou námitku k roli Turecka na Středním východě, kterou lze vztáhnout i na globální úroveň, a sice ten fakt, že pozice Turecka v muslimském světě by byla daleko slabší, pokud by se arabské státy spojily [a k podobnému sjednocování mohou vybízet důsledky “arabského jara” – pozn. autora], nebo kdyby byly jednohlasně proti-západní.³⁴³ K této námitce, že Turecko není arabským státem, lze přidat i některé další. Turecko není ani největším muslimským státem co do počtu obyvatel, jímž je Indonésie. Turecko nevlastní jadernou zbraň, kterou má Pákistán a s velkou pravděpodobností ji bude mít i přes odpor Západu a Izraele regionální soused Írán. Turecko nedisponuje bohatstvím ropy ani plynu. Nadto, jak připomíná Aydin, na Středním východě zůstává ze strany Arabů mírně negativní vnímání Turků, jako těch, co jim kdysi vládli.³⁴⁴ Nicméně, i přes tyto námitky, na základě výše uvedených skutečností lze souhlasit s Halem, že turecká zahraniční politika dospěla k dalšímu významnému posunu: Turecko si přeje stát se globálním mluvčím za celý muslimský svět.³⁴⁵

---

³⁴³ HALE, William M. Op. cit., s. 253.

³⁴⁴ AYDİN, Mustafa. Op. cit., s. 58.

³⁴⁵ HALE, William M. Op. cit., s. 248.

5. Vyhodnocení kvantitativní analýzy událostí

Na tomto místě se autor pro ilustraci k předchozí faktografické části snaží o vyhodnocení kvantifikační behaviorální analýzy dat událostí turecké zahraniční politiky, z časového období druhého pololetí roku 2012. Výsledná tabulka, včetně popisu vlastní kategorizace, je z důvodu přehlednosti umístěna na konci této práce v Příloze VII.

Z dané tabulky tohoto výzkumného úkolu lze vyvodit následující závěry: Bylo potvrzeno, že největší četnost (téměř polovinu) interakcí má Turecko s muslimským světem, konkrétně se Středním východem (43,1%). Pak následují státy Západu (o něco více než třetina), z čehož na EU připadá téměř pětina a na USA o něco více než desetina interakcí. Na celou oblast Eurasie připadá méně než desetina interakcí, z toho Střední Asie nemá ani procento, Zakavkazsko procenta tři. Tato oblast se tedy umístila ze zkoumaných geopolitických oblastí nejhůře.

Výsledek pro EU není špatný. Znamená to, že přes značné rozpory Turecka s EU, jsou vzájemné vztahy čilé. Nejvíce událostí mělo Turecko s EU jako celkem, s Německem, Řeckem a Francií. Příznačné je však to, že s těmito státy/entitou je počet pozitivních interakcí téměř vyrovnán interakcemi negativními, a to zejména ve sféře politiky. Ve sféře bezpečnosti dominují interakce pozitivní. I s USA a NATO jsou interakce hojné, zde jasně převažují interakce pozitivní, a to především ve sféře bezpečnosti.

Ze Středního východu, oblastí s nejhojnějšími interakcemi, Turecko nejvíce zaměstnávají státy: Sýrie, Irák, Írán a Izrael/Palestina. U Izraele jasně vyhrávají interakce negativní, u Palestiny figurují pouze pozitivní. U Íránu a Iráku negativní interakce převažují, u Sýrie jasně dominují. V celé tabulce připadá vojenská sféra (přeshraniční útoky či střelba) pouze na tento bouřlivý region. Z toho nejvíce těchto interakcí připadalo na Sýrii, méně pak na separatistickou PKK - na severu Iráku, v Sýrii a v Íránu. Se syrskou opozicí lze vidět pouze interakce pozitivní, s KRG je ve sféře bezpečnosti stav dva dva, ale v ostatních sférách převažují pozitivní interakce. Výsledky jasně potvrzují, že Turecko v současné době nejvíce zaměstnává občanská válka v Sýrii. Snahu reprezentovat muslimský svět podtrhuje poměrně vysoká četnost interakcí Turecka s OSN.

Závěr

Tato práce analyzovala tři hlavní geopolitické oblasti směřování zahraniční politiky Turecka: EU, Střední Asii a muslimský svět (zejména Střední východ). Pro tyto 3 oblasti budou nyní shrnuty možnosti i perspektivy Turecka.

Vztahy Turecka s EU lze shrnout tak, že oboustrannou politiku přibližování a inkluze z let 2001-2005 nahradila po roce 2006 na obou stranách politika vylučující. Současný stav přístupových kapitol je tristní. Podmínkou vstupu je urovnání všech problémů se sousedy, ale Davutoğluova politika nulových problémů dluží vyřešit problémy s Arménií, Řeckem, Kyperskou republikou, od roku 2011 i se Sýrií a s centrální vládou Iráku. Zdá se však, že i kdyby Turecko pomohlo vyřešit otázku rozděleného Kypru, kdyby souhlasilo s hranicemi v Egejském moři s Řeckem, i kdyby významně pokročilo v oblasti ochrany lidských práv, což záleží především na jeho řešení otázky domácích Kurdů, politicko-kulturní faktory mohou přesto u některých států EU zabránit plnému členství Turecka. Ani změna vlád v Německu a ve Francii se nezdá být hlavním faktorem, protože s příchodem nové vlády ve Francii se vůči Turecku téměř nic nezměnilo. Faktory velikosti a především vzrůstající muslimské identity Turecka a sounáležitosti s muslimským světem jsou a budou pro ne-přijetí Turecka do EU zřejmě u některých členů EU stěžejní.

Pak se může ukázat pro obě strany nejvýhodnější „privilegované partnerství“ s rozumnými výhodami a garancemi pro Turecko. Nicméně hrdé Turecko již jasně deklarovalo, že o privilegované partnerství (pro státy 2. kategorie) nestojí, a tak se z dnešního pohledu zdají být nejpravděpodobnějšími variantami prodloužení status quo a také ukončení přístupových rozhovorů. Turecko s odmítavým stanoviskem EHS/EU má své zkušenosti z let 1989 a 1997, nyní s variantou odmítnutí spíše počítá, takže to v Turecku nebude žádné velké vzrušení.

Zajímavé je na Turecku to, že kemalisté, snažící se po celou historii přidružit se k Západu, k jediné civilizaci, kterou tehdy uznali za vhodnou, se od 90. let stavějí vůči vstupu do EU odmítavě, protože se obávají narušení sekularizace, suverenity a integrity tureckého státu. Přispívá k tomu historická zkušenost se Západem, „sèvreský syndrom“. Současná vládnoucí strana AKP, s islámskou identitou, se naopak neváhala po celé období svého vládnutí aktivně hlásit ke vstupu do EU. AKP to však dělá pro posílení svých pozic v Turecku.

Pokud by Turecko bylo přijato do EU, pak by EU mohla těžit především z ekonomických, ale i kulturních, vazeb Turecka na státy Střední Asie i Středního východu. EU by mohla vzít v úvahu důležitost Turecka jako tranzitní země pro dopravu ropy a plynu do Evropy. Odmítnutí Turecka by naopak znamenalo další oddalování Turecka od Západu, se všemi důsledky z toho plynoucími: energetickými, politickými, bezpečnostními a dalšími. Představitelé EU by si měli uvědomit, jak shrnuje Lucie Tunkrová, že Turecko je „v tomto regionu stále klíčovým a v podstatě jediným spolehlivým spojencem.“³⁴⁶

Turecká zahraniční politika i turecká veřejnost se stále více obracejí, a to i změnou své identity, od EU k zemím Středního východu a k islámskému světu. Budoucnost vztahů s EU napoví, zda se bude i nadále turecká identita vzdalovat od EU i Západu obecně. Namísto toho, aby Turecko bylo i nadále vzorem toho, jak se (umírněná) islámská země může stát plnohodnotným členem váženého západního klubu vyspělých zemí, EU, mostem interkulturního dialogu mezi křesťanským a muslimským světem, tak se obě strany, EU i Turecko, tomuto cíli v dnešní době spíše vzdalují. Pro Turecko však vstup do EU již není jedinou volbou.

Nyní budou shrnuty vztahy Turecka se Střední Asií a Zakavkazskem. Turecko, které se od založení republiky v mezinárodních vztazích cítilo izolováno a bez skutečných přátel, se najednou na začátku 90. let, bez svého přičinění, ocitlo v popředí skupiny států, rozložených na rozsáhlém území Eurasie, pro které se Turecko mohlo stát Západním modelem k následování. Euforii na straně Turecka však zakrátko vystřídalo vystřízlivění, i mezi panturkisty.³⁴⁷ Mocenské vakuum v tomto prostoru států, spřízněných s Tureckem etnicky, kulturně i nábožensky, totiž velmi rychle opět zaplnilo Rusko, a to i v bezpečnostní rovině. Navíc se do tohoto regionu tlačí mohutná Čína. Šanghajská organizace pro spolupráci se jeví jako velmi silná aliance. Eurasijská varianta směřování, tedy např. vstup Turecka do této organizace, kterým Turecko začalo strašit EU, a velmi těsné vztahy na všech úrovních nejen s turkickými státy, ale i s Ruskem a Čínou, se, alespoň prozatím, jeví jako varianta nereálná a nepravděpodobná. Navíc se nezdá, že by Rusko a Čína chtěly posílit islamistický či panturkický prvek v této organizaci, která je implicitně namířena proti NATO, proti Západu.

---

³⁴⁶ TUNKROVÁ, Lucie. (In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.)). Op. cit., s. 106.

³⁴⁷ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 152.

Turecku tak v této oblasti nezbyvá než si postupně budovat své budoucí politické možnosti malými krůčky skrze ekonomické, kulturní a zejména vzdělávací projekty. Mnoho studentů ze Střední Asie může v dohledné době vystřídat u moci současnou elitu ve svých turkických státech a nezapomene, kde se jí dostalo vzdělání. S těmito národy váže Turecko i velmi důležité náboženské pojítko. Směr Střední Asie byl v kursu turecké zahraniční politiky zejména v 90. letech za vlády nacionalistů, nyní AKP stočila směr více na Střední východ. Přesto se směr Střední Asie nevytratil, koluje i v kemalistických nacionalistických kruzích a v budoucnosti, pokud zklamou oba zbývající směry, tak může překvapit svou rozhodností.

Přes výše uvedené těžkosti, Turecko od 90. let udržuje velmi těsné vztahy, i v bezpečnostní rovině, alespoň s jedním státem, s Ázerbájdžánem. Bratrský národ Azerů je i jazykově z turkických národů nejbližší, navíc Ázerbájdžán oplývá ropou a zemním plynem. Turecko s ním však nemá plnohodnotnou pozemní hranici a Arménie vprostřed nich je nepřátelským státem obou. Současnou prioritou Turecka se zdá být jeho snaha stát se důležitým energetickým uzlem pro přepravu ropy a zemního plynu z oblasti Střední Asie i Středního východu do EU a na další světové trhy. Turecko v této oblasti sice jednalo jako model Západu, ale sledovalo a dlouhodobě sleduje spíše své vlastní panturkické mocenské cíle. V oblasti šíření principů demokracie a tržního hospodářství a v oblasti energetiky však naplňuje cíle svoje i cíle Západu, tedy i EU. Turecko může sehrát důležitou roli při případném rozšiřování EU o státy Zakavkazska.

Davutoğluova politika zaměřená na větší angažovanost v oblastech bývalé Osmanské říše jasně vyznačuje současné prioritní směry Turecka. Protože oblast Balkánu opanovala EU, kam jsou dveře pro Turecko přivřené, stejně jako ve směru Střední Asie, tak se současná zahraniční politika Turecka soustředí zejména na oblast Středního východu a severu Afriky. Kemalistická elita chápala roli Turecka více nacionalisticky, turkicky, jako sekulární stát Západu, kdežto nová elita AKP vnímá Turecko primárně jako stát s muslimskou identitou. Udržuje sice stále silné vazby na Západ, ale přesto podle ní Turecko patří do islámské civilizace, a proto je jejím cílem se více integrovat s tímto světem.

Shrnutí vztahů Turecka se Středním východem je složité. Je to region natolik dynamický, kde se dnes oproti roku 2009 diametrálně změnila rovnováha sil, že je těžké předvídat, jestli Turecko v tomto regionu uspěje. Každopádně, pokud syrská opozice svrhne Asadův režim,

tak nový syrský režim bude přítelem Turecka (i Egyptu). Předchozí plány na ekonomické a politické sdružení států jako je Sýrie, Libanon, Jordánsko, možná i KRG, spolu s Tureckem se mohou opět ujmout. Celkově se zdá, že aktivizace turecké zahraniční politiky směřuje zejména do této oblasti. Turecko má velmi značnou hard power, tedy velmi silnou armádu, i soft power, zejména v těchto muslimských zemích, které na AKP hledí jako na následovníhodný vzor umírněné islámské strany, vedoucí Turecko k silnému ekonomickému růstu. Střední východ je však oblastí značně nestabilní především z toho důvodu, že je to oblast bohatá na ropu a zemní plyn. Proto do ní z globální vrstvy mezinárodních vztahů neustále zasahovaly a zasahují světové velmoci, dříve Británie, nyní zejména USA. Proto i vztahy Turecka s touto oblastí budou do značné míry definovány vztahem s dosud strategickým spojencem Turecka, se Spojenými státy. Ty však v této oblasti protežují Izrael, kdežto Turecko, přestože se nyní s Izraelem usmířilo, dosud stálo na straně utlačovaných Palestinců a Arabů. V tomto regionu hrozí válka mezi Izraelem a Íránem, a stále není vyřešen hlavní vřed světové politiky, boj Palestinců za svá práva v rámci Izraele. USA a některé další státy Západu dlouhodobě a jednostranně straní státu Izrael a jeho zájmům, proto se zdá, že se možná trochu krátkozrace snaží vyřešit nejurgentnější problém, a sice zamezit Íránu vlastnit jadernou zbraň. Zřejmě z tohoto důvodu USA a posléze i další velmoci Západu pomáhaly a pomáhají revolucím „arabského jara“ podporou umírněných sunnitů na Středním východě a severu Afriky. Nakolik však byla tato politika prozíravá, ukáže teprve čas, protože se zdá, že tyto sunnité vůbec umírnění nejsou a ke státu Izrael se stavějí spíše nepřátelsky. Region Středního východu činí velmi nestabilním i další sporná otázka, která se přímo dotýká i Turecka, a tou je budoucí status Kurdy obývaného území.

Celkově se dá říci, že politika nulových problémů se sousedy se udržela jen u Gruzie, Bulharska a částečně Řecka. S Kyperskou republikou je stav stále na mrtvém bodě. Vztahy s Arménií a Íránem jsou horší, než byly v roce 2009; a vztahy s centrální vládou Iráku a se Sýrií lze ke konci roku 2012 ohodnotit jako těsně před vypuknutím válečného střetu. Zdá se, že pokračující občanská válka v Sýrii zcela změnila předchozí mírovou politiku Davutoğlua a je primárně řízena snahou Turecka zamezit vzniku nezávislého státu Kurdů a přitom omezit narůstající vliv Íránu. Ohledně Sýrie i Iráku nyní panuje mnoho nejistot ohledně budoucího statusu těchto zemí a jejich teritoriální integrity. Přestože se zde primárně střetávají zájmy regionálních mocností, tj. jde o válku sunnitů proti šiitům, je zřejmé, že se zde hraje vyššími

kartami, jelikož všichni stálí členové RB OSN byli do problémů Středního východu dávno vtaženi.

V současné době se na Středním východě (s přilehlými oblastmi) uplatňuje 5 faktorů, které mění dosavadní status quo a s nimiž Turecko musí počítat, prvním dvěma již čelí: (1) Důsledkem invaze a stažení amerických vojáků z Iráku (2010-2011) je mnohem autonomnější a silnější jak kurdský sever Iráku (KRG), tak šíitský jih, jenž navíc opanoval centrální vládu v Bagdádu; tedy dvě posílená celo-regionální štěpení: kurdské a šíitsko-sunnitské, neboli totální destabilizace regionu. (2) „Arabské jaro“ v Sýrii proti autokratickému režimu Asada postupně přerostlo v povstání většinových, ale utlačovaných, sunnitů proti vládnoucím šíitům. Podobná latentní občanská válka mezi sunnity a šíity již od roku 2006 svírá Irák. Sunnitům (i v Turecku) hrozilo vytvoření šíitského pásu od Íránu, přes šíitský jih Iráku, přes šíitskou (alávitskou) vládu v Sýrii až po šíitský Hizballáh v Libanonu. V severoafrických arabských státech od Egyptu až po Tunis se během „arabského jara“ změnil režimy a do vlád se dostaly různé odnože sunnitského Muslimského bratrstva. (3) Jaderný program Íránu dráždí Izrael, který v něm spatřuje přímé ohrožení své existence. Do několika let je proto očekáváno buď vzdání se tohoto programu ze strany Íránu pod tlakem stále silnějších mezinárodních sankcí, nebo, varianta pravděpodobnější, nevyhlášená válka Izraele podporovaného Spojenými státy proti Íránu, tedy bombardování jeho konkrétních jaderných provozů. Írán ihned poté může napadnout Izrael i lokality americké armády v blízkém okolí (tedy i letecké základny NATO v Turecku) a přerušit dopravu Hormuzským průlivem, jímž je dopravováno cca 40% světového exportu ropy. V nynější finančně-ekonomické krizi to může být smrtelný polibek pro světové hospodářství, zejména pro EU, USA i Čínu, jejichž ekonomiky by se vydaly po negativní spirále dolů do propasti sociálních nepokojů, nacionalismu, regionálních konfliktů, apod. (4) Palestinská samospráva požaduje stále větší mezinárodní uznání a zrušení všech nezákonných izraelských osad na Západním břehu Jordánu, v čemž ji Turecko bude zřejmě i nadále podporovat. (5) Nepříliš vzdáleným faktorem může být stažení vojsk Západu z Afghánistánu do konce roku 2014, pokud se podmínky tohoto stahování nezmění. Všemi těmito faktory se změnila nebo může ještě více změnit dynamika a rovnováha sil ve zvětšeném regionu Středního východu. Z výše uvedených důvodů, by si Západ měl Turecko hýčkat, protože se jedná o jediný stát s muslimskou identitou, jenž je sekularizovaný, navíc je členem NATO a čeká na plné členství v EU. Tyto vazby na Západ nejsou malé a měly by být

minimálně udržovány. Turecko by mělo v dané oblasti Středního východu a Střední Asie i nadále šířit západní hodnoty: ekonomický a politický pluralismus.

Osmanská říše měla na svém sklonku mnoho štěpení, především národnostní. Z pohledu vznikající nové Turecké republiky byla dvě problematická štěpení, s Armény a s Řeky, vyřešena vojensky. Dozvuky těchto tragédií sice tureckou diplomacii trápí až dosud, ale pro přijetí do EU a pro bezpečnost Turecka již dnes nepředstavují vážnější hrozbu. Dnešní Turecko však má stále jedno národnostní štěpení, problém domácích Kurdů. Zdá se, že od 80. let minulého století kurdská otázka jasně determinovala tureckou zahraniční politiku, vůči Sýrii, Iráku, Íránu, včetně USA. Zatím je Turecko oslabené vnitřně a tím i na mezinárodní scéně, především té regionální. Lze věřit, že pokud bude vyřešeno toto primární vnitřní štěpení Turecka a celé oblasti, pak se bude moci i více zdemokratizovat celý politický systém Turecké republiky a Turecko tím zlepší své vztahy s EU. K tomuto závěru se kloní i Aydin.³⁴⁸

Nezbývá nežli doufat, že si elity Turecka uvědomí, že i menší národy bojovaly za svoji národní nezávislost, například Češi, natož pak téměř 30milionový národ Kurdů, a že jim bude umožněna v rámci Turecka alespoň autonomie. Na demokratičtější řešení, tj. zřízení nezávislého Kurdistánu na všech územích, kde mají majoritu obyvatelstva, dnes nelze dohlédnout, přestože by to pro celý region do budoucna bylo zřejmě nejlepší z možných řešení. Vůdci Kurdů v severovýchodním Iráku prohlásili, že třeba zítra mohou vyhlásit nezávislý Kurdistán, ale jako vnitrozemská entita by byli stejně závislí minimálně na jednom ze čtyř sousedních států (s kurdskou menšinou), dnes především na Turecku.³⁴⁹ Turecko, kde se z daných států nachází největší část území obývaného Kurdy, by se mohlo stát patronem nového nezávislého státu, pokud by mu prozíravě na oplátku umožnění jeho vzniku nabídlo utvoření federace či konfederace. K tomuto kroku však musí turecká elita a veřejnost dojít samy. Tvrdošíjně lpění na tureckém nacionalismu se z dlouhodobého hlediska nevyplatí ani ekonomicky, ani politicky, ani bezpečnostně. Turecko by si podobným svazkem zajistilo tolik potřebné energetické zdroje, mohlo by dokonce dořešit dávný spor o provincii Mosul. Tím, že Turecko kurdská území dnes vlastní, si moc nepomůže, protože náklady na obranu tohoto

---

³⁴⁸ AYDİN, Mustafa. Op. cit., s. 112.

³⁴⁹ 'Kurdish state has to depend on neighbors'. *Hürriyet Daily News* [online]. 2012-10-15 [cit. 2012-12-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com/kurdish-state-has-to-depend-on-neighbors.aspx?pageID=238&nID=32420&NewsCatID=338>>.

území mohou převýšit výnosy; nehledě na výnosy obchodu se spřáteleným Kurdistánem. V rámci současného slibného vývoje v Turecku lze doufat, že zde vyhraje Davutoğluův princip vyváženosti mezi bezpečností a demokracií v rámci státu, tedy že turečtí Kurdové dostanou alespoň autonomii.

Kurdská otázka je však mnohem komplexnější v tom, že ji nelze chápat pouze v hranicích Turecka, ale celého regionu. Vlády všech čtyř států s významnou kurdskou menšinou se po celou historii snažily tuto menšinu diskriminovat a zamezit vzniku nezávislého kurdského státu. To znamená, že pokud by se utvořila určitá forma autonomie či dokonce nezávislosti Kurdů v Turecku, pak by s tím rezolutně (vojensky) nesouhlasila Sýrie a zejména Írán, jejichž Kurdové by se dožadovali stejných práv a spojení s Kurdy z dalších oblastí. To je největší překážka svobodného Kurdistánu a Turecko názory ostatních tří sousedů musí brát v úvahu. Lze uvést i maximalistickou variantu: Kurdové - ve spojení s Tureckem a Ázerbájdžánem - by mohli využít případné rozsáhlejší války Izraele a USA s Íránem ohledně jeho jaderného programu, a mohli by ustavit nezávislý Kurdistán (v nějakém federativním svazku s Tureckem a snad i s Ázerbájdžánem) na téměř celém území obývaném Kurdy. Ázerbájdžán by mohl zabrat severozápad Íránu, kde mají Azeři většinu obyvatelstva, a mohl by tak mít konečně plnohodnotnou hranici s Tureckem. Kurdové, Turci i Azeři by však k tomuto kroku museli mít pozeňhnání minimálně z USA, protože Rusku a ani Číně by se podobný vývoj zcela jistě nelíbil. Turecko by však podobným vývojem nesmírně posílilo, z regionálního na téměř globálního aktéra. Menším problémem spojení Kurdů jsou jazykové odlišnosti různých kurdských kmenů.

Právě provedená analýza turecké zahraniční politiky odhalila, že její primární problém vlastně leží doma, v Turecku. Je jím totiž otázka kurdská, a to na všech frontách, irácké, syrské, iránské i té vlastní, na frontě větší demokratizace samotného Turecka. Ač se Turecká republika snaží navázat velmi přátelské vztahy s arabskými státy a šířeji s celým muslimským světem i s národnostně příbuznými turkickými národy Střední Asie, tak se bez vyřešení tohoto štěpení s Kurdy Turecko nedostane dál. Ani do EU, ani do širší integrace s okolními státy, ani do role reprezentující muslimy na globální úrovni. Naopak se ukazuje, že tento nevyřešený problém může Turecko vtáhnout do většího, přinejmenším regionálního, ozbrojeného konfliktu v oblasti Středního východu. Celkově lze souhlasit s Eršenem, který říká, že k populární debatě, jestli Turecko mění svoji osu nebo směr na úkor Západu, je pak k aktivní

a relativně nezávislé politice Turecka na Středním východě nutné přiřadit i nadstandardní vztahy s Ruskem. Dává však prostor i jiným analytikům, kteří říkají, že se Turecko jednoduše přidržuje Davutoğluova konceptu udržovat dobré vztahy se všemi geopolitickými směry.³⁵⁰ Podobně to vidí Ziya Öniş a Şuhnaz Yilmaz, kteří proces volnější europeizace a zároveň většího zaměření na Střední východ a Střední Asii nevnímají jako změnu orientace zahraniční politiky Turecka, ale spíše jako multidimenzionální aktivismus v různých směrech. Sice bez pevné osy na EU, jako tomu bylo dříve, ale i nadále s vazbami na Západ a NATO, nicméně ve formě volnější a flexibilnější.³⁵¹ Zatím se zdá, že se Turecko opět více přichýlilo ke svému největšímu spojenci, k USA, a snad i k Izraeli, aby se snažilo vyvažovat stále větší vliv Íránu v regionu Středního východu, a tak je zas o krok blíže Západu.

Hale v roce 2011 napsal, že odmítne-li extrémní hlasy amerických neo-konzervativců, pak panují rozšířené domněnky, že Turecko je určitým způsobem ztraceno a že jeho současná orientace je eurasijská nebo středovýchodní, nikoliv však západní.³⁵² Dle autora práce se turecká zahraniční politika takto sice jevit může, ale nevykresluje to Turecko ze všech stran. Nyní se zdá, že jak Západ potřebuje Turecko, tak i Turecko potřebuje podporu USA, NATO, Západu. Pro Západ je Turecko nepostradatelné z důvodu obranného radaru NATO a také jako demokratický a přitom muslimský vzor pro demokratizaci států „arabského jara“. Pro NATO má Turecko velmi vysokou cenu právě pro svoji výjimečnou, geostrategickou polohu, spojuje Západ se strategickými zdroji ropy a plynu Středního východu a Střední Asie. V neposlední řadě USA potřebují Turecko pro možnost lepší obrany Izraele.

Ohledně vztahů Turecka se Západem, tedy zejména s USA, a s NATO, bylo v práci ukázáno, že je zde několik třecích ploch. Turecko má dlouhodobě odlišná stanoviska ohledně kyperské i arménské otázky. Turci rozvíjejí oproti jiným členům NATO nadstandardní vztahy s Ruskem a zejména s muslimskými státy. Zdá se, že pod taktovkou vlády islámské strany AKP se Turecko krůček po krůčku vzdaluje sekulárnímu odkazu Atatürka ke stále většímu zastoupení islámu v životě turecké společnosti a ke stále většímu zaměření turecké zahraniční politiky na Střední východ a celý muslimský svět. Turecko se se Západem částečně rozchází

---

³⁵⁰ ERŞEN, Emre. (In OKTAV, Özden Z. (ed.)). Op. cit., s. 109.

³⁵¹ ÖNIŞ, Ziya; YILMAZ, Şuhnaz. Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era. *Turkish studies*. March 2009, vol 10, no. 1, s. 12.

³⁵² HALE, William M. Op. cit., s. 172.

v otázce íránského jaderného programu i v odmítnutí jakýchkoliv osad Izraele na Západním břehu Jordánu, tedy na území státu Palestina. Turecko zatím pro oblast Středního východu hraje roli modelového liberálního, sekularizovaného a přitom muslimského státu. Přesvědčit ostatní země islámského světa o této kompatibilitě je i záměrem USA. Nicméně zahraniční politika Turecka je stále více sebevědomá a nezávislá na USA, a nečiní tak zřejmě pro Západ, pro NATO, nýbrž pro své plány a národní zájmy, stát se na Středním východě silným regionálním hráčem a s ambicí reprezentovat v blízké budoucnosti muslimské země v globálních politicko-bezpečnostních strukturách. Jak tato práce ozřejmila, Turecko již několikrát uvažovalo o odchodu z NATO a tudíž ze spojení s USA. Ukazuje se však, že Západ má určité páky, kterými zatím přiměje Turecko jednat podle jeho not, viz přistoupení Turecka k obranné protiraketové obraně. Turecko má institucionální vazby na Západ, je v NATO a tudíž nemůže provozovat zahraniční politiku, která by šla zcela proti zájmům NATO. Určitému pnutí s NATO bude Turecko vystaveno při případné válce Izraele s Íránem, kde turecká veřejnost bude zřejmě oproti vládě na straně Íránců, a ve které Turecko zřejmě vyhlásí neutralitu a je otázkou, jestli Američanům dovolí použít vojenské letecké základny. Z dlouhodobého hlediska se pak zdá být nejdůležitějším pojítkem, či sporem se Západem to, jak bude vyřešena otázka Kurdů.

Jak bylo řečeno, sunnitská reislamizace od 50. let získávala v rámci sekulární Turecké republiky stále větší prostor. Na straně sekularizace zůstala levice, armáda, některá média a část odborů, kdežto konzervativní strany se postupně staly více pro-islámské, až se do vlády dostala liberálně-konzervativní islámská strana AKP. S vyšetřováním různých kauz korupce a zejména pučů ztrácely pozice v rámci státu všechny dosavadní pilíře kemalismu, včetně armády. Od Özalovy éry se studenti islámských škol dostali prakticky na všechny posty ve státě, vyjma armády. Zdá se být jen otázkou času, kdy i armáda začne být více islámská, navíc nejsou k dispozici žádné informace, zda armáda již dnes neztratila sílu a motivaci na případný „pro-kemalistický“ puč proti vládě AKP. Ta se z nyní připravované ústavy snaží kemalismus, co nejvíce vyloučit. Vyloučení kemalismu by zároveň znamenalo vyloučení nejvýznamnějšího pojítka se Západem, naopak více prostoru pro islám by znamenalo ještě větší posílení vazeb s muslimskými zeměmi, zejména s arabskými státy Středního východu a severu Afriky. Postupné odbourávání kemalismu od 50. let se tak s velkou pravděpodobností může naplnit zcela. Tento závěr navíc vůbec nebere v úvahu obavy předchozí kemalistické elity ze „skryté agendy“ AKP. Odpoutávání se od Západu naopak nejvíce brání současné

regionální poměry na Středním východě. Zde se Turecko přimklo k Západu proti rozpínavému vlivu Íránu, opět se proto usmířilo s Izraelem.

Hlavním politickým odkazem Atatürka pro zahraniční politiku Turecka bylo nepomýšlet na rozpínání a zdržet se politického avanturismu.³⁵³ Zatím se zahraniční politika AKP zdá být pragmatická a rozumná, ale pokud se zcela odkloní od kemalismu, tak by se mohla z ideologických důvodů, např. z důvodu pomoci bratrskému muslimskému státu, stát neodpovědnou. Pak by se však mohl tragicky naplnit „sévreský syndrom“ a na hranicích či uvnitř hranic na svoji příležitost čekající Kurdové, Arméni, Řekové, Syřané a snad i Bulhaři by si mohli, za přihlížení nebo dokonce za pomoci velmocí Západu, rozebrat území Turecké republiky. Bude proto zajímavé sledovat další vývoj islamizace v Turecku. Zahraniční politika Turecka v nejbližší době bude muset reagovat zejména na aktuální vývoj ohledně snahy Kurdů o vlastní nezávislý stát, či o autonomii v Turecku, a také na vývoj bojů mezi sunnity a šíity. Obě tato štěpení jsou nyní na Středním východě velmi nestabilní, u obou lze očekávat další dynamický a nesnadný vývoj, do kterého budou zasahovat jak státy tohoto regionu, tak velmoci, jako např. USA ve snaze pomoci Izraeli s řešením íránského jaderného programu. Vyústění obou těchto štěpení nemusejí být z pohledu Turecka chtěná.

Výše uvedeným faktografickým údajům o vztazích Turecka s jednotlivými geopolitickými oblastmi odpovídá i vyhodnocení kvantifikační behaviorální analýzy dat událostí turecké zahraniční politiky - viz předcházející kapitola 5.

---

³⁵³ CORNELL, Erik. Op. cit., s. 155.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura (monografie, sborníky a časopisy):

AXWORTHY, Michael. *Dějiny Íránu : Říše ducha – od Zarathuštry po současnost*. Přel. Zuzana Kříhová a Jan Marek. 1. vyd. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2009, s. 319. ISBN 978-80-7106-994-2.

AYDÍN, Mustafa. *Turkish foreign policy : framework and analysis*. 1st ed. Ankara: Center for Strategic Research, 2004, s. 123. (*SAM papers*; No. 1/2004). ISSN 1302-3845.

BAĞCI, Hüseyin; BAL, İdris. Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era: New Problems and Opportunities. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1st edition. Boca Raton (FL): Brown Walker Press, 2004, s. 97-118. ISBN 1-58112-423-6.

BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1st edition. Boca Raton (FL): Brown Walker Press, 2004, s. 476. ISBN 1-58112-423-6.

BURRIS, Gregory A. Turkey–Israel: Speed Bumps. *Middle East Quarterly*. 2003 Fall, vol X, no. 4, s. 67-80. Dostupný také z WWW: <<http://www.meforum.org/569/turkey-israel-speed-bumps>>.

CORNELL, Erik. *Turkey in the 21st Century: opportunities, challenges, threats*. 1st ed. Richmond, Surrey: Curzon Press, 2001, s. 183. ISBN 0-7007-1171-6.

ÇANDAR, Cengiz. The Kurdish Question: The Reasons and Fortunes of the 'Opening'. *Insight Turkey*. 2009, vol 11, no. 4, s. 13-19. Dostupný také z WWW: <<http://arsiv.setav.org/ups/dosya/7987.pdf>>.

ÇELİK, Yasemin. *Contemporary Turkish Foreign Policy*. 1st ed. London: Praeger Publishers. 1999. s. 176. ISBN 0-275-96590-2.

DAVUTOĞLU, Ahmet. The clash of interests: an explanation of the world (dis)order. *Perceptions* (Ankara). December 1997 – February 1998, vol 2, no. 4. Dostupný také z WWW: <<http://sam.gov.tr/the-clash-of-interests-an-explanation-of-the-world-disorder>>.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. *Insight Turkey*. 2008, vol 10, no. 1, s. 77-96. Dostupný také z WWW: <<http://arsiv.setav.org/ups/dosya/9595.pdf>>.

DAVUTOĞLU, Ahmet. Turkish Vision of Regional and Global Order: Theoretical Background and Practical Implementation. *Political Reflections*. June-July-August 2010, vol 1, no. 2, s. 38-50. Dostupný [možnost stažení] také z WWW: <http://cesran.org/index.php?option=com_content&view=article&id=830%3A%20turkish-vision-of-regional-and-global-order-theoretical-background-and-practical-implementation&catid=58%3A%20amakale-ve-raporlar&Itemid=99&lang=en>.

ELEKDAĞ, Şükrü. 2 ½ war strategy. *Perceptions* (Ankara). March-May 1996, vol 1, no. 1. Dostupný také z WWW: <<http://sam.gov.tr/2-12-war-strategy-4/>>.

ERŞEN, Emre. Turkish–Russian Relations in the New Century. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 95-114. ISBN 978-1-4094-3184-8.

ERTEM, Helin S. Turkish–American Relations and Northern Iraq: Relief at Last?. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 53-74. ISBN 978-1-4094-3184-8.

GERGELOVÁ, Angelika. Členství Turecka v EU – výzva pro obě strany. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 29-45. SBN 978-80-244-1875-9.

GÖKÇENAY, Berivan. The Issues of Basic Rights and Freedoms in Turkey–EU Relations. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 185-208. ISBN 978-1-4094-3184-8.

GÖZEN, Ramazan. Turkish Foreign Policy in Turbulence of the Post Cold War Era: Impact of External and Domestic Constraints. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1st edition. Boca Raton (FL): Brown Walker Press, 2004, s. 27-51. ISBN 1-58112-423-6.

- HALE, William M. *Turkish Foreign Policy since 1774*. 3rd revised & updated edition. London: Routledge, 2013 [vydána ale již roku 2012], s. 344. ISBN 978-0-415-59986-3.
- HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací : Boj kultur a proměna světového řádu*. Přel. Ladislav Nagy. 1.vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5.
- İŞERI, Emre. Turkish–Armenian Impasse in the Caucasus Security Complex. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 115-134. ISBN 978-1-4094-3184-8.
- KIRIŞCI, Kemal. The transformation of Turkish foreign policy: The rise of the trading state. *New Perspectives on Turkey*. 2009 Spring – special issue, no. 40. Dostupný komerčně také z WWW: <<http://www.newperspectivesonturkey.net/Journal/Issue/11>>. ISSN 1305-3299.
- KIRIŞCI, Kemal; WINROW, Gareth M. *The Kurdish question and Turkey : an example of a trans-state ethnic conflict*. 1st edition. London: Frank Cass, 1998. ISBN 0-7146-4304-1.
- KNUDSEN, O.F.; UNDERDAL A. Patterns of Norwegian Foreign Policy Behavior: An Exploratory Analysis. *Cooperation and Conflict* [online]. 1985, vol. XX, s. 229-251 [cit. 2012-12-20]. Dostupný také z WWW: <<http://cac.sagepub.com/cgi/content/abstract/20/4/229>>.
- KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. *Dějiny Turecka*. Přel. Petr Kučera. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-012-8.
- KUČERA, Petr. Hledání evropských kořenů turecké identity: Západ a Východ v kemalistickém modernizačním projektu. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 7-27. SBN 978-80-244-1875-9.
- LEWY, Guenter. *The Armenian massacres in Ottoman Turkey : a disputed genocide*. 1st edition. Salt Lake City: University of Utah Press, 2005. ISBN-10: 0-87480-849-9.
- MURINSON, Alexander. The strategic depth doctrine of Turkish foreign policy. *Middle Eastern Studies*. 2006, vol 42, no. 6, s. 945-55. ISSN 0026-3206 (print), 1743-7881 (online).

NAS, Çiğdem. Turkey and the European Union: a Stumbling Accession Process under New Conditions. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 159-184. ISBN 978-1-4094-3184-8.

OKTAV, Özden Z. Regionalism or Shift of Axis? Turkish-Syrian-Iranian Relations. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 75-94. ISBN 978-1-4094-3184-8.

OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 240. ISBN 978-1-4094-3184-8.

ÖNIŞ, Ziya; YILMAZ, Şuhnaz. Between Europeanization and Euro-Asianism: Foreign Policy Activism in Turkey during the AKP Era. *Turkish studies*. March 2009, vol 10, no. 1, Dostupný také z WWW:
<http://www.ata.boun.edu.tr/scanneddocuments/Course_Material/ATA_682_final/3B2%2000nis-Yilmaz%20Foreign%20Policy%202009.pdf>. s. 1-28.

ÖZCAN, Mesut. From Strategic Partnership to Successive Crises: Turkish-Israeli Relations in the 2000s. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 31-51. ISBN 978-1-4094-3184-8.

PIRICKÝ, Gabriel. *Turecko*. 1. vyd. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-323-2.

ROCHTUS, Dirk. „Turkestroika“ as Precondition for Turkey’s European Dream. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1st edition. Boca Raton (FL): Brown Walker Press, 2004, s. 164-179. ISBN 1-58112-423-6.

ROSECRANCE, Richard N. *The rise of the trading state: commerce and conquest in the modern world*. 1st edition. New York: Basic Books, 1986, s. 268. ISBN 046507037X.

SÖNMEZOĞLU, Faruk. Turkey and the World in the 21st Century. In BAL, İdris (ed.). *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. 1st edition. Boca Raton (FL): Brown Walker Press, 2004, s. 79-95. ISBN 1-58112-423-6.

SÖZEN, Ahmet. Jednání o kyperské otázce. Jednání od roku 1963 do současnosti. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129-152. SBN 978-80-244-1875-9.

TAŞPINAR, Ömer. The Anatomy of Anti-Americanism in Turkey. *Insight Turkey*. April-June 2005, vol 7, no. 2, s. 83-98. Dostupný také z WWW: <<http://www.brookings.edu/views/articles/fellows/taspinar20051116.pdf>>.

THIM, Michal. *Geopolitický význam Turecka: možnosti a perspektivy turecké zahraniční politiky*. Praha, 2008, s. 151. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, vedoucí práce Michael Romancov.

TUNKROVÁ, Lucie. L'enfer c'est les autres: nová dynamika ve vztazích EU a Turecka. In TUNKROVÁ, L.; ŠARADÍN, P. (ed.). *Turecko a Evropská unie: česká a turecká perspektiva*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 85-108. SBN 978-80-244-1875-9.

TÜR, Özlem; HAN, Ahmet K. A Framework for Understanding the Changing Turkish Foreign Policy of the 2000s. In OKTAV, Özden Z. (ed.). *Turkey in the 21st Century : Quest for a New Foreign Policy*. 1st edition. Farnham (England): Ashgate, 2011, s. 7-29. ISBN 978-1-4094-3184-8.

Elektronické zdroje:

Média (deníky):

Britské listy [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz>>.

Hürriyet Daily News [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.hurriyetdailynews.com>>.

Journal of Turkish weekly [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.turkishweekly.net>>.

Today's Zaman [online]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com>>.

Encyklopedie - česky:

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Ennahda.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Evropský soud pro lidská práva.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Fethullah Gülen.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – G20.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Chalífát.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Lidoví mudžáhedíni.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Muslimské bratrstvo.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Nachičevanská autonomní republika.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Organizace islámské spolupráce.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Skupina D-8.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Společenství nezávislých států.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Šanghajská organizace pro spolupráci.

Wikipedie: otevřená encyklopedie – Wahnábismus.

Wikizdroje – Úmluva OSN o mořském právu.

Encyklopedie - anglicky:

Wikia: The Free public diplomacy Encyclopedia – Turkish International Cooperation and Development Agency (TIKA).

Wikipedia: The Free Encyclopedia – Hürriyet Daily News.

Wikipedia: The Free Encyclopedia – Organization of the Black Sea Economic Cooperation.

Wikipedia: The Free Encyclopedia – OSCE Minsk Group.

Wikipedia: The Free Encyclopedia – Yunus Emre Institute.

Wikipedia: The Free Encyclopedia – Zaman (newspaper).

Ostatní elektronické zdroje:

Analysis by the Gallup Center for Muslim Studies. *Snapshot: NATO intervention in Libya Unpopular in Arab World*. [online]. 2012-05-31 [cit. 2012-11-10]. Elektronická kopie analýzy dostupná z WWW: <<http://www.gallup.com/poll/154997/snapshot-nato-intervention-libya-unpopular-arab-world.aspx>>.

CIA. *The World Factbook. Turkey*. [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>>.

Cooperation Council of Turkic Speaking States [online]. [cit. 2012-11-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.turkkon.org/eng/icerik.php?no=31>>.

Economic Cooperation Organization [online]. [cit. 2012-12-06]. Dostupné z WWW: <http://www.ecosecretariat.org/Detail_info/About_ECO_D.htm>.

European Commission. *Turkey–2012 Progress Report. s. 6-24* [online]. 2012-10-10 [cit. 2012-12-11]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf>

Eurostat. *Government deficit and Debt; General government gross debt; Real GDP growth rate; HICP – inflation rate*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>.

Eurostat. *GDP per capita in PPS*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>.

Eurostat. *Population at 1 January*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>>;

International Crisis Group. *Turkey: The PKK and a Kurdish Settlement*. [online]. 2012-09-11 [cit. 2013-02-20]. Report dostupný z WWW: <<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/turkey-cyprus/turkey/219-turkey-the-pkk-and-a-kurdish-settlement.aspx>>.

Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on 31 May 2010 Flotilla Incident. [online]. 2011 září [cit. 2013-02-24]. Elektronická kopie reportu dostupná z WWW: <http://www.un.org/News/dh/infocus/middle_east/Gaza_Flotilla_Panel_Report.pdf>.

SCHRODT, Philip A. *Event data in Foreign Policy Analysis*. [online]. 1993-10 [cit. 2012-10-29]. Dostupný z WWW: <<http://eventdata.psu.edu/papers.dir/Haney.pdf>>.

Stockholm International Peace Research Institute. *Military expenditure of Turkey*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://milexdata.sipri.org/result.php4>>.

Turkish Statistical Institute. *Population Projections, 2013-2075*. [online]. 2013-02-14 [cit. 2013-02-16]. Report dostupný z WWW: <<http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>>.

Turkey and Europe: English translation of the Program of AKP. VI. FOREIGN POLICY. [online]. 2012-09-24 [cit. 2013-02-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.cesnur.org/2004/akp.htm>>.

U.S. Department of State annual report. *Country Reports on Terrorism 2011*. [online]. [cit. 2012-11-09]. Elektronická kopie reportu dostupná z WWW: <<http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2011/195543.htm>>.

Přílohy

Příloha I. – výslovnost v turečtině

Výslovnost některých hlásek turecké abecedy, platné od roku 1929, se částečně liší od té české:

c	znělé dž , jako ve slově cami (džámi / „mešita“)
ç	neznělé č , jako ve slově Çerkes (Čerkes)
ğ	měkké g , mezi samohláskami je sotva slyšet, např. Erdoğan; často naznačuje prodloužení předchozí samohlásky (Bağdat)
î	zadopatrové i , jako ve slově ışık („světlo“)
ş	jako české š , např. şah („šáh“)
y	jako české j
â,	délka samohlásek je v turečtině příležitostně vyznačena stříškou nad danou samohláskou (např. kânûn, tj. osmanské právo)

Tabulka 1 – výslovnost některých hlásek turecké abecedy.

Zdroj: KREISER, Klaus; NEUMANN, Christoph K. *Dějiny Turecka*. 2010, s. 282.

Příloha II. – mapa Turecka s okolními regiony

Obrázek 1 – mapa Turecka s okolními regiony (Balkánu, Středního východu a části Střední Asie).

Zdroj: http://mapasveta.info/asijs/stredni_vychod_mapa.html, [online]. [cit. 2013-01-16].

Příloha III. – mapa kurdského osídlení na Středním východě

Obrázek 2 – mapa kurdského osídlení na Středním východě (ilustrativní – hranice nejsou pevně stanoveny).

Zdroj: http://chrisguillebeau.com/3x5/files/2008/07/kurdistan_map.jpg, [online]. [cit. 2013-01-16].

Stát	% Kurdů z obyvatel	Kurdové (v mil.)
Turecko	18%	13,5
Írán	10%	8
Irák	15-20 %	5
Sýrie	10%	2
Celkem:		28,5

Tabulka 2 – Kurdské osídlení v oblasti Středního východu.

Zdroj: CIA. The World Factbook. *Turkey, Iran, Iraq, Syria*. [Vytvořeno z údajů jednotlivých států] [online]. [cit. 2013-02-20]. Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>>.

Příloha IV. – fotografie současných nejdůležitějších aktérů zahraniční politiky Turecka

Obrázek 3 – od 05/2009 ministr zahraničních věcí Turecka - Ahmet Davutoğlu

Zdroj: Photo: *Today's Zaman*. Ahmet Davutoğlu - speaks during a press conference on Aug. 8, 2012. [online]. [cit. 2013-01-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-293670-davutoglu-says-war-a-risk-worth-taking-for-syria-safe-zones.html>>.

Obrázek 4 – od 08/2007 prezident Turecka - Abdullah Gül (vlevo)
od 03/2003 premiér Turecka - Recep Tayyip Erdoğan (vpravo)

Zdroj: Photo: *Reuters*. *Today's Zaman*: Turkey's President Abdullah Gül (L) and Turkey's Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan attend a graduation ceremony for 226 cadets at the Air Force War Academy in İstanbul on Aug. 30, 2011. [online]. [cit. 2013-01-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.todayszaman.com/news-293969-erdogan-disagrees-with-president-on-situation-of-jailed-deputies.html>>.

Příloha V. – výsledky posledních parlamentních voleb v Turecku

Party		Ideology, Affiliation, Founding		2011	Seats	2007	Seats
	AKP	Conservatism	EPP_o 2001	49,8%	327	46,6%	341
	CHP	Social democracy Kemalism	PES_a, SI 1995 (hist. 1923)	26,0%	135	20,9%	112
	MHP	Nationalism Right-wing extremism	- 1993 (hist. 1969)	13,0%	53	14,3%	71
	BDP ⁽²⁰⁰⁷⁾ DTP)	Kurdish minority interests Social democracy	PES_a, SI_o 2008 (hist. 1990)	6,6%	35	5,2%	23
Independents		-	-	-	-	-	3
Others		-	-	4,6%	-	13,0%	-
Total		-	-	-	550	-	550
Turnout				87,2%		84,3%	

Tabulka 3 – Výsledky dvou posledních parlamentních voleb v Turecku.

Zdroj: <<http://www.parties-and-elections.eu/turkey.html>>. [online]. [cit. 2013-01-17].

Příloha VI. – některé statistické informace o Turecku

Obyvatelstvo:	74,7 mil. obyvatel (k 1.1.2012), je 17. nejlidnatějším státem světa. Přirozený přírůstek obyvatelstva: 1,197% (2012, odhad).
Etnické skupiny:	70-75% Turků, kolem 18% Kurdů, jiné menšiny 7-12%. Oficiálním jazykem je pouze turečtina.
Náboženství:	99,8% muslimové (z nichž je kolem 20% alevitů (šitů), zbytek sunnité); 0,2% zejména křesťané a židé.
Parlament a ústava:	jednokomorové Velké národní shromáždění Turecka , 550 poslaneckých míst, proporční systém s 10% volebním prahem (od 1982), 4-leté období. Poslední ústava je z roku 1982; od té doby s mnoha změnami.

Tabulka 4 – důležité demografické a politické informace o Turecku.

Zdroj: Eurostat. *Population at 1 January*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>>; CIA. *The World Factbook. Turkey*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>>.

Rozpočtový deficit:	AKP jej snížila z 23,9% HDP (2001) a 10,2% (2002) na přebytek 0,8% (2006); během celosvětové finanční krize je deficit 2,6% (2010).
Vládní hrubý dluh:	AKP jej snížila ze 77,9% HDP (2001) na 40% v roce 2007; 46% v roce 2010.
Růst HDP:	8,5% (2011 odhad), 3,0% (2012 odhad) - míra reálného růstu HDP.
Míra inflace:	9,0% (2012).
Armádní výdaje:	AKP je snížila z 3,9% HDP (2002) na 2,4% HDP (2010).

Tabulka 5 – některé makroekonomické ukazatele Turecka.

Zdroj: Eurostat. *Government deficit and Debt; General government gross debt; Real GDP growth rate; HICP – inflation rate*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>>; SIPRI - Stockholm International Peace Research Institute. *Military expenditure of Turkey*. [online]. [cit. 2013-02-16]. Dostupný z WWW: <<http://milexdata.sipri.org/result.php4>>.

Příloha VII. – výsledná tabulka analýzy událostí

Vlastní kategorizace dat událostí z časového úseku 07-12/2012 shromážděných v příloženém souboru *Turkish_events_data__2012_07-12.pdf* používá mezi jednotlivými proměnnými pomlčku; první a druhou proměnnou jsou zkratky států či jiných institucí s mezinárodní působností ve smyslu *Kdo* inicioval co *Komu* (v tomto pořadí); třetí proměnnou je zda se jednalo o interakci pozitivní (Poz) / negativní (Neg) / neutrální (Neu); čtvrtou proměnnou je sféra interakce. Protože autorovi práce jde především o kvantifikování četnosti událostí, tak raději nezavádí proměnnou stupeň interakce, nicméně určitý stupeň interakce lze vyvodit z dané kategorie sféry, tedy interakce *čeho*: vojenská (Voj) / bezpečnostní (Bez) / politická (Pol) / ekonomická (Eko) / kulturní (Kul) / sociální (Soc) / vyjadřující respekt (Res).

V dalším kroku byl vytvořen souhrn četností všech kategorizací - je v příloženém souboru *Turkish_events_data__2012_07-12__categories*. Na konci souboru jsou vypsány některé složitější (méně intuitivní) zkratky států/entit.

Poté byla vytvořena tabulka (v příloženém souboru *Turkish_events_data__2012_07-12__results_all.xls*), kam byla vypsána četnost všech interakcí ve všech sférách, pro všechny státy/entity. Nejdříve jsou vypsány interakce, kterou iniciovalo Turecko, pak napravo ty, které byly iniciovány cizí entitou Turecku.

Aby bylo možné výše uvedenou tabulku umístit do této práce, a aby si uchovala svoji přehlednost, pak byly její sloupce zredukovány: do Pozitivní a Negativní části byly sečteny interakce jak iniciované Tureckem, tak ty iniciované cizí entitou Turecku; ve sloupci „Neu“ se nacházejí všechny Neutrální interakce (všech sfér). Daným údajům by to nemělo ubrat na jejich ilustrativním, kvantifikačním a podpůrném charakteru. Tato výsledná tabulka se nachází v příloženém souboru *Turkish_events_data__2012_07-12__results.xls*.

Všechny výše uvedené soubory byly k této diplomové práci přiloženy na CD nosiči.

			Četnost interakcí Turecko ↔ stát/entita														
Region			Pozitivní							Neu	Negativní						
			Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt		Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt
Stát / entita	%	Počet															
EU:	18,8	122															
EU		39		3	16	1	1				1	17					
Německo		18		3	6		1	1	1		1	3				2	
Řecko		18		2	4	2		2	2		2	4					
Francie		14		3	4		1					5		1			
Nizozemsko		7		3		2		1							1		
Kyperská rep.		6			2		2		2								
Bulharsko		5			3		1		1								
Belgie		3				1					1	1					
Finsko		2			2												
Španělsko		2				1		1									
Švédsko		2						1								1	
Velká Británie		2		1				1									
Dánsko		1		1													
Irsko		1			1												
Itálie		1			1												
Portugalsko		1			1												
Evropa ostatní:	3,24	21															
Bosna a Herc.		6			5	1											
ESLP		4			1						2	1					
Makedonie		3			2	1											
Ukrajina		2			2												
Monako		1			1												
Albánie		1							1								
Chorvatsko		1					1										
Moldavsko		1			1												
Rada Evropy		1										1					
TRNC		1			1												
USA:	10,3	67		38	5	3	1	3	6		4	6				1	
NATO:	3,24	21		20							1						
Západ celkem:	35,6	231															
Zakavkazsko:	3,08	20															
Arménie		11					2		1		3	5					
Ázerbájdžán		7		2	4	1											
Gruzie		2										2					
Střední Asie:	0,77	5															
Turkmenistán		2				2											
Kazachstán		1			1												
Kyrgyzstán		1				1											
Uzbekistán		1						1									
Tádžikistán		0															

			Četnost interakcí Turecko ↔ stát/entita														
Region			Pozitivní							Neu	Negativní						
			Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt		Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt
Stát / entita	%	Počet															
Ostatní Stř.Asie:	4,78	31															
Rusko		24		1	8		2		2		6	5					
Čína		4			4												
CCTS		2				1	1										
BSEC		1				1											
Eurasie celkem:	8,63	56															
Střední východ:	43,1	280															
Sýrie		82		5	1	1		1	4	10	44	13	3				
Sýrie/opozice		22		8	14												
Sýrie/Kurd		17		1	1				1	2	11	1					
Irák		34			6	1			3		9	13	2				
Irák/Kurd (KRG)		14		2	5	2	1		1		2	1					
Irák/PKK		5								5							
Írán		35		2	5			1	4		13	10					
Írán/Kurd		1								1							
Izrael		35		3	4		1		1		9	17					
Palestina		17		1	11		1	4									
Jemen		8		1	1	2			2		2						
Saúdská Arábie		4		2			2										
Katar		3		1	1						1						
Libanon		3		2							1						
Ost.muslim.svět:	5,7	37															
Egypt		12		2	8				1	1							
Somálsko		7		2		2	1	2									
Pákistán		5			3	1		1									
Tunisko		3			2		1										
D-8		2			2												
Libye		2			2												
Bangladéš		1										1					
Malajsie		1										1					
Maroko		1							1								
MUJAO (s.Mali)		1										1					
Somaliland		1				1											
Súdán		1							1								
Muslim.svět celkem:	48,8	317															
Afrika:	1,23	8															
Africká unie		2			2												
Etiopie		2			1		1										
Burkina Faso		1				1											
Gabon		1				1											
Jižní Súdán		1			1												

			Četnost interakcí Turecko ↔ stát/entita																	
Region	Stát / entita	%	Počet	Pozitivní							Neu	Negativní								
				Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt		Vojenská	Bezpečnost	Politika	Ekonomika	Kultura	Sociální	Respekt		
	Kongo (Rep.)		1			1														
	Asie + Austrálie:	1,23	8																	
	Myanmar		5						1				3	1						
	Austrálie		1			1														
	Indie		1					1												
	Japonsko		1				1													
	Amerika:	0,46	3																	
	Kostarika		2			2														
	Brazílie		1							1										
	Mezinárodní org.:	4,01	26																	
	OSN		19		2	2			2				5	6	1		1			
	RB OSN		2										2							
	MMF		1												1					
	Červený kříž		1				1													
	HRW		1											1						
	Nobelův výbor		1			1														
	PEN klub		1											1						
	CELKEM	100	649																	

Tabulka 6 – Výsledná tabulka analýzy dat událostí turecké zahraniční politiky pro období 07-12/2012.